

»Nova izhodišča za nove oblike, metode in tehnike poučevanja« Gradivo za udeležence in udeleženke izobraževalnega programa

mag. Maja Velej, mag. Marjan Velej, mag. Gabrijela Čučko,
dr. Sonja Trampuš, Miran Meznarič, dr. Fani Nolimal,
dr. Brane Slivar, dr. Boris Aberšek in dr. Srečko Glodež

Maj 2013

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

37.091.3(035)

Nova izhodišča za nove oblike, metode in
tehnike poučevanja : gradivo za udeležence in
udeleženske izobraževalnega programa / Maja Velej
... [et al.]. - Ptuj : Šolski center, 2013

ISBN 978-961-6749-12-1

ISBN 978-961-6749-16-9 (pdf)

1. Velej, Maja

COBISS.SI-ID 74504193

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Kazalo

1 UVOD	7
2 DRUGAČNA VLOGA UDELEŽENCA IN IZOBRAŽEVALCA	10
Uvodna zgodba	10
Specifične značilnosti udeležencev in udeleženk izobraževanja	14
Kognitivne značilnosti odraslih udeležencev in udeleženk izobraževanja	15
Splošne značilnosti odraslih udeležencev izobraževanja	17
Izkušnje, izobraževalna zgodovina in demografske značilnosti odraslih udeležencev in udeleženk izobraževanja	20
Mentorska vloga izobraževalcev odraslih in kompetence, ki jih morajo imeti	23
Nadalujmo z zgodbo	24
Participativni model izobraževanja in njegova aplikacija v praksi	26
Učni principi, ki zaznamujejo izobraževanje odraslih	29
Štirimatrični model v načrtovanju in izvedbi izobraževalnega procesa v izobraževanju odraslih	30
Prepletanje petih elementov pri vzpostavljanju kreativnega in podpornega učnega okolja v izobraževanju odraslih	31
3 ZADNJE SPREMEMBE NA PODROČJU IZHODIŠČ IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	32
Prenova, temeljni cilji in načela izobraževanja odraslih	32
Spremenjena vloga vseživljenjskega izobraževanja in izhodišča izobraževanja odraslih ..	34
Značilnosti vseživljenjskega učenja	36
4 DRUGAČNA VLOGA IZOBRAŽEVANJA	41
Uvodni razmislek	41
Prava vrednost izobraževanja in posredovanje pravih vrednot z zgledom	42
5 KONCEPTUALNA (TEORETSKA) IZHODIŠČA IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	45
Teoretski pregled o sodobni vlogi in medsebojnem odnosu odraslih udeležencev izobraževanja in njihovih izobraževalcev	45

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Ključna didaktična načela izobraževanja odraslih ter didaktične strategije in metode, ki le-to udejanjajo	46
Pomembnost razvoja in uporabe metakognitivnih strategij v samoregulacijskem učenju	51
Krožni proces samoregulacijskega učenja	53
Proces usposabljanja	58
6 DIDAKTIČNA NAČELA OBLIKOVANJA IN IZVAJANJA IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMOV.....	60
Uvodna zgodba	60
Didaktična načela kot osnova za načrtovanje, pripravo, izvajanje in vrednotenje izobraževalnega procesa oziroma izobraževalnih programov	61
Načelo postopnosti in sistematičnosti	62
Načelo nazornosti.....	63
Načelo dostopnosti oziroma razumljivosti	64
Načelo zavestne aktivnosti udeležencev v izobraževalnem procesu	65
Načelo povezanosti teorije s prakso.....	65
Načelo trajnosti pridobljenega (naučenega) znanja in spretnosti	68
Načelo individualizacije izobraževalnega procesa.....	69
7 KOMPETENČNA IN CILJNA NARAVNANOST IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMOV.....	70
Od učnolilne do procesnorazvojne strategije (načrtovanja)	70
8 PREVERJANJE CILJEV IN KOMPETENC IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA.....	75
Strategije načrtovanja in preverjanja kakovosti kurikula oziroma programov	75
Opredelitev, pomen in osmislitev novega pristopa k preverjanju – višje taksonomske stopnje in preverjanje formativnih ciljev in kompetenc	77
9 MOTIVACIJA ZA IZOBRAŽEVANJE.....	79
Opredelitev in značilnosti motivacije	79
Dejavniki, ki vplivajo na motivacijo	81
Usmerjenost odraslih udeležencev k cilju, dejavnosti ali učenju	82
Situacijske, organizacijske in dispozicijske ovire za izobraževanje.....	83

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Oporni sistemi za motiviranje v izobraževalnem procesu.....	84
10 DIDAKTIČNE STRATEGIJE, METODE IN OBLIKE DELA PO MERI UDELEŽENCEV (I. del)	86
Psihološki procesi, ki so pomembni za izobraževanje odraslih	86
Proces prenosa oziroma transferja pri učenju	94
Dejavniki uspešnega učenja	96
Konvergentno in divergentno mišljenje	102
Potek in stopnje ustvarjalnega mišljenja.....	104
Upoštevanje raznolikosti učnih, spoznavnih in zaznavnih stilov v izobraževalnem procesu	105
Učinkovita komunikacija.....	114
11 DIDAKTIČNE STRATEGIJE, METODE IN OBLIKE DELA PO MERI UDELEŽENCEV (II. del)	115
Didaktične paradigme, koncepti in strategije.....	115
Behavioristični, konstruktivistični in socialno konstruktivistični model poučevanja in učenja... ..	116
V katero smer naj torej gresta sodobna pedagogika in praksa izobraževanja odraslih?	121
Primeri učnih situacij za posamezni (behavioristični, konstruktivistični in socialno konstruktivistični) didaktični model	123
Bralne učne strategije (BUS) in grafični prikazi/organizatorji	146
Učne metode v izobraževanju odraslih	153
Učne oblike v izobraževanju odraslih	156
Primer metod	157
Izkustveno učenje kot zlivanje teorije in prakse.....	167
12 ANDRAGOŠKI CIKEL IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA.....	170
Cikel učnega procesa	170
Pomen in značilnosti andragoškega cikla	173
Ugotavljanje potreb po izobraževanju	174
Programiranje izobraževanja odraslih.....	177
Planiranje izobraževanja odraslih.....	178

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Uresničevanje programa izobraževanja odraslih	179
Evalvacija programa izobraževanja odraslih	179
13 EVALVACIJA IN SAMOEVALVACIJA IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA.....	180
Evalvacija kot povratna informacija	180
Evalvacija kot odgovor na potrebo po stalnem razvoju	185
Evalvacija kot sredstvo za ugotavljanje dosežkov udeležencev in udeleženk.....	186
Evalvacija kot sredstvo za izboljševanje kurikula	188
Evalvacija kot sestavina kurikula	189
Evalvacija in perspektive različnih akterjev	189
VIRI	191
PRILOGA	195

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

1 UVOD

Izobraževanje odraslih je pomemben del **vseživljenjskega izobraževanja**, ki je danes zaradi sprememb v družbi podvrženo nenehnemu razvoju. Zaradi te inovativne narave vseživljenjskega izobraževanja se je **izobraževanje odraslih** v zadnjem obdobju zelo **razvilo, tako teoretsko kot praktično**. Za učinkovito in z drugimi družbami primerljivo andragoško delo moramo te **spremenbe spremljati in jih smiselno uporabljati**.

Tako smo razvili izobraževalni program, katerega temeljni cilj je **osvajanje zmožnosti izdelave in izvedbe izobraževalnih programov za odrasle**, pri čemer strokovni sodelavec upošteva in uporabi **najsodobnejša spoznanja o izhodiščih v izobraževanju odraslih, vlogi udeležencev in izobraževalcev v procesu izobraževanja ter sodobne metode, oblike, načela in strategije izobraževanja odraslih**.

Ko predstavljamo **zadnja dognanja s področja izobraževanja odraslih**, poudarjamo predvsem njihov **uporabni vidik**. Izvedbo izobraževalnega programa smo zasnovali tako, da udeleženci in udeleženke **različne metode, oblike, načela in strategije dela z odraslimi ter druge vsebine** usvajate predvsem skozi **praktično delo in izmenjavo izkušenj**.

Pridobili boste naslednje **specifične kompetence**:

- zmožnost razumevanja in uporabe načela vseživljenjskega izobraževanja pri kurikularnem načrtovanju in izvedbi izobraževalnih programov za odrasle;
- zmožnost razumevanja konceptualnih izhodišč izobraževanja odraslih in aplikacije teh izhodišč pri pripravi in izvedbi izobraževalnih programov za odrasle;
- zmožnost koncipiranja izobraževalnih programov na podlagi poglobljenega razumevanja sodobne vloge udeleženca in izobraževalca v andragoškem procesu;
- zmožnost oblikovanja učnih situacij, preko katerih udeleženci in udeleženke pridobivajo pozitivne vrednote;

- zmožnost učinkovitega in procesno razvojnega načrtovanja izobraževalnih programov za odrasle;
- zmožnost načrtovanja, izvedbe in evalvacije na kompetence naravnanih izobraževalnih programov za odrasle;
- zmožnost preverjanja kompetenc;
- zmožnost uporabe didaktičnih načel pri oblikovanju in izvajanju izobraževalnih programov za odrasle;
- zmožnost motiviranja odraslih udeležencev;
- zmožnost razumevanja, razvoja in uporabe didaktičnih strategij, metod in oblik dela v izobraževalnem procesu;
- zmožnost razumevanja, analiziranja in razvoja andragoškega cikla;
- zmožnost priprave in izpeljave celovitega sistema za presojanje in razvijanje kakovosti izobraževalnega dela;
- zmožnost sprotnega in končnega vrednotenja rezultatov in učinkov izobraževanja ter zadovoljstva uporabnikov.

Z osvojitvijo naslednjih **informativnih in formativnih ciljev** boste:

- poznali izhodišča na področju izobraževanja odraslih;
- znali opredeliti vseživljenjsko izobraževanje;
- poznali modele in principe izobraževanja in jih uporabljali v praksi;
- poznali značilnosti udeležencev in udeleženk izobraževanja ter izvajalcev v izobraževanju odraslih;
- izdelali popis značilnosti posameznih ciljnih skupin;
- razumeli vlogo izobraževanja v sodobni družbi in jo primerjali z vlogo, ki jo je imelo v preteklosti in ki jo bo imelo v prihodnosti;
- poznali temeljna didaktična načela v izobraževanju odraslih ter strategije in metode, ki to udejanjajo;
- razumeli in znali načrtovali kompetenčno in ciljno naravnane pristope v izobraževalni praksi;

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

- poznali in v praksi uporabljali didaktična načela načrtovanja in izvajanja izobraževalnih programov;
- poznali izhodišča na področju izobraževanja odraslih;
- poznali in v praksi uporabljali različne načine motivacije v izobraževanju;
- poznali in v praksi uporabljali različne strategije, oblike in metode dela v izobraževanju;
- razumeli in v praksi načrtovali in izvajali andragoški cikel izobraževalnega programa;
- razumeli in v praksi izvajali evalvacijo in samoevalvacijo izobraževalnega procesa oziroma načrtovanja in izvedbe izobraževalnega programa.

2 DRUGAČNA VLOGA UDELEŽENCA IN IZOBRAŽEVALCA

(mag. Maja Velej, mag. Marjan Velej, mag. Gabrijela Čučko)

Uvodna zgodba

Spoznamo Anjo. Anja se je po uspešno zaključenem študiju na ekonomski fakulteti zaposlila kot pripravnica v uspešnem podjetju, katerega osnovna dejavnost je trženje okolju prijaznih izdelkov. Ker je po naravi zelo komunikativna, se je izkazala pri delu in se dobro vključila v kolektiv. Z dvema sodelavkama se je tako zblížala, da so postale prijateljice. Tudi pripravištvu je uspešno opravila in direktor podjetja ji je ponudil redno zaposlitev. Z veseljem jo je sprejela in odslej dela kot strokovnjakinja za trženje ekološko pridelane hrane.

Danes je stara 33 let in ima za seboj že osem let delovne dobe. Obeta si, da bo kmalu napredovala in postala vodja oddelka z osmimi zaposlenimi. Ker je najela posojilo za nakup hiše, se je odločila, da bo sprejela dodatno zaposlitev. Njen glavni motiv je dodatni zaslužek.

V lokalnem časopisu je zasledila oglas, da center za izobraževanje odraslih v njenem kraju honorarno zaposli sodelavca za izvajanje delavnic s področja podjetništva. Oglas jo je pritegnil in odločila se je, da se bo nanj odzvala. Še nikoli ni predavala ali vodila kakršnekoli delavnice, zato si je predstavljala, da je to tako, kot je bila vajina iz njenih šolskih let: učitelj oz. predavatelj stoji za katedrom oz. pred tablo in predava učencem, ki si njegovo razlago vneto zapisujejo. Ker je bila pridna učenka in marljiva študentka ter je vestno opravljala svoje poklicno delo, je bila prepričana, da ji je delo, ki naj bi ga opravila, »pisano na kožo«. Kot strokovnjakinja za trženje je bila uspešna, o čemer je sklepala tudi iz dodatka za uspešnost, ki ga je prejela ob plači, zato je bila prepričana, da tudi o podjetništvu lahko suvereno predava. Odločila se je, da se bo na oglas odzvala.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Poklicala je navedeno kontaktno osebo in ta ji je pojasnila, da se je na oglas odzvalo že več oseb. Povabila jo je, da posreduje pisno vlogo z življenjepisom. Anja je to storila, in čeprav je svojo vlogo oddalo več oseb, so izbrali njo.

Z delavnicami je pričela že čez teden dni. Njeno prvo skupino je sestavljajo osem udeležencev in udeleženk različnih starosti in profilov. Anja je bila po naravi radovedna in je želela udeležence najprej spoznati. Povabila jih je, da se predstavijo. »Prosim, da se nam na kratko predstavite«, je dejala in se smehljala izza mize. Sedela je tako, kot je v svojih šolskih letih videla to početi svoje učitelje.

Najprej se je – na Anjin poziv – predstavila Klara. Povedala je, da je diplomirana ekonomistka. Pred mesecem dni je diplomirala, zdaj pa je prijavljena na zavodu za zaposlovanje kot aktivna iskalka zaposlitve. Po videzu sodeč ima 25 let.

Najbližje njej je sedel Bojan. Starejši gospod utrujenega in nekoliko naveličanega obraza. Povedal je, da je po poklicu zidar in je že več kot leto dni prijavljen na zavodu za zaposlovanje. Pri 52 letih je namreč ostal brez zaposlitve, ker je podjetje, kjer je bil več kot dvajset let zaposlen, končalo v stečaju. Prišel je na pobudo svetovalke z zavoda.

Naslednji se je predstavil Miha. Upokojeni pravnik, ki se je vključil, ker bi rad pridobil nova znanja s področja podjetništva. Odkar je v pokoju, se namreč ukvarja z modelarstvom in porodila se mu je zamisel, da bi lahko s svojim »konjičkom« tudi kaj zaslužil.

Matej, ki je sedel poleg Miha, je uspešno zaključil vse letnike gimnazije, mature pa ni opravil. Zdaj čaka na naslednji rok, ko bo lahko opravljal maturo. Trenutno pomaga očetu v avtomehanični delavnici. Oče želi, da bi nekoč vodil njegovo delavnico, mama

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

pa, da bi postal pravnik. Njega pa veseli izumiteljstvo. Rad izumlja naprave, ki človeku olajšujejo vsakdanje življenje. Slovenščina pa mu je »precej tuja«, kot je povedal ob začudenem Anjinem pogledu. Zato ni opravil mature.

Minka je 40-letna gospodinja. Zaključila je poklicno šolo in skrbi za tri otroke. Ni zaposlena, rada pa bi se kaj novega naučila. Njen mož ima podjetje. Ukvarja se z avtoprevozništvom. Veliko je odsoten.

Naslednji se je predstavil Aleš, 42-letni gospod, po izobrazbi prometni tehnik. Povedal je, da je prijavljen na zavodu za zaposlovanje in že pet mesecev intenzivno išče zaposlitev. Razmišlja o tem, da bi postal samostojni podjetnik. Ukvarjal bi se z avtoprevozništvom.

Tadeja je bila bolj redkobesedna. Povedala je, da jo podjetništvo zanima. Anja ji je prisodila kakšnih 30 let.

Veronika se je predstavila kot zadnja. Povedala je, da je poročena in ima dva šoloobvezna otroke. Z možem razmišljata, da bi odprla družinsko podjetje. Ukvarjala bi se s prodajo otroških oblačil in igrač. Oba imata zelo rada otroke.

Anja je pozorno poslušala vse te predstavitve. Ko je Veronika zaključila svojo, se je predstavila še sama. Dejala je: »Moje ime je Anja. Zaposlena sem kot strokovnjakinja za trženje v uspešnem podjetju in se zelo veselim, da bom vodila delavnice s področja podjetništva. Celoten cikel traja 40 šolskih ur, razdelila pa sem jih v pet sklopov po 8 ur.«

S kakšnim motivom se je Anja odločila za dodatno zaposlitev?

Ali je bil to »pravi« motiv?

S kakšnim motivom se vi odločate za opravljanje dela?

Ste kdaj vodili delavnice oz. predavali?

S kakšnim motivom ste se odločili za to? Bi se danes odločali drugače? Zakaj?

Ali ima Anja ustrezne izkušnje za vodenje delavnice s področja podjetništva?

Katere izkušnje bi (še) morala imeti? Zakaj?

Kaj pa vi? Ali ste dovolj izkušeni za vodenje delavnice? Katere izkušnje bi (še) morali imeti?

Ali je Anja pravilno presodila, kakšno osebo center za izobraževanje potrebuje?

Kakšna oseba bi bila po vašem mnenju najprimernejša za izvajanje delavnic s področja podjetništva?

Je po vašem mnenju Anja pravilno pristopila k skupini? Kako bi ravnali sami?

Kaj pa skupina – ste pozorno prebrali predstavitev oseb? Kako bi jo opredelili, kot homogeno ali heterogeno?

Kaj je udeležencem ali večini njih skupnega? Po čem se razlikujejo?

Katere širše ciljne skupine »zastopajo«? Ali kdo posebej izstopa?

Če bi bili organizator izobraževanja odraslih, kako bi sami sestavili skupino?

Kaj bi pri sestavljanju skupine posebej upoštevali? Pojasnite.

Imate izkušnje z izobraževanjem odraslih? Kaj je na splošno značilno za udeležence izobraževanja odraslih?

Kakšen je za vas idealni udeleženec oziroma udeleženka?

Kaj pa idealni izobraževalec oziroma izobraževalka?

Ste bili kdaj v vlogi udeleženca izobraževanja odraslih? Kako se je vedel izobraževalec?

Svojo izkušnjo zapišite, da jo boste lahko primerjali z izkušnjami drugih udeležencev.

Svojo izkušnjo iz izobraževanja odraslih primerjajte z izkušnjami, ki jih imate iz izobraževanja mladine (iz vloge učenca in, če imate to izkušnjo, iz vloge učitelja).

Specifične značilnosti udeležencev in udeleženk izobraževanja

Kot izobraževalci se moramo zavedati pomembnosti **umestitve vsake vsebine v kontekst izkušenj udeležencev in udeleženk** izobraževanja. Da bi to lahko storili, moramo že v izhodišču vsaj v splošnem **poznati njihove življenjske in delovne izkušnje** ter **osebnostne značilnosti**. Te lahko evidentiramo z intervjuji ali vprašalniki oziroma – kot je to storila Anja – na »klasičen način«, še bolj smiselno pa je, da to storimo na način, ki je dinamičen in pester ter krepi povezanost skupine.

Tako lahko udeležence in udeleženke **razporedimo v krog** in jim pojasnimo, da bo vsa komunikacija potekala tako, kot bo potovala »**govorniška palica**«. Le-ta je predmet (npr. svinčnik, palica ...), ki si jo udeleženci in udeleženke podajajo in označuje tistega, ki govori. Kdor nima »govorniške palice«, praviloma molči, lahko pa zaprosi zanjo z dvigom roke. Praviloma sicer »govorniška palica« potuje krožno, udeleženke in udeleženci pa odgovarjajo na vprašanja oziroma izvajajo naloge, ki zaznamujejo posamezen krog.

Izvedba posamezne naloge tako traja en cikel, ki v praksi lahko pomeni obhod »govorniškega palice« en ali več krogov. Vsak cikel se prične z navodilom, zaključi pa z evalvacijo naloge (vsebine, metode ...). V konkretnem primeru udeleženci in udeleženke odgovarjajo na vprašanja v zvezi s predstavljanjem sebe kot osebnosti in svojih delovnih ter življenjskih izkušenj, ki so relevantne v kontekstu izobraževanja.

Začnemo torej z medsebojnim spoznavanjem udeležencev in udeleženk izobraževanja, ki poteka tako, da udeleženci in udeleženke predstavijo svojo osebnost, delovne in življenjske izkušnje, motive in pričakovanja ob vključitvi v izobraževalni program ipd. Ključno je, da so enako aktivni vsi udeleženci in udeleženke, da se spoznava in izhaja iz njihovih realnih izkušenj.

Informacije, ki jih pridobimo od udeležencev in udeleženk, nam v nadaljevanju služijo kot izhodišče za vse nadaljnje delo oziroma vplivajo tako na izbor metod kot vsebin izobraževanja.

Da bi bilo izobraževanje učinkovito, moramo seveda poleg teh za vsakega udeleženca oziroma udeleženko specifičnih značilnosti upoštevati še druge, bolj splošne značilnosti odraslih.

Kognitivne značilnosti odraslih udeležencev in udeleženk izobraževanja

Pri vključevanju odraslih v izobraževanje in predvsem pri izvajanju le-tega je nujno treba upoštevati, da v **obdobju odraslosti v kognitivnem delovanju ljudi pride do kakovostnih in količinskih sprememb**.

Bistvene kakovostne spremembe nastanejo predvsem v **zgodnji odraslosti** (med približno prvo polovico dvajsetih in prvo polovico štiridesetih let) in **srednji odraslosti** (med približno sredino štiridesetih in sredino šestdesetih let). **Način mišljenja** se v tem dolgem obdobju **večkrat strukturno preoblikuje**. Oblikujejo se **načini mišljenja**, ki so **kakovostno drugačni** od konkretno in abstraktno logičnega, vezani predvsem na konkretni socialni kontekst, v katerem odrasli delujejo. Posamezniki in posameznice pridobivajo razvojno naprednejša spoznanja na specifičnih področjih miselnega delovanja, to pa pomembno vpliva na hitrost procesiranja informacij in ustvarjalnost.

Poleg tega nastanejo v odraslosti nekatere **količinske spremembe v mentalnih sposobnostih**. Nekatere umske sposobnosti se zvečajo, druge upadejo, nekatere pa se ohranijo v pozno starost.

Zaključimo lahko, da kakovostne spremembe v kogniciji potekajo na področju strukture mišljenja in v smeri specifičnosti spoznanja. Labouvie – Vief razlaga kakovostne spremembe s prestopnim preoblikovanjem mišljenja od formalnega k pragmatičnemu. Odrasli spozna in upošteva multiplost resnic in rešitev v vsakodnevnih okoliščinah (zlasti socialnih), v katerih deluje; pri tem se nagiba k integraciji logike z omejitvami v realnosti ter postane strpen do diskrepance med idealnimi in realno mogočimi rešitvami problemov. Razmišljanje in reševanje intelektualnih nalog veže na vsakdanji kontekst, prizadeva si pridobivati spoznanja na razmeroma ozkem področju, na katerem deluje v vsakdanjem življenju. Mišljenje se tako spremeni od dualistične k relativistični in dialektični usmerjenosti. S tem po eni strani omejuje svoje opcije, po drugi strani pa razvoja nove kognitivne kompetence (Zupančič 2001, 156).

Za **dualistični ali absolutni način mišljenja** je značilno prepričanje o objektivni naravi spoznanja. Prevladuje med mladostniki in na prehodu v zgodnjo odraslost. Posameznik oziroma posameznica (socialno) realnost pojmuje kot fiksno in nespremenljivo. Objektivno spoznanje o realnosti skuša doseči tako, da jo razgradi na temeljne sestavine in preučuje delovanje njenih posameznih delov.

Iz dualističnega se v obdobju zgodnje odraslosti razvije **relativistično mišljenje**. Le-to temelji na spoznanju, da nobena izmed mogočih rešitev problema ni absolutno pravilna, resnična, dobra. Odrasli spozna, da na mišljenje ljudi in njihovo reševanje problemov v realnem življenju vpliva »mentalno orodje« misleca, ki je odvisno od socialno kulturnih in zgodovinskih razmer, v katerih živi, od specifičnih okoliščin, v katerih se problem pojavlja, in od človekovega subjektivnega sistema prepričanj in spoznanj. Protislovja, ki jih posameznik oziroma posameznica spozna v vsakdanjem življenju, razume kot naravno in stalno značilnost resničnosti, saj lahko spoznanja o tem pripeljejo do enako veljavnih rešitev problema, vendar odvisno od specifičnega konteksta ali zornega kota. Posameznik oziroma posameznica v povezavi s problemom sicer prepozna protislovnost možnih rešitev, vendar

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

ga to ne moti in protislovja ne skuša razrešiti. Sposoben je navesti več rešitev, od katerih je vsaka pravilna, odvisno od zornega kota. Različnih izključujočih pogledov na problem in njegovo rešitev pa posameznik oziroma posameznica (še) ne zna povezati v celoto (Zupančič 2001, 157).

Iz relativističnega se v nadaljevanju lahko razvije **dialektično mišljenje**. Na tej stopnji se lahko med posamezniki oziroma posameznicami po obdobju relativizma razvije razumevanje, da vsaka rešitev, ideja, resnica ali teza implicira tudi svoje nasprotje. Dialektično mišljenje vsebuje sposobnost sočasnega upoštevanja teze in antiteze ter pomeni integracijo absolutnega in relativističnega mišljenja. Posameznik oziroma posameznica integrira individualna prepričanja in izkušnje z ugotovljenimi nedoslednostmi in protislovji tako, da nepretrgoma oblikuje nove rešitve. Spozna namreč, da je treba rešitve problemov nepretrgoma izpopolnjevati z uporabo na novo pridobljenih informacij (prav tam).

Splošne značilnosti odraslih udeležencev izobraževanja

Brookfield (1986, v Možina 2003, 27) navaja naslednje splošne značilnosti odraslih.

Odrasli udeleženci in udeleženke se večinoma vključijo v izobraževanje po svoji izbiri.

Odrasli se običajno vključijo v izobraževanje po svoji izbiri, zaradi česar imajo jasno opredeljene cilje, ki so povezani z njihovimi potrebami, kot so npr. pridobitev novih poklicnih spretnosti in znanj, zadovoljitev intelektualne radovednosti, potreba po ustvarjanju novih družbenih vezi ... Tako **pričakujejo, da bodo izobraževalne izkušnje**, ki jih bodo pridobili, omogočile **zadovoljitev njihovih potreb, interesov in pričakovanj**.

Če se odrasli ne vključijo v izobraževanje po lastni izbiri, je vključitev pogosto posledica napotitve delodajalca zaradi potrebe po dopolnjevanju znanj v svoji stroki ali zaradi potrebe

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

po bolj uspešnem opravljanju (družbenih) vlog ipd. Tak odrasli bo drugače oziroma praviloma manj motiviran za izobraževanje kot odrasli, ki se vključi po lastni izbiri.

Pri pripravi in izvajanju izobraževalnega programa je potrebno upoštevati obe situaciji.

Večina odraslih ima zelo konkretne in kratkoročne (izobraževalne) cilje, ki bi jih radi čim prej dosegli in nadaljevali svoje življenje.

V izobraževalni program ali tečaj se tako vključijo zato, da bi se naučili natančno določenih spretnosti in da si bodo lahko odgovorili na določena vprašanja. Posledično imajo zelo malo potrpljenja z učiteljevimi zamislimi, kaj je zanje dobro in uporabno. Zelo hitro se uprejo, če se znajdejo v izobraževalnem položaju, ki ni dovolj jasen in v njem ne vidijo takojšnje uporabne vrednosti za svoje delo in življenje.

Odrasli se znova vračajo v izobraževanje z različnimi življenjskimi in delovnimi izkušnjami. Upoštevanje preteklih izkušenj odraslih pri načrtovanju in izpeljavi izobraževanja postane še posebno pomembno z naraščanjem starosti udeležencev in udeleženk.

Čim starejši so, več izkušenj prinesejo s seboj v izobraževalni proces in posledično bo to bolj raznolika skupina, v kateri bo potekalo izobraževanje. Izobraževalni proces v tako heterogenih skupinah poveča zahtevnost dela izobraževalca odraslih. Težave, ki morda lahko nastanejo zaradi takšne raznolikosti, se najbolje razrešijo tako, da se vsakokratna izobraževalna izkušnja poveže z življenjskimi in delovnimi izkušnjami različnih udeležencev in udeleženk.

Po drugi strani pa vzpostavitev kakovostnih povezav med izkušnjami in novim znanjem, ki ga udeleženci in udeleženke pridobivajo v izobraževalnem programu, lahko zelo pospeši izobraževalni proces in vpliva na učinke izobraževanja. Če izkušenj ne upoštevamo, lahko

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

udeležence in udeleženke zavremo na njihovi izobraževalni poti in jih nemalokrat odvrnemo od nadaljevanja izobraževanja v izobraževalnem programu, v katerega so se vključili.

Odraslim s pozitivno samopodobo običajno ponovno vključevanje v izobraževanje in udeležba v izobraževalnem procesu ne povzročata velikih težav; drugače pa je s tistimi, ki se vključijo s precej negativno samopodobo.

Vse prevečkrat se tudi dogaja, da je samo izobraževalno ozračje takšno, da na udeležence in udeleženke deluje zastrašujoče, to pa slabo vpliva na njihovo samopodobo in tudi zmanjša njihovo aktivnost v izobraževalnem procesu. Zato je pomembno, da izobraževanje poteka v pozitivnem ozračju in da udeleženci in udeleženke ter izobraževalci odraslih komunicirajo med seboj.

Odrasli se velikokrat percepira kot samostojne udeležence in udeleženke v izobraževanju in jim ni vseč, če jih obravnavamo kot otroke. Hkrati pa je treba upoštevati, da vsi odrasli, ki se vključujejo v izobraževanje, ne dosegajo tovrstne stopnje neodvisnosti in samostojnosti.

Praviloma si odrasli postavijo svoje cilje in že imajo delovne in življenjske izkušnje, zato pričakujejo od izobraževalcev odraslih, da bodo lahko sami izbirali načine in oblike ter metode dela, ki bodo ustrezale njihovemu poprejšnjemu znanju in ciljem, ki jih želijo doseči z izobraževanjem.

Po drugi strani pa predvsem tisti odrasli, ki so izobraževanje opustili in so se ga po daljšem obdobju znova lotili, običajno potrebujejo nekaj časa, da premagajo strah pred ponovnim učenjem, morebitnim neuspehom ... V takih primerih bi takojšnja uporaba metod samostojnega učenja samo še povečala njihove strahove in nelagodje, ki se je pojavilo v novih in njim še nepoznanih učnih položajih. V teh primerih je pomembno, da izobraževalci

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

odraslih postopoma usmerjajo in vodijo udeležence in udeleženke v večjo neodvisnost, dejavnost in samostojnost pri lastnem izobraževanju.

Bolj kot pridobivanje novega znanja pomeni izobraževanje odraslih težnjo po transformiranju znanja, ki ga odrasli že imajo.

Odrasli se ponavadi uprejo, če želi nekdo od zunaj spreminjati njihova stališča, vrednote in delovanje.

Starejši udeleženci in udeleženke izobraževanja imajo svojevrstne fizične zahteve.

Potrebujejo npr. več luči, več odmorov, večje črke, večjo glasnost ipd. Morda potrebujejo tudi več časa, da opravijo svoje naloge. Vse tovrstne značilnosti odraslih je treba upoštevati, ko načrtujemo in izpeljujemo izobraževalni proces, če želimo doseči, da bodo udeleženci dejavno uresničevali zastavljene cilje.

Izkušnje, izobraževalna zgodovina in demografske značilnosti odraslih udeležencev in udeleženk izobraževanja

Delovne in življenjske izkušnje

Odrasli so se lahko z vsebinami, ki so predmet izobraževanja, v katerega se vključujejo, lahko seznanjali že prej, eni bolj, drugi manj. O teh vsebinah imajo **različne izkušnje**, ki so jih **pridobili v različnih delovnih in življenjskih okoliščinah**. In prav te izkušnje so temelj, na katerem moramo izobraževalci odraslih organizirati in izpeljevati izobraževalni proces.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Delovne izkušnje odraslih je treba sprejeti kot aktivno sestavino učenja in jih pravilno ovrednotiti ter uporabiti v samem izobraževalnem procesu. Enako je treba upoštevati in priznati življenjske izkušnje udeležencev in udeleženk, ne glede na to, ali so neposredno povezane z vsebino izobraževanja ali ne.

V izobraževanju odraslih je pomembno, da ne spregledamo osebnega znanja in osebnih in družbenih razmerij, organizacijskih in menedžerskih spretnosti, ki jih udeleženci in udeleženke imajo in so si jih pridobili npr. z vodenjem lastnega gospodinjstva, izkušenj samospoznavanja, lastno introspekcijo ... Zato mora biti pomemben del razvoja in izpeljave izobraževanja odraslih tudi iskanje čim boljših načinov za ugotavljanje delovnih in življenjskih izkušenj udeležencev in udeleženk ter upoštevanje in vključevanje le-teh v izobraževalni proces (Cranton 2000, v Možina 2003, 30).

Izobraževalna zgodovina

Ko načrtujemo izobraževalni program, so pomembne tudi **informacije o poprejšnjem znanju**. Povezane so namreč s cilji izobraževalnega programa, v katerega se vključujejo udeleženci in udeleženke, nam pomagajo pri izbiri metod učenja in poučevanja, gradiv in drugih učnih pripomočkov ...

Nadalje nam narava njihovega poprejšnjega formalnega izobraževanja lahko veliko pove tudi o **njihovih pričakovanjih ob ponovni vključitvi v izobraževanje**. Npr. udeleženci in udeleženke, ki so se doslej udeleževali le organiziranih oblik izobraževanja, pogosto tudi ob ponovni vključitvi v izobraževanje pričakujejo podobne prijeme in jih morebitne ponujene drugačne strategije učenja in oblike izobraževanja lahko zmedejo.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Nenazadnje nas **informacije o tem, kdaj so se udeleženci in udeleženke nazadnje vključili v kakšno izobraževanje** oziroma kako dolgo so bili zunaj organiziranega izobraževanja, opozorijo na možnosti, da bodo tisti, ki so bili dolgo časa izključeni, morda ob vrnitvi v izobraževanje prestrašeni in bodo ob začetku izobraževanja potrebovali več spodbud in podpore na poti k aktivnemu delovanju in samostojnosti pri svojem nadaljnjem izobraževanju (Cranton 2000, Knowles 1980, Brookfield 1986, v Možina 2003, 30–31).

Informacije o ravni, trajanju, vsebini in kakovosti poprejšnjega izobraževanja povedo veliko o tem, kaj udeleženci in udeleženke morda že vedo o področju, ki ga zajema izobraževalni program, v katerega se vključujejo. Pove pa nam tudi, kakšna pričakovanja imajo do izobraževanja udeleženci in udeleženke ter kakšne morebitne »strahove« lahko gojijo v povezavi z njim.

Demografske značilnosti odraslih

Pri načrtovanju izobraževanja odraslih je **informacija o starosti** udeležencev in udeleženek pomemben podatek iz več razlogov.

Starost nam lahko da **splošno predstavo o vrednotah, stališčih in domnevah** posameznika oziroma posameznice. Čeprav se družbene norme s časom spreminjajo, se velikokrat dogaja, da ljudje ohranijo vrednote, ki so jih pridobili med odraščanjem.

Starost nam lahko **marsikaj pove o izobraževalnih izkušnjah** udeleženca oziroma udeleženke. Npr. oseba, ki se je izobraževala v časih, ko je v izobraževalnem sistemu prevladoval avtokratični, transmisijski način izobraževanja, ima lahko povsem drugačna pričakovanja, ki zadevajo izpeljavo izobraževalnega procesa, kot oseba, ki že ima npr. izkušnjo izobraževanja na daljavo.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Nenazadnje, starejši odrasli in odrasli v pozni starosti imajo **različne telesne potrebe** in te je treba zadovoljiti, če želimo izobraževalni proces izpeljati kakovostno in starejše odrasle pripeljati do zastavljenih izobraževalnih ciljev. Treba je upoštevati potrebe starejših po **kompensacijskih strategijah**, ki jim bodo pomagale prebroditi težave, ki se pojavljajo zaradi slabšega vida, sluha ... (Cranton 2000, Willis in Schaie 1986, v Možina 2003, 31–32).

Čim starejša je oseba, tem več delovnih in življenjskih izkušenj prinaša v izobraževalni proces. Hkrati pa prav zaradi izkušenj in poprej pridobljenega znanja starejši udeleženci in udeleženke zavračajo spremembe in težje sprejemajo novo znanje, nove načina dela ipd.

Mentorska vloga izobraževalcev odraslih in kompetence, ki jih morajo imeti

Kaj pa izobraževalci?

Kakšne kompetence morajo imeti?

Spoznali smo Anjo. Je po vašem mnenju kompetentna za delo, ki ga je sprejela?

Kakšne pa so vaše kompetence?

Kompetence, ki jih mora imeti izobraževalec:

- dobro **didaktično in metodično znanje**, ki mu omogoča načrtovanje in organiziranje optimalnega in spodbudnega učnega okolja z namenom spodbuditi in olajšati proces učenja pri udeležencih izobraževanja;
- **usposobljenost za timsko delo** (poučevanje) in sodelovanje z drugimi učitelji in strokovnimi sodelavci, ki sodelujejo v vzgojno-izobraževalnem procesu;

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

- drugačna vloga učitelja v razredu (učitelj kot mentor, ki organizira samostojno ali sodelovalno delo udeležencev izobraževanja), kar zahteva **več komunikacijskega in organizacijskega znanja**;
- **psihološko znanje**, ki omogoča spoznavanje udeležencev in udeleženek izobraževanja, njihovih značilnosti in posebnosti, za učinkovito motiviranje, prilagajanje in spodbujanje procesov učenja;
- usposabljanje udeležencev in udeleženek izobraževanja za vseživljenjsko učenje v družbi znanja (**»učiti jih, kako se je treba učiti«**);
- **razvijanje lastne profesionalnosti**: odgovorno usmerjanje lastnega profesionalnega razvoja v procesu vseživljenjskega učenja, pri čemer naj se posebno pozornost posveti razvijanju raziskovalnega pristopa in usmerjenosti v reševanje problemov;
- **uporaba sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT)** v formalnih učnih situacijah in pri drugem strokovnem delu (tudi za potrebe lastnega poklicnega razvoja);
- **usposobljenost za uspešno sodelovanje s socialnimi partnerji** in drugimi udeleženci v procesu izobraževanja;
- **usposobljenost za razvijanje kurikuluma, organizacijo in evalvacijo** vzgojno-izobraževalnega dela.

Nadaljujmo z zgodbo

Spoznali smo Anjo. Mlado, samozavestno, vendar brez izkušenj z izobraževanjem odraslih. Izvedeli smo, kako se je Anja pripravila na uvodno predavanje. Začela je s spoznavanjem udeležencev, predstavila pa se je tudi sama. Kako pa je nadaljevala?

Udeležencem in udeleženkam je predstavila program. Pojasnila je, kako bo potekalo delo, in sicer v obliki predavanj, ki jim bodo ob koncu sledila vprašanja, s katerimi bodo skupaj ponovili, kar so novega spoznali.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Nato je prešla na samo vsebino. V uvodnem predavanju je predstavila zgodovino podjetništva, tako kot jo je spoznala v okviru predmeta iz fakultetnega programa. Nato je začela naštevati različne definicije in teorije. Podrobno je opisala razlike med njimi ipd. Udeleženci pa so se dolgočasili. Nihče je ni nič vprašal, niti ni imel kakršnekoli potrebe po vključevanju v njeno predavanje.

Na večino vprašanj, ki jih je zastavila ob koncu, večina ni znala odgovoriti oziroma so nizali samo površne odgovore. Anja je bila zelo razočarana. Prepričana je bila, da je bila dovolj izčrpna in se je zelo potrudila pri razlagi, torej so bili udeleženci in udeleženke tisti, ki so slabo poslušali. Vzrok je videla tudi v tem, da si skoraj nihče ni zapisoval njene razlage. Morda bi bilo bolje, če bi kaj zapisala na tablo, si je mislila. Morda si zato niso zapisovali.

Kako bi ocenili Anjino prvo predavanje odraslim udeležencem in udeleženkam?

Kako bi ravnali sami?

Kaj menite, zakaj so bili udeleženci in udeleženke nezainteresirani za zapisovanje razlage?

Ali je bila snov primerna zanje?

Zamislite si, da bi bili na Anjinem mestu – kako bi zasnovali prvo predavanje?

Katere značilnosti odraslih udeležencev in udeleženk bi upoštevali?

Kako bi prepoznali in predvsem upoštevali njihove izkušnje?

Kako bi jih vključevali v razpravo?

Kakšno metodo ali več metod bi uporabili?

Bi izhajali iz teorije ali iz prakse? Pojasnite.

Participativni model izobraževanja in njegova aplikacija v praksi

Čeprav se Anja sprva tega ni zavedala, je **izobraževanje odraslih bistveno drugačno od izobraževanja mladine**. Gre namreč za dve **različni skupini**, pri čemer je treba poudariti, da je **skupina odraslih še nadalje razdeljena na vrsto podskupin**: glede na starost, izobrazbo, poklic, status, izkušnje ipd. Zaradi teh razlik moramo k obema skupinama pristopati različno.

Poglejmo si primer. Denimo, da vodimo bralni krožek v zaključnem razredu osnovne šole in bralni krožek v domu za starejše. V čem se bo naše delo razlikovalo? Bralni krožek z osnovnošolci lahko zastavimo tako, da učenci preberejo izbrano delo, nato pa o njem razpravljamo. Bralni krožek s starejšimi, od katerih imajo eni boljše, drugi slabše spomske sposobnosti, pa je bolje zastaviti tako, da na kraju samem preberemo izsek iz posameznega dela, nato pa o tem razpravljamo. Če je skupina starejših še dodatno heterogena, npr. glede na izobrazbo in poklic, je dobro, da upoštevamo tudi to, ko izbiramo dela, ki jih prebiramo.

Kot **izobraževalci odraslih** moramo nadalje nastopati predvsem **v vlogi mentorjev in usmerjevalcev**, ne pa učiteljev.

Za tradicionalni model učenja je značilno, da je frontalni in da je izobraževalec učitelj, tj. tisti, ki posreduje znanje itd. Karikirano je za **tradicionalni model** značilno:

Učitelj:	Učeči se
- je zelo »velik« in pomemben	- so »majhni« in nepomembni
- ima veliko znanja	- imajo malo vedenja o vsebini
- ne upošteva izkušenj učečih se.	- morajo molčati oz. biti pasivni
	- nimajo relevantnih izkušenj, ki bi jih

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

	lahko posredovali oz. izmenjavali.
--	------------------------------------

Frontalni model tako zanemarja zelo pomembno plat učečih se – njihove prehodne izkušnje.

Za izobraževanje odraslih je ključen **participativni model**¹:

Učitelj – mentor:	Udeleženci:
- je spodbujevalec in usmerjevalec	- so člani komunikacijskega omrežja
- je vešč v komunikaciji	- so aktivno vključeni
- je na istem nivoju kot udeleženci	- so sproščeni
- spoštuje ideje oz. predloge in izkušnje udeležencev	- medsebojno si delijo izkušnje
- podpira učni proces	- sprašujejo, preverjajo, lahko delajo napake (<i>ang. take risks as part of the training process</i>)
- organizira učni proces.	- mentorja pojmujejo kot vir, kot usmerjevalca.

¹ Aktivno učenje (*ang. active learning*) je metoda izobraževanja odraslih, ki vključuje neposredno vključevanje (*ang. direct participation*) in ustvari pogoje za izmenjavo izkušenj. Vključuje odrasle, ki se učijo oz. preizkušajo v novih veščinah (*ang. practicing new skills*) in pridobivajo nova znanja ter vrednote skozi izobraževalni proces.

Kako izvajati **participativni model v praksi?**

Preglednica 1: Izvajanje participativnega modela v praksi

PRINCIP	UPORABA V PRAKSI
1. Odrasli se najbolje učijo, ko je to v povezavi z njihovimi potrebami.	1a. Zagotoviti je treba realne situacije in poudariti uporabnost informacij za reševanje realnih življenjskih problemov.
	1b. Prepoznati je treba potrebe uporabnikov in kaj je zanje pomembno.
2. Odrasli se učijo skozi prakso (<i>ang. learning by doing</i>) in tako, da so aktivno vključeni v učni proces.	2a. Zagotoviti oz. omogočiti je treba dejavnosti (aktivnosti), ki zahtevajo aktivno vključevanje udeležencev.
	2b. Zagotoviti je treba aktivnosti, ki omogočajo vključenost udeleženca kot celovite osebnosti (njegove ideje, vrednote, občutja, fizično ...).
3. Odrasli imajo individualne učne stile. Učijo se na različne načine, različno hitro in na podlagi različnih izkušenj.	3a. Uporabljati je treba različne tehnike.
	3b. Ustvariti je treba pogoje oz. vzdušje spoštovanja in razumevanja ter sprejemanja razlik.
4. Udeleženci prispevajo relevantna in pomembna znanja in izkušnje.	4a. Omogočiti je treba priložnosti, pogoje za izmenjavo izkušenj.
	4b. Razpravljati in analizirati je treba o

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

	izkušnjah udeležencev.
	4c. Udeležence je treba razumeti kot vir in jih spodbujati, da se vključujejo in izmenjujejo izkušnje.

Kot rezultat implementacije navedenih principov v praksi lahko mentor pričakuje **aktivno udeležbo oz. vključevanje udeležencev**. Posledično ti hitreje usvajajo nove veščine in znanja.

Učni principi, ki zaznamujejo izobraževanje odraslih

Poleg metode aktivnega učenja je v izobraževanju odraslih pomembnih še sedem drugih učnih principov. Ti so:

- **večsenzorno učenje** – odrasli se lahko učijo na različne načine, razvijejo različne (prevladujoče) stile; nekateri so kinestetiki, drugi avditivni, vizualni tipi ...; da bi bili učinkoviti, moramo zajeti vse tipe;
- **prva in zadnja informacija** – odrasli si najbolje zapomnijo prvo in zadnjo informacijo, zato sta zelo pomembna uvod in povzetek;
- **povratna informacija** – je zelo pomembna sestavina učnega procesa; potrebujejo jo tako udeleženci o svojem napredovanju, kot izobraževalci o tem, ali zadovoljujejo izobraževalne potrebe udeležencev, in o tem, kako napreduje izobraževalni proces;
- **nagrada**;
- **praksa in utrjevanje**;
- **relevantno gradivo** in
- **celostno učenje** – osmisli tev učenja oziroma njegova umestitev v širši kontekst.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

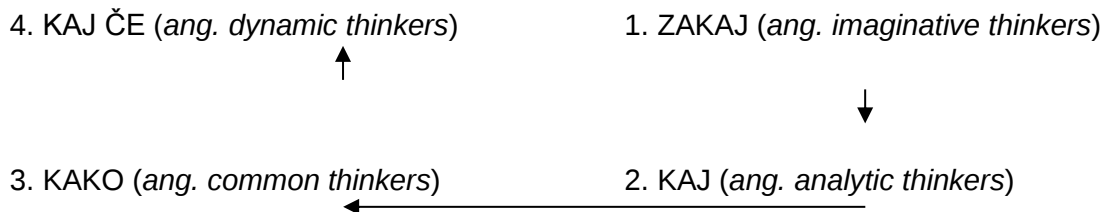
Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Štirimatrični model v načrtovanju in izvedbi izobraževalnega procesa v izobraževanju odraslih

V izobraževanju odraslih, tako kar se tiče izvedbe kot tudi načrtovanja učnega procesa, je pomembno omeniti tudi **t. i. štirimatrični model** (ang. *4-MAT system*). Po tem modelu so ljudje »razdeljeni« na tiste, ki so pretežno imaginarni (sprašujejo predvsem »zakaj«), analitični (zanimajo jih »kaj«), običajni (sprašujejo »kako«) in dinamični misleci (zanimajo jih »kaj če«).

Če izvedbo programa zasnujemo tako, da odgovorimo na vsa štiri vprašanja, potem zajamemo vse štiri miselne tipe oziroma potrebe vseh udeležencev. Začnemo tako, da odgovarjamo na vprašanje »Zakaj to počnemo?«. Nato preidemo na odgovarjanje na to, »kaj« je predmet obravnave. Podrobnosti pojasnimo z odgovarjanjem na »Kako?«. Širše pojasnilo pa sovпада z odgovarjanjem na »kaj če ...« oziroma »kaj potem ...«.

4-matrični model (ang. *4-MAT system*):

Ta model lahko uporabimo tako za izvedbo kot tudi za načrtovanje učnega procesa. Pri slednjem model apliciramo tako, da se nanaša:

- »zakaj« na iskanje in preučitev novega gradiva;
- »kaj« na zagotavljanje slikovnega in drugega gradiva;
- »kako« na praktično izvedbo in
- »kaj če« na umeščanje v kontekst.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Prepletanje petih elementov pri vzpostavljanju kreativnega in podpornega učnega okolja v izobraževanju odraslih

Kar se tiče **učnega okolja**, je ključno **preplesti pet elementov**, znanih kot ang. kratica SPECH (Social, Physical, Emotinal, Cognitive, Holistic):

1. **socialno okolje** (napisi dobrodošlice, seznanitvene dejavnosti, ploščice z imeni, skupinske aktivnosti, priložnosti za druženje ...);
2. **fizično okolje** (primerna temperatura, vpliv zvoka in osvetlitve, velikost prostorov, oprema, zračnost ...);
3. **čustveno okolje** (spodbujanje vključenosti, sprejemanje oz. spoštovanje različnosti, zaupanje, varstvo osebnih podatkov ...);
4. **kognitivno okolje** (spodbujanje vključenosti in participativnega sprejemanja odločitev, povezava s preteklimi izkušnjami in predhodnim znanjem, nadomestne informacije, priložnosti za praktično uporabo ...) in
5. **celostno okolje** (inkluzivni jezik, razpon primerov, ki so blizu različnim ljudem, sprejemanje oz. prepoznavanje individualnih in kulturnih razlik, zagotavljanje individualizacije in povezanosti ...).

3 ZADNJE SPREMEMBE NA PODROČJU IZHODIŠČ IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

(mag. Maja Velej, mag. Marjan Velej)

Prenova, temeljni cilji in načela izobraževanja odraslih

Kaj se je dogajalo z izobraževanjem odraslih v zadnjih letih?

Je prišlo do kakšnih pomembnih premikov?

Kakšna so vaša opažanja?

Kakšna je po vašem mnenju prihodnost izobraževanja odraslih? Pojasnite.

V sodobni družbi, ki jo zaznamuje **informacijsko-komunikacijska tehnologija**, **individualizacija življenjskih usmeritev**, **slabljenje tradicionalnih ligatur** ipd., se **spreminja tudi izobraževanje**.

Le-to postaja vse bolj **prožno in ciljno usmerjeno** ter **individualizirano** v smislu izobraževalnega poteka. Značilno je tudi, da se rahlja njegova nadzorna in disciplinarna funkcija, nadomešča pa jo **funkcija krepitve samopodobe** posameznika oziroma posameznice, dela na sebi in samoaktualizacije (Ule 1999). To velja še zlasti za **izobraževanje odraslih**, ki je postalo **nujna in normalna sestavina življenja**. V zadnjih desetletjih se je namreč zelo razširilo tako v obsegu kot tudi v ciljih oziroma vsebini.

Tako je zanj danes značilno, da ne le **zapolnjuje izobrazbene primanjkljaje** posameznikov in posameznic, ampak tudi podpira njihov **osebnostni razvoj** in krepí kompetence, povezane z **različnimi družbenimi vlogami** (npr. aktivno državljanstvo, starševstvo ...) (Timus 1989).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Tako izobraževanje odraslih označuje cel spekter nenehnih učnih procesov, formalnih ali drugačnih, kjer odrasli razvijajo svoje zmožnosti, si bogatijo znanje in izpopolnjujejo svoje strokovne sposobnosti, ali pa jih usmerja v nova področja, da bi tako zadostili svojim potrebam ali potrebam družbe (Možina 2003, 21).

Temeljne cilje izobraževanja odraslih tako lahko danes opredelimo kot:

- **omogočiti osebnostni razvoj in izboljšati kakovost življenja ljudi**, spodbuditi njihovo ustvarjalnost in inovativnost, povečati zaposlitvene možnosti in mobilnost pri delu in v življenju;
- **zvišati raven znanja, izobrazbe in usposobljenosti** ljudi za gospodarski, tehnološki, kulturni in socialni razvoj;
- **dohiteti razviti svet v razvitosti vzgojno-izobraževalnega sistema in v standardih izobraževalne dejavnosti in njenih dosežkov**, v izobraženosti prebivalstva in njegovi vključenosti v vseživljenjsko izobraževanje (Nacionalni kurikularni svet, 1997).

Med izhodišči prav tako velja poudariti **temeljna načela**, na katerih mora temeljiti izobraževanje odraslih:

- **demokracija**,
- **avtonomnost**,
- **socialno partnerstvo**,
- **načelo enakih možnosti** in
- **pravica do izbire različnih poti** in izobraževalnih vsebin (Nacionalni kurikularni svet, 1997).

Spremenjena vloga vseživljenjskega izobraževanja in izhodišča izobraževanja odraslih

Pri pripravi programov izobraževanja odraslih moramo med drugim izhajati iz naslednjih izhodišč (Nacionalni kurikulumni svet, 1997):

- koncept in strategija **vseživljenjskega učenja**;
- **upoštevanje interesov, potreb in značilnosti** odraslih;
- **inovativnost** ob upoštevanju pozitivne tradicije in **postopnost**;
- **relevantnost, poučljivost in prožnost, avtonomnost** udeleženca, **aktualnost in individualnost** pri načrtovanju učnih ciljev in vsebin;
- **raznoverstnost** v načinih kurikularnega načrtovanja.

Kar se tiče **koncepta in strategije vseživljenjskega učenja**, velja poudariti, da gre za novo razumevanje izobraževanja, ki ne raste na prevladi izobraževanja le v mladosti in njegovem kasnejšem dopolnjevanju, temveč na kontinuiteti izobraževanja v vseh človeških obdobjih. Posledica spremenjenega razumevanja je **spremenjena vloga izobraževanja odraslih**: od nekdanje prevladujoče kompenzacijske v novo, **inovacijsko vlogo** ter v **nenehno pridobivanje znanja in spretnosti za različne človekove potrebe in zahteve**.

Pri kurikularnem načrtovanju zahteva upoštevanje tega načela:

- povezano načrtovanje kurikulumov temeljnega in nadaljnega izobraževanja odraslih;
- aktualnost vsebin;
- eksemplarnost pri načrtovanju vsebin in poudarek na vsebinah z večjim transferjem;
- poudarek na ciljih, vsebinah in postopkih, ki so namenjeni razvijanju »kulture učenja« in »funkcionalne pismenosti«, ter na razvijanju kognitivnih in konativnih sposobnosti in lastnosti, ki pripomorejo k pripravljenosti za stalno učenje in izobraževanje.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Glede upoštevanja interesov, potreb in značilnosti odraslih velja poudariti, da mora programska ponudba in programi za izobraževanje odraslih **izhajati iz različnih interesov in potreb odraslih ter upoštevati njihove različne zmožnosti in drugačnosti**. Pri razvoju in izvajanju izobraževalnih programov za odrasle je treba upoštevati, da imajo odrasli **različne učne strategije in učne sloge**. Pri sami izpeljavi izobraževalnih programov je treba dosledno **upoštevati posameznikove delovne in življenjske izkušnje**. Upoštevati moramo tudi pravico odraslega, da je avtonomen pri učenju in zato **kulturi avtonomnosti** dati prednost pred prenašalsko vlogo izobraževanja ali pred izobraževanjem kot prenašanjem znanja prejšnjih rodov. Avtonomnost mora biti omogočena z uveljavljanjem **samostojne in ustvarjalne izbire virov** učenja in ob **spremenjeni učiteljevi vlogi**.

Kar se tiče inovativnosti ob upoštevanju pozitivne tradicije, moramo iskati **sožitje starega z novim, utrjene tradicije z inovacijami**. Programske in izvedbene novosti naj se razvijajo hkrati s tradicionalnimi rešitvami, ki so se doslej izkazale kot učinkovite in uspešne. Poseben poudarek velja nameniti **evalvaciji**. Ta naj bo sestavni del tako pri načrtovanju kot pri doseganju in vrednotenju učinkov izobraževalnega programa.

Naslednje, kar moramo upoštevati pri kurikularnem načrtovanju izobraževanja odraslih, je:

- **opuščanje tradicionalnih pedagoško-didaktičnih in šolsko-institucionalnih shem** in modelov ter togih administrativnih zahtev;
- **uveljavljanje oblik in načinov, ki temeljijo na lastni dejavnosti in ustvarjalnem sodelovanju udeležencev izobraževanja;**
- **optimalna gibljivost in prehodnost** brez stereotipov časa, prostora, vsebin in oblik;
- uveljavljanje novih možnosti, kot so **izobraževanje na daljavo, multimedijsko izobraževanje, izkušnjsko učenje, izobraževanje po modulih**, drugačne oblike in metode preverjanja in ocenjevanja znanja ter napredovanja;
- medinstitucionalno sodelovanje in povezovanje različnih izvajalskih organizacij pri organizaciji in izpeljavi izobraževanja.

Nenazadnje je pri **načrtovanju in izpeljavi izobraževalnih programov** za odrasle treba uveljavljati značilnosti, kot so:

- integrirani prijemi in programi »odprtega« tipa, ki mogočajo tudi »pogajalske« in »skrite« kurikule;
- učno-ciljno načrtovanje kurikula;
- vsebinska in ciljna usklajenost med predmeti in predmetnimi področji;
- ravnotežje med splošnimi in strokovnimi cilji ter vsebinami;
- takšna izbira ciljev in vsebin, ki odraslemu omogočajo razumevanje, interakcijo in kritični dialog, povezovanje s prejšnjim znanjem in izkušnjami, integracijo idej ipd.

Značilnosti vseživljenjskega učenja

Da bi prikazali, katere so značilnosti izobraževanja odraslih v konceptu vseživljenjskega učenja, bomo primerjali značilnosti, ki so bile vidne v prejšnjem stoletju, in značilnosti, ki se nakazujejo v sodobnosti. V preglednici so shematično prikazane značilnosti, ob katerih se pojavljajo tudi nove naloge izobraževalcev odraslih (Ličen 2006, 89–90).

Preglednica 2: Naloge izobraževalcev odraslih

Izobraževanje odraslih v konceptih vzgoje in izobraževanja v moderni	Izobraževanje odraslih v konceptu vseživljenjskega učenja v postmoderni	Vloge in naloge andragogov, izobraževalk in izobraževalcev odraslih
Temeljna paradigma vzgoje in izobraževanja: - množično enotno izobraževanje, za vse enako; - izobraževanje odraslih je predvsem kompenzacijsko.	Odločitve sprejema posameznik; poudarek na individualizaciji; izobraževanje je potrebno približati posamezniku, četudi je množično; izobraževanje je inovacijsko.	Odkriti ovire, razviti informiranje in ozaveščanje, olajšati dostop do izobraževanja odraslih.
Učitelj – načrtovalec odloča	Vsebinsko izbira tisti, ki se uči.	Andragog dobi nove vloge

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

- Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

o vsebinah.	Razvijajo se osebni učni načrti.	pri načrtovanju, deluje v timu.
Izobraževanje za delo, ki ga ima odrasli za nedoločen čas. Usposabljanje za jasne cilje.	Izobraževanje za življenje in zaposljivost, za delo, prosti čas, za nejasne vloge.	Oblikovati fleksibilne programe, izobraževanje, ki se prilagaja in predvideva potrebe.
Učitelj prenaša informacije, je vir znanja.	Učitelj išče vire znanja, ki so v okolju. Pripravi jih za učenje.	Odkrivati vire znanja in jih analizirati. Iskati tudi finančne vire v skupnosti.
Ko se je pojavil problem, so se odrasli učili, da bi ga rešili. Ponovno so se vključili v izobraževanje. Odrasli uporabljajo dopolnilno izobraževanje in kompenzirajo primanjkljaje.	Učenje je sofisticirano. Poteka nenehno. Na voljo je veliko različnih struktur, da se odrasli učijo glede na njihove potrebe.	Zagotoviti, oblikovati možnosti za učenje. Predvideti probleme, preden nastanejo. Oblikovati spodbude za učence. Izobraževalci odraslih so svetovalci, mentorji, skupnostni mentorji.
Izobraževanje odraslih je reaktivno, odgovarja na probleme.	Izobraževanje odraslih je proaktivno.	Spodbujati družinsko učenje, uporabo metod aktivnega učenja, e-učenje.
Ocenjevanje loči uspeh od neuspeha ne glede na okoliščine. Temeljno načelo je opravil/ni opravil. Ocenjuje pomnjenje.	Ocenjevanje je možnost, da izboljšaš učenje, dosežke in začrtas drugačen proces. Evalvacija poteka v dialogu vseh udeležениh.	Razviti inovativne oblike ocenjevanja in jih vključiti v osebne učne načrte. Preverjati tedaj, ko se odrasli čuti pripravljenega, ne le tedaj, kot je načrtovano v izobraževalnem programu.
Pomembna je količina	Pomembno je razumevanje,	Razviti učne načrte na

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

znanja in informacij, ki kažejo, kaj misliti. Pomembna je vsebina.	prav tako spretnosti, vrednote, ki kažejo, kako misliti, kako oblikovati pomene, kako uporabljati energijo čustev.	podlagi osebnih vrednot in že osvojenih spretnosti.
Učenje je naporno, modrost je sprejeta. Proces je transmisija.	Učenje je participativna dejavnost, lahko je tudi zabavna. Proces je konstrukcija znanja, transakcija in transformacija.	Oblikovati take okoliščine, da bodo učenci in učitelji učenje »proslavljali«.
Učenje je razdeljeno po življenjskih obdobjih. Večina izobraževanja poteka v otroštvu in mladosti.	Učenje in izobraževanje sta vseživljenjski, povezave so vertikalne in horizontalne.	Zagotoviti možnosti partnerstva, ustvariti povezave med generacijami in lokacijami.
Akademsko načrtani cilji. Dosežejo jih med izobraževanjem. Ob koncu izobraževanja preverijo, ali so cilji doseženi.	Cilji so dolgoročni. Razviti je potrebno odnos do učenja in vrednot.	Vzpostaviti povezave med izobraževanjem in življenjem zunaj institucije, z delom, skupnostjo, kulturo.
Učitelji se izobražujejo tako, da se udeležujejo občasnih seminarjev, namenjenih le njim.	Vsak učitelj ima svoj osebni načrt izobraževanja, ki je povezan z osebnimi vrednotami in željami, s potrebami organizacije, v kateri dela.	Razviti način oblikovanja osebnih načrtov.
Učni načrti so pripravljani po jasno ločenih predmetih. Vsebinsko načrtovanje.	Učni načrti so zasnovani na znanju in spretnostih. Procesno načrtovanje.	Osebnosti vplesti v program, sprejemati negotovost.
Malo možnosti, da bi odkrili	Vsem udeležencem	Vpeljati osebne načine

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

osebne potrebe odraslega, ki se uči.	izobraževanja (pa tudi sicer v lokalni skupnosti) je na voljo svetovanje. Identificiranje in reševanje učnih problemov.	učenja.
Odnos med izobraževalno institucijo in drugimi skupinami, ki jim odrasli pripada, je na nizki ravni. Podjetja in univerze se v izobraževalnem procesu ne povezujejo.	Institucije se povezujejo. Družine, delovno okolje vključijo v vzgojno-izobraževalno delo. Aktivno sodelovanje v mrežah učenja.	Napisati vodila za sodelovanje s podjetji, družinami, lokalnimi skupnostmi. Posluževati se e-oblik in drugih oblik komunikacije.
Osredotočijo se na učni načrt in uspeh pri ocenjevanju. Program ne obsega socialnih prvin, ne upošteva niti motivov druženja, povezovanja z okoljem.	Povezati izobraževalno institucijo ali skupine ljudi z okoljem. Program vsebuje tudi elemente za razvijanje strpnosti, spoznavanje večkulturnosti.	Vpeljati aktivno učenje za večkulturne odnose, ponuditi mreže druženja, internetne mreže, skupne projekte.

Vir: Izobraževanje odraslih v moderni, postmodernej in vloge in naloge izobraževalcev odraslih (Ličen 2006).

Za kulturo postmoderne sta značilni možnost izbire, ki lahko vodi v konflikte ali v sinergije, in negotovost, na katero lahko učenje deluje po načelu pozitivne ali negativne povratne zveze. Učenje je v sklopu koncepta vseživljenjskega učenja začrtano kot proces in dejavnost, ki nenehno poteka, je kontinuirano za posameznika oziroma posameznico in skupnost. Učeči se sprejemajo odgovornost za svoj napredek, vendar pri tem ne ostajajo brez pomoči izobraževalnega sistema. Ocenjevanje, evalvacija bolj potrjujeta napredek kot pa nadzorujeta. Sporočata, kaj

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

še lahko spremenijo vsi, ki so vključeni v proces. Učenje pomeni partnerstvo med učečimi, učitelji, delodajalci, skupnostjo in je hkrati individualen proces, individualno doživljanje in refleksija (Ličen 2006).

4 DRUGAČNA VLOGA IZOBRAŽEVANJA

(mag. Maja Velej, mag. Marjan Velej)

Uvodni razmislek

V Poročilu Mednarodne komisije o izobraževanju za 21. stoletje, pripravljenem za UNESCO, je med drugim zapisano:

- »Nova, razširjena zasnova učenja bi morala vsakemu posamezniku omogočati, da odkrije, predrami in obogati svojo ustvarjalnost – da spravi na dan zaklad, ki se skriva v vsakem izmed nas. Tako na izobraževanje ne bi več gledali le kot na sredstvo, ..., temveč bi vlogo izobraževanja razumeli globlje: kot razvoj celovite osebnosti, ki se v vseh svojih razsežnostih uči biti« (Delors 1996, 78).
- »Vzgoja in izobraževanje morata omogočiti vsakemu človeku, da sam rešuje svoje probleme, oblikuje svoje odločitve in nosi svoje odgovornosti« (Delors 1996, 86).

Kakšna je in kakšna naj bi bila vloga izobraževanja v 21. stoletju?

Kateri so temeljni cilji izobraževanja in kako jih uresničevati?

Zakaj obstaja razkorak med deklariranimi cilji in dejansko izvedbo?

Kako ta razkorak preseči?

Kako vi osebno razumete, tudi doživljate deklarirane cilje?

Kako jih uresničujete v praksi?

Kaj vas pri njihovi realizaciji ovira in kaj podpira?

Bi lahko ravnali drugače?

Kako?

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Prava vrednost izobraževanja in posredovanje pravih vrednot z zgledom

V čem je resnična vrednost izobraževanja?

Kaj je tisto, kar lahko resnično pridobi udeleženec oziroma udeleženka?

Kako mu to lahko izobraževalec posreduje?

Na peti Unescovi mednarodni konferenci o izobraževanju odraslih so poudarili, da je »cilj izobraževanja tako mladine kot odraslih, če gledamo na izobraževanje kot vseživljenjski proces, **razvoj avtonomnosti in čut odgovornosti za ljudi in skupnost**, utrjevanje sposobnosti za soočanje s spremembami, ki nastajajo v gospodarstvu, kulturi in v družbi kot celoti, in za pospeševanje sožitja, tolerance ter obveščenega in ustvarjalnega sodelovanja državljanov v njihovih skupnostih; skratka, usposabljanje ljudi in skupnosti, da bodo nadzorovali in upravljali svojo usodo in družbo in da bodo kos izzivom, ki bodo pred njimi. Bistveno je, da bodo prijemi v učenju odraslih temeljili na dediščini, vrednotah in predhodnih izkušnjah odraslih in da bodo raznoliki načini, s katerimi se bodo ti prijemi uvajali, usposabljali in opogumljali vsakega državljana, da bo v resnici sodeloval in da bo njegova beseda upoštevana« (Confintea 1998, v Možina 2002).

Koncept družbe znanja in vseživljenjskega učenja ima mnogo plasti. Katera se bo bolj razvijala, je odvisno tudi od strokovnega dela. V sedemdesetih letih 20. stoletja je Lengrand poudarjal **humanistično noto** izobraževanja odraslih. Žal se v devetdesetih letih izobraževanje odraslih prevesi v zadovoljevanje ekonomskih ciljev. Vizija izobraževanja, ki se bo oblikovala, pa bo odgovorila na vprašanje, ali **gremo v dobo ljudi ali v dobo človeškega kapitala**. V preglednici, ki sledi, so v sklopu dveh skrajnosti prikazane razlike med izobraževanjem odraslih v eni in v drugi dobi (Ličen 2006, 218–219).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Preglednica 3: Razlike v izobraževanju odraslih v dobi ljudi in dobi kapitala

Doba ljudi	Doba človeškega kapitala
Graditi.	Potrošiti, uporabiti, kupiti.
Izobraževanje za vse segmente časa.	Izobraževanje za prodani čas, za učinkovitost dela.
Šola, organizirano izobraževanje za odrasle, je kraj refleksije, spoznavanja in iskanja.	Šola je ponudnik, ravnatelj je menedžer, poudarja kult učinkovitosti.
Živeti v skupnosti, spoštovati različnost drugih. Učiti se živeti v skupnosti, vzgajati odnos do drugega kot sočloveka.	Osvojiti, zmagati, prehiteti. Vzgajati odnos do drugega kot nekoga, ki je potrošnik ali tekmovalec.
Izobraževanje za trajnostni (vzdržni) razvoj v soglasju z naravo, prostorom, kulturo, dovoljuje počasnost ob presojanju tisočletne zgodovine.	Izobraževanje za hiter razvoj, spodbuja kompetitivnost in hitrost, osvajanje prostora z načelom osredičenja na lastni čas. Tukaj, zdaj, takoj.
Izobraževati zato, da ljudje prisluhnejo sebi in drugim.	Izobraževati zato, da nadzorujejo sebe in druge.
Znanje je celostni preplet razumskega, čustvenega, voljnega, telesnega v človeku; omogoča kakovostno življenje na planetu in iskanje v veselju.	Znanje je preplet kompetenc, ki jih lahko razlagajo poljubno. Znanje je uporabno in donosno na trgu. Znanje je mogoče ekonomsko ovrednotiti.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Prava vrednost izobraževanja je v posredovanju pravih vrednot. Pri tem mora biti tisti, ki izobražuje, sam vzor pravih vrednot. Njegova dejanja morajo slediti njegovi besedi. To velja na vseh stopnjah izobraževanja, torej tudi za izobraževanje odraslih.

Čeprav so odrasli udeleženci in udeleženke izobraževanja že izoblikovane osebnosti, je tudi njim smiselno posredovati prave vrednote. Ker so odrasli praviloma samostojni in bolj kritični v izobraževanju, jim lahko posredujemo prave vrednote le z vzorom. Najboljše učno sredstvo je vzor in ne poučevanje.

Končni cilj izobraževanja ni informiranje, ampak transformiranje, ki krepi dober značaj.

5 KONCEPTUALNA (TEORETSKA) IZHODIŠČA IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

(dr. Fani Nolimal, dr. Boris Aberšek, mag. Maja Velej, mag. Marjan Velej)

Teoretski pregled o sodobni vlogi in medsebojnem odnosu odraslih udeležencev izobraževanja in njihovih izobraževalcev

Sodobno izobraževanje prinaša nove izzive izobraževalcem in udeležencem izobraževanja. Skozi šolsko zgodovino sta se zaradi razvoja pedagoških znanstvenih disciplin ter tehnološkega in splošnega družbenega razvoja vloga in odnos izobraževalcev in udeležencev izobraževanja pomembno spremenila. Pedagoška prizadevanja so od druge polovice 20. stoletja v teoriji, v praksi pa šele danes, v slovenskem šolskem prostoru uveljavila *antropološko, postindustrijsko (hevristično) didaktično paradigmo*² (Strmčnik 2003, 84) in »antropologiziran didaktični koncept, ki razume učenca kot osebnostno in socialno pogojeno bitje« (Strmčnik 2001, 121). Paradigma postavlja v didaktično ospredje *odkrivanje, predelovanje, originalnost, inovativnost, problemskost, ustvarjalnost, subjektivnost, (re)konstrukcijo znanja* in s tem *hevristični koncept* pouka, ki terja »več iskanja, ... bolj življenjske in znanstveno bolj poglobljene učne vsebine in vrednote ter metode« (Strmčnik 2003, 84). Vpeljala je na učenca osredotočen pouk, pri katerem sta vlogi učitelja in učenca enakovrednejši in bolj kompatibilni, npr. učitelj bolj upošteva subjektivne potrebe učencev in jim omogoči čim bolj neposreden stik z učno vsebino (Strmčnik 2001, 120). Učenci se tako vse bolj samostojno učijo, učiteljeva vloga pa je »bolj selektivna, zahtevna in aktualna glede na individualne potrebe učencev, krepi se njegova svetovalna in mentorska individualizirana pomoč« (prav tam, 121). Tudi ožja didaktično-metodična prizadevanja gredo vse bolj v smer hevrističnih paradigem, konceptov in didaktičnih strategij, ki se operacionalizirajo v *raziskovalnem, sodelovalnem, izkustvenem, signifikantnem,*

² Pred njo sta šolski sistem obvladovali transmisijsko-dogmatična in racionalistično-prosvetljenjska didaktična paradigma – glej več v 7. sklopu.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

*problemskem učenju*³ (prav tam, 122). Vse bolj je pomembno tudi védenje, da je učna uspešnost pogojena s tem, kako otrok ali mladostnik razmišlja o svojem učenju, ali uporablja kakovostne pristope in strategije in ali zna oz. kako dobro zna pridobljene informacije, znanje in spretnosti vgraditi v izboljšanje svojih učnih strategij. Vse to je vplivalo na nove vsebinske in didaktično-metodične poudarke v poučevanju in učenju otrok in mladostnikov. Mladostnikom, med katerimi imajo mnogi negativne izkušnje s formalnim izobraževanjem, je potrebno pokazati, da je učenje lahko prijetno in zabavno, poteka naj v družbi vrstnikov, ki imajo nanje največji vpliv.

Ključna didaktična načela izobraževanja odraslih ter didaktične strategije in metode, ki le-to udejanjajo

Načela izobraževanja mladostnikov in odraslih temeljijo na poznavanju njihovih *senzoričnih, intelektualnih in emocionalnomotivacijskih značilnosti* ter védenju, *kako se mladostniki in odrasli učijo*. Mladostniki in odrasli udeleženci izobraževanja odražajo biološko, psihološko, socialno in poklicno zrelost (Andrilovič, v Jelenc 1996). Odraža se s *fizičnimi razlikami* (vid, sluh, motorične sposobnosti), različnimi *izkušnjami in interesi*, izdelanim *sistemom vrednot, globljim razumevanjem, večji kritičnosti, jasnimi pričakovanji* itn (prav tam). Zelo jasni so tudi njihovi cilji in motivi izobraževanja, ki so usmerjeni bodisi v pridobitev konkretnih znanj in izkušenj, npr. s področja komunikacijskih zmožnosti, računalništva, bodisi v dejavnosti (npr. želijo si novih socialnih stikov) ali v učenje, v kolikor želijo osebno rasti in se razvijati (Houle, prav tam). Zaradi navedenih značilnosti je potrebno v izobraževanju mladostnikov in odraslih slediti določenim **didaktičnim načelom**, ki zaobjamejo hierarhijo človekovih potreb, npr. po Maslowu spoštujejo motive za izobraževanje odraslih/mladostnikov, značilnosti učenja odraslih, v obzir pa vzamejo tudi morebitne ovire (vrzeli v znanju, negativne izkušnje z izobraževanjem ...). Ameriški praktik in teoretik izobraževanja odraslih Knowles (1980, v Fidishun 2000) opredeljuje v ta namen šest temeljnih načel.

³ Te bomo natančneje preučili v 7. sklopu.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

1. Notranja motiviranost in samoregulativnost

Načrtovati je potrebno stopnje učnega programa *od bolj do vse manj strukturiranih, od direktivno kontroliranih do vse bolj odgovornih* s primernimi koraki, ki učečih ne preobremenjujejo. Pokazati zanimanje za mišljenje in mnenje učencev, voditi učence v preiskovanje, zagotavljati redne in specifične/individualizirane povratne informacije, spremljati doseganje ciljev, zagotavljati uporabo virov (knjižnice, revije, internet ...), ponuditi projekte, ki odgovarjajo interesom udeležencev izobraževanja, spoznati prevladujoč učni stil udeležencev izobraževanja (Knowles, v Fidishun 2000).

Opozorilo: *Omogočiti jim možnost izbire, usklajeno z njihovimi potrebami, kognitivnim razvojem in zmožnostjo samoregulacije (Goodlad's 2012).*

2. Odrasli prinašajo življenjske izkušnje in znanje, temelječe na življenjskih izkušnjah

Mladostnikom je potrebno dati priložnosti, da *uporabijo nabor obstoječih znanj in spretnosti* in v ta namen *odkriti interese in pretekle izkušnje*, vztrajati, da *izkušnje uporabijo* pri reševanju avtentičnih (življenjskih) problemov, refleksiji in povzemanju. Spodbujati refleksijo o učnih priložnostih, o preverjanju obstoječih navad, temelječih na življenjskih izkušnjah in doseči premik k novemu razumevanju predstavljenih informacij.

Opozorilo: *Zavedati se, da pripravljenost za učenje temelji na samopodobi učečih (Goodlad's 2012).*

3. Odrasli so ciljno orientirani

Odrasli so v veliki večini pripravljeni za učenje takrat, ko vidijo, da bodo s pridobljenim izobraževanjem učinkoviteje reševali življenjske naloge ali probleme (Knowles 1980, v Fidishun 2000). Učitelj naj *spodbudi pripravljenost učencev za reševanje problemov* in zavedanje, da sta prezentirano znanje in spretnost potrebna.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

V ta namen je potrebno zagotavljati pomembne učne izkušnje, ki ustrezajo osebnim ciljem udeležencev izobraževanja kot tudi bodočim življenjskim ciljem. Zagotavljati je potrebno tudi študije primerov (s strani klientov/udeležencev izobraževanja) in ob teh (induktivno) spoznavati potrebno teorijo. Ob vsem tem je potrebno zastavljati vprašanja, ki motivirajo refleksijo, raziskovanje in bodočo raziskavo.

Opozorilo: *Omogočiti jim usvojiti manjkajoče znanje, se konfrontirati z njimi glede nepravilnih pojmovanj (prav tam).*

4. Odrasli so relevantno orientirani

Odrasli udeleženci izobraževanja želijo vedeti, *ali je to, kar se učijo, relevantno/ustrezno* temu, kar želijo doseči. Da bomo pomagali mladostnikom uvideti vrednost njihovih opazovanj in praktičnih izkušenj, je potrebno pred učnimi izkušnjami in po njih mladostnike pozvati, da izkušnje reflektirajo: *kaj se želijo naučiti oz. kaj so se naučili in kako bi lahko v bodoče naučeno uporabili oz. kako bi z naučenim dosegli zastavljene cilje.* Zagotoviti bi jim morali izbiro dveh ali več vsebinsko raznolikih projektov, s čimer bi zadostili njihove interese.

Pri vsem tem so odraslim udeležencem izobraževanja v pomoč redne učne ure, kjer se obravnava specifična vsebina.

5. Odrasli so praktični

Skozi praktične izkušnje in interakcije z eksperti na posameznih področjih življenja in dela ter njihovimi resničnimi življenjskimi situacijami naredijo učeči se premik iz učilnic in delovnih zvezkov do reševanja odprtih življenjskih problemov, kjer lahko vidijo resnično vrednost učenja in dela.

Izobraževalci naj zatorej mladostnikom jasno pojasnijo, kako intervenirati, ocenjevati in *izbirati prioritete*. Jasno naj pojasnijo, kdaj je učenje uporabno in aplikativno za službo in udeležence izobraževanja. Spodbujajo naj *aktivno participacijo* udeležencev izobraževanja in *ne zgolj opazovanje* – zagotovijo naj vrsto praktičnih priložnosti s

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

preverjanjem/ocenjevanjem, intervjuvanjem in intervencijo procesov, kadar gre za razvoj spretnosti, samozavesti in kompetence.

Opozorilo: *Ne biti preveč teoretski (prav tam).*

6. Odrasli učenci imajo radi, da jih spoštujemo

Spoštovanje lahko izkažemo s tem, da *upoštevamo njihove interese, bogastvo njihovih izkušenj*, ki jih prinesejo na izobraževanje, jih obravnavamo kot kolege, ki imajo *enakovredne življenjske izkušnje, spodbujamo izražanje idej*, pojasnjevanje in jim ob vsaki priložnosti *posredujemo povratno informacijo*.

Pomembno se je zavedati, da odrasli/mladostniki razvijajo praktične spretnosti, ki jih potrebujejo za opravljanje poklica. Uporabljamo najrazličnejše metode učenja, od novih, izvirnih do splošno znanih in uveljavljenih. S tem omogočamo integracijo znanja, informacij in izkušenj, razlikovanje med tem, kaj je pomembno pri preverjanju in delu s strankami, kako izbrati njihove prioritete in cilje, kdaj upoštevati pravila komuniciranja, kdaj delovati na izviren, unikaten način (Fidishun 2000; Lieb 1991).

Opozorilo: *Biti pozorni, da s komunikacijo (uporabljenimi izrazi) ne zasejemo negativne percepcije (Goodlad's 2012).*

Spoznali smo, da je za odrasle udeležence in udeleženke izobraževanja – kot npr. ugotavlja Knowles (1980) – značilna **pripravljenost učiti se**, vendar **le** v primeru, **da je to, kar se učijo, pomembno**. Pri tem velja, da morajo sami zase odločati, kaj je pomembno, da se naučijo. Poleg tega se morajo dobro počutiti oz. biti samozavestni v učnem okolju.

Imajo tudi potrebo po **aktivni vključenosti in da ovrednotijo informacijo z vidika svojih vrednot in pod zornim kotom svojih stališč**. Velikokrat pričakujejo, da bodo lahko v izobraževalnem programu sami izbrali oblike in metode dela, ki bodo ustrezale njihovemu prejšnjemu znanju in ciljem, ki jih želijo doseči z izobraževanjem (samoiniciativnost, samostojnost pri delu). Pričakujejo, da bodo v izobraževalnem procesu obravnavani kot

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

enakovreden partner, da bo izobraževanje potekalo kot dvosmerna komunikacija in da ne bodo prisiljeni zgolj v nekritično sprejemanje novega znanja (kar zagotovo ne velja predvsem za tiste, ki potrebujejo nekaj časa, da premagajo strah pred ponovnim učenjem, morebitnim neuspehom ipd.). Ker so odgovorni, jih vključimo v postavljanje ciljev in načrtovanje.

Ne smemo zanemariti njihove **izkušenosti**. Pomen teh narašča z njihovo starostjo. Povedano drugače, imajo veliko vedenja in izkušenj, zato je treba to izkoristiti oz. uporabiti.

Pomembno se je zavedati, da so **problemsko orientirani**. Pričakujejo, da je to, kar se učijo, lahko takoj oz. neposredno uporabljeno, predvsem pa morajo videti uporabnost (relevantnost) vsebine. Če to vidijo, potem so zelo **motivirani**.

Brookfield (v Možina 2003) tudi ugotavlja, da se odrasli vključijo v izobraževanje praviloma **po svoji izbiri**, zato je zanje značilna **motiviranost in prepričanost v uporabnost** znanja. Izjema so lahko odrasli, ki se v izobraževanje vključijo pod »pritiskom« delodajalca ali zavoda za zaposlovanje.

Nadalje ugotavlja, da ima večina odraslih **zelo konkretne in kratkoročne cilje**, ki bi jih radi čim prej dosegli in nadaljevali svoje življenje, kar pomeni, da si želijo pridobiti natančno določene spretnosti in znanja ter nimajo »časa« za redundantno vsebino.

Velja tudi poudariti, da odraslim s pozitivno samopodobo po navadi ponovno vključevanje v izobraževanje ne povzroča velikih težav. Starejši udeleženci izobraževanja imajo svoje vrste fizičnih zahtev (več odmorov, večje črke ...).

Navedene značilnosti je treba upoštevati pri pripravi in izvedbi programov izobraževanja odraslih.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Pomembnost razvoja in uporabe metakognitivnih strategij v samoregulacijskem učenju

Učinkoviti šolski sistemi prisegajo na vse večjo *participacijo in odgovornost* udeležencev izobraževanja – krepili naj bi se sorazmerno s starostjo učencev in stopnjo izobraževanja. Zlasti izobraževanja mladostnikov in odraslih si ni mogoče predstavljati brez njihove aktivne udeležbe, medsebojnega sodelovanja in prevzemanja odgovornosti za lastno učenje v vseh fazah učnega procesa. V ta namen je potrebno učence opremiti z ustreznimi *kognitivnimi in metakognitivnimi izkušnjami, vedenji in prepričanji*, kot tudi z ustreznimi *kognitivnimi in metakognitivnimi strategijami*, ki jih bodo uporabili v posamezni fazi izobraževanja in tako sami uravnavali svoj učni proces ter učenje.

Uravljanje procesa učenja oz. *samoregulacijsko učenje* terja nedirektivno, usmerjevalno vlogo učiteljev idr. izvajalcev/organizatorjev izobraževanja. Naloga učiteljev je mladostnikom zagotoviti instrumentalno podporo, npr. vire oz. dostop do virov in pripomočkov, posredovati navodila, ki vodijo učeče v neodvisno delovanje, jim pomagati pri odločitvah, nuditi sprotne povratne informacije in napotke ter spodbude za nadaljnje učenje oz. razvoj sposobnosti in osebnostno rast (Pečjak idr. 2006). *Samoregulacijsko učenje* je mogoče razviti v učnem okolju, v katerem bodo udeleženci izobraževanja spodbujeni k aktivnemu učenju, bodisi s posrednimi ali z neposrednimi učnimi izkušnjami. Vloga učiteljev pri tem je, da organizirajo učni proces, v katerem učeči sami načrtujejo, izvajajo in spremljajo lastne učne poskuse, generalizirajo ugotovitve ter tako nadgrajujejo in/ali izgrajujejo svoje kognitivno znanje/*védenje, prepričanja* in spretnosti (prim. Pečjak idr. 2006, Pintrich in V. De Groot 1990). »Samoregulirajoči učenci razumejo svoje učenje kot sistematičen proces, ki se odvija pod njihovo kontrolo, kot proces, v katerem so metakognitivno, motivacijsko in vedenjsko aktivno udeleženi« (Pečjak idr. 2006, 76).

Kot smo že zapisali in kot dokazujejo številne študije, npr. Boekaerts (1997, v Pečjak idr. 2006) in Sperling (2004, prav tam), je učinkovitost učenja pogojena s samoregulacijo, ta pa z

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

uporabo in obvladovanjem kognitivnih in metakognitivnih strategij. **Kognitivne strategije** zajemajo kognitivne/miselne procese in védenja, ki jih učenci zavestno ali avtomatično uporabljajo med samim procesom učenja (Boekaerts 1996, v Pečjak 2006, 78), **metakognitivne strategije** pa nam pomagajo kontrolirati različne vidike mišljenja in učenja.

Tako ene kot druge so pomembne za šolsko uspešnost in jih delimo v tri sklope:

- strategije ponavljanja,
- elaboracijske strategije in
- organizacijske strategije (Garcia in Pintrich 1994, Hofer idr. 1998, Pintrich in De Groot 1990, v Pečjak idr. 2006, 78).

Kognitivne strategije ponavljanja so primerne, če je cilj zgolj zapomnitev oz. ohranitev informacij v delovnem spominu, za globlje procesiranje in razumevanje učne snovi pa sta primernejši *elaboracijska* (povezava predhodnega znanja z novim, povezava podatkov in odnosov, npr. preoblikovanje teksta v svoje besede, povzemanje, razlaganje drugim) in *organizacijska strategija* (selekcija in organizacija učne snovi, npr. uporaba učnih tehnik, razbrati iz besedila ključne koncepte, jih organizirati na bolj smiseln način – podčrtavanje, izpisovanje ...) (Pečjak idr. 2006).

Metakognitivne strategije načrtovanja zajemajo vse tiste, ki jih učenec izvede pred učenjem, npr. postavljanje ciljev izobraževanja, aktivacija obstoječega znanja in uporaba kognitivnih strategij, ki omogočajo lažje razumevanje (Pečjak idr. 2006). *Strategije spremljanja* izvajajo učeči med samim učenjem in se nanašajo na reševanje problemov in ocenjevanje učinkovitosti uporabe posamezne strategije. Učinkovitost uporabe je osrednji predmet obravnave v *strategiji uravnavanja*, ki poteka na koncu ob ponovnem pregledu učnega gradiva in učnih dosežkov.

Krožni proces samoregulacijskega učenja

Samoregulacijsko učenje je sistematični proces učenja, v katerem si učeči, na podlagi analize potreb po izobraževanju, sami postavijo svoje cilje ter jih skozi faze poučevanja in/ali samostojnega učenja spremljajo, regulirajo in kontrolirajo (prim. Tomec, Pečjak, Peklaj 2006). Samoregulacija učenja se odvija pod kontrolo učencev v *treh*, predhodno omenjenih fazah kot **krožni proces**:

1. faza načrtovanja – pred učenjem: *predhodno razmišljanje*;
2. faza spremljanja – med učenjem: *kontrola izvedbe in voljna kontrola* in
3. faza uravnavanja – po učenju: *samorefleksija* (Zimmerman 1998, v Pečjak idr. 2006).

V *fazi načrtovanja* si učeči postavi svoje cilje izobraževanja in ob upoštevanju prepričanj o lastni učinkovitosti, ciljni naravnosti ter interesih načrtuje njihovo uresničevanje. V *fazi kontrole in spremljanja* izvaja procese, ki prispevajo h koncentraciji in izvedbi (usmerjanje pozornosti, samoinštrukcije, lastno spremljanje). V *sklepni fazi oz. fazi uravnavanja* zbere in predela temeljne informacije, ki vplivajo na njegove reakcije ob učenju, predhodno razmišljanje in s tem na vnovično načrtovanje ter nov **ciklus učenja**. Ključne značilnosti posameznih faz in osrednji procesi so predstavljeni v preglednici in krogu samoregulacijskega učenja, ki sledita.

Preglednica 4: Faze samoregulacijskega učenja

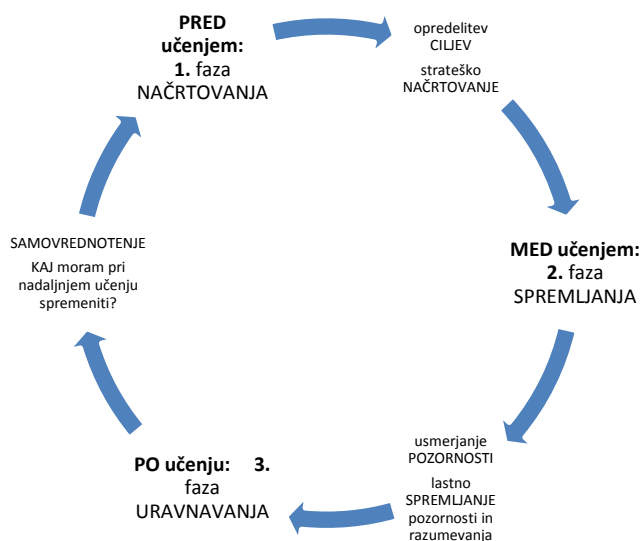
PRED učenjem	MED učenjem	PO učenju
1. Predhodno razmišljanje – faza NAČRTOVANJA:	2. Kontrola izvedbe in voljna kontrola – faza SPREMLJANJA:	3. Samorefleksija – faza URAVNAVANJA/ SKLEPNA faza:
• opredelitev CILJEV, • strateško NAČRTOVANJE: ○ PREPRIČANJA o lastni učinkovitosti, ○ ciljna NARAVNANOST in INTERES.	• usmerjanje POZORNOSTI, • SAMOINŠTRUKCIJE in predstave • lastno SPREMLJANJE pozornosti in razumevanja.	• SAMOVREDNOTENJE ○ ATRIBUCIJA, ○ lastna REAKCIJA, ○ PRILAGODLJIV OST.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Slika 1: Krog samoregulacijskega učenja

Kot pomoč pri realizaciji trifaznega modela samoregulacijskega učenja v naslednji preglednici predstavljamo nabor vprašanj, ki ustrezajo posameznim procesom oz. fazi učenja.

Preglednica 5: Faze samuregulacijskega učenja in nabor vprašanj za posamezne procese

PRED učenjem	MED učenjem	PO učenju
1. predhodno razmišljanje – faza NAČRTOVANJA:	2. kontrola izvedbe in voljna kontrola – faza SPREMLJANJA:	3. samorefleksija – faza URAVNAVANJA/ SKLEPNA faza:
- Ugotavljanje POTREB: ZAKAJ sem se vključil v izobraževanje? - ZAKAJ se vključujem v IP? - KATERE cilje želim z izobraževanjem doseči? - KAJ želim nadgraditi/usvojiti / izpopolniti? - Načrtovanje PROGRAMA in programiranje VSEBIN: KAKO bom uresničil cilje? - KATERE vsebine/področja	- Izpeljava IP: KAKO poteka učenje? - KAKO uspešno rešujem problemske idr. učne situacije? - ALI spoznavam ustrezne vsebine, vire ... (CILJI)? - KAKO učinkovite so uporabljene strategije (kognitivne in metakognitivne)? - ALI imam zadostno znanje o strategijah	- Vrednotenje IZIDOV: KAKO uspešen sem bil pri učenju? - ALI sem dosegel zastavljene cilje in interese? - KAKO dobro? - ZAKAJ sem/nisem bil uspešen? - KAKO sem se odzival na težave/problemske situacije? - ALI sem uspešno izkoristil predznanja in močna področja ter se prilagajal

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

bo zajel izobraževalni program (IP)? ○ KATERA predznanja/možna področja imam? ○ KATERA področja so šibka, potrebna izboljšave? ○ KAJ me posebej zanima (INTERESI)? • Priprava in ORGANIZIRANJE IP: KAKO bo potekal IP/ učenje?	učenja?	novostim? ○ KAJ moram pri nadaljnjem učenju spremeniti?
---	----------------	--

Legenda: IP – izobraževalni program

Vir: (Zimmerman 1998, Jelenc 1996).

Samoregulacijsko učenje udejanja enakovredno vlogo izobraževalcev in udeležencev izobraževanja, pri čemer je vloga prvih, da zagotovijo z učnimi materiali in problemskimi situacijami ter izzivi bogato učno okolje, ki bo podpiralo tako *individualno kot sodelovalno učenje* v družbi vrstnikov, uporabo različnih didaktičnih strategij in metod ter procesov samorefleksije. Ker so *motivi za izobraževanje odraslih* različni, npr. usmerjeni h *konkretnim ciljem* ali dejavnostim ali *v učenje*, morajo biti izobraževalci mladostnikov dobro strokovno usposobljeni, zmožni empatije in kritičnega razmišljanja, dobro morajo poznati značilnosti učenja odraslih, obvladati zanimiv način podajanja vsebin in širok spekter metod ter oblik učenja (Jelenc 1996). Znatni morajo aktivirati udeležence izobraževanja in voditi učni proces

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

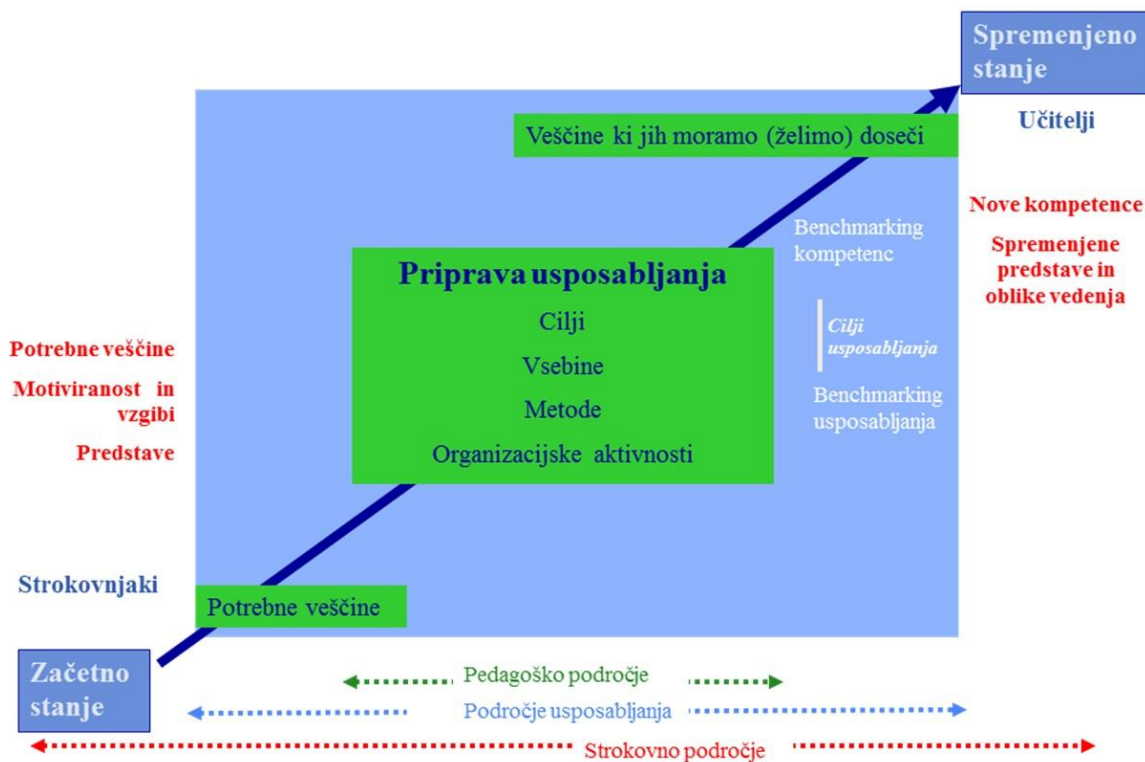

na sproščen, demokratičen in zabaven način. Ob vsem tem se morajo zavedati, da je njihova poglobljena naloga pomagati mladostnikom ugotoviti potrebe po izobraževanju, jih spodbuditi v *samorazvoj, samouresničitev in neodvisnost* (prav tam).

Proces usposabljanja

Spodnja slika shematsko prikazuje celoten postopek usposabljanja strokovnjakov različnih področij, ki jih želimo usposobiti za učitelje v izobraževanju odraslih (na delovnem mestu, oz. inservice izobraževanje). Celoten proces usposabljanja je sestavljen iz treh področij dela in usposabljanja:

1. **strokovno področje**, kjer moramo definirati izhodiščno stanje (potrebna strokovna znanja, vzgibe, motivacijo in predstave posameznikov) in pokazati prehod iz tega stanja v spremenjeno stanje;
2. **pedagoško področje**, kjer je potrebno udeležence usposobiti za to, da bodo zmožni pripraviti usposabljanje v/ob delovnem procesu, torej določiti cilje, vsebine, metode dela in vse potrebne organizacijske aktivnosti;
3. **področje usposabljanja**, kjer se bodo udeleženci naučili, kako iz obstoječega stanja (imamo strokovnjake s potrebnimi strokovnimi znanji strok, ki jih bodo prenašali na ostale, ki nimajo potrebnih pedagoških znanj) ustvariti novo, spremenjeno stanje – iz strokovnjakov bomo naredili strokovnega učitelja/trenerja za odrasle s poudarkom na usposabljanju na delovnem mestu.

Slika 2: Sistem usposabljanja za strokovne učitelje za izobraževanje v/na delovnem mestu

6 DIDAKTIČNA NAČELA OBLIKOVANJA IN IZVAJANJA IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMOV

(mag. Maja Velej, mag. Marjan Velej)

Uvodna zgodba

Anja se je za svoje drugo predavanje še temeljiteje pripravila. Poiskala je svoje zapiske in knjige s fakultete ter izpisala vso teorijo, ki jo je bilo po njenem mnenju treba predstaviti udeležencem in udeleženkam, da bi lahko razumeli podjetništvo. Predavanje je tudi suvereno odpredavala, pri čemer je navedla le malo primerov, saj so bili viri, iz katerih je črpala, skopi z njimi. Tokrat je skrbno zapisovala ključne definicije na tablo, da bi si jih lahko vsi zapisali. Jezilo jo je, ker si večina udeležencev in udeleženk ponovno ni skrbno zapisovala njenega predavanja, ampak je le zdolgočaseno zrla vanjo.

Kako bi ocenili Anjin pristop?

Kako bi ga sami izboljšali?

Zakaj so se udeleženci in udeleženke dolgočasili?

Kaj bi lahko storila Anja, da temu ne bi bilo tako?

Razmislite in opišite način, kako bi se Anja lahko bolj približala udeležencem in udeleženkam. O tem se pogovorite z drugimi.

Didaktična načela kot osnova za načrtovanje, pripravo, izvajanje in vrednotenje izobraževalnega procesa oziroma izobraževalnih programov

Katerega didaktičnega načela Anja ni upoštevala s tem, ko ni navajala primerov iz prakse? Pojasnite.

Katera didaktična načela je Anja upoštevala? Pojasnite.

Katera didaktična načela v praksi upoštevate sami?

Kateremu didaktičnemu načelu pripisujete največjo težo in mu dajete morebitno prednost pred drugimi? Pojasnite.

Kako bi posamezno (poljubno izbrano) didaktično načelo pojasnili nekomu, ki načela ne pozna?

Povzemite didaktična načela tako, da bodo razumljiva tudi nekomu, ki ni andragog oziroma pedagog.

Didaktična načela so splošna napotila, po katerih se kot izobraževalci ravnamo pri načrtovanju, pripravi, izvajanju in vrednotenju izobraževalnega procesa. Izpeljana so na podlagi znanstvene analize uspešne učne prakse mnogih generacij in so v pedagoško-andragoški praksi tudi potrjena. Tako lahko rečemo, da so to **smernice, ki so nastale iz prakse za prakso in ki usmerjajo izobraževalni proces k učinkovitemu uresničevanju zastavljenih ciljev.**

Danes so v praksi že mnoga didaktična načela, ki omogočajo usposobljenemu in motiviranemu učitelju (mentorju) učinkovito izvajanje izobraževalnega procesa.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Rečnik (2004) povzema najpomembnejša in splošno veljavna:

- **postopnost in sistematičnost,**
- **nazornost,**
- **dostopnost oziroma razumljivost,**
- **zavestna aktivnost udeležencev,**
- **povezanost teorije s prakso,**
- **trajnost pridobljenega (naučenega) znanja in spretnosti,**
- **diferenciacija in individualizacija.**

Načelo postopnosti in sistematičnosti

Načelo postopnosti in sistematičnosti je eno ključnih didaktičnih načel, ki zahteva, da znanje in spretnosti udeležencem posredujemo postopno, po premišljenih učnih korakih in sistematično grajeni učni vsebini. Sistematično in notranje urejeno znanje si namreč posameznik oziroma posameznica najhitreje zapomni in dalj časa pomni (Rečnik 2004, 66).

Načelo postopnosti in sistematičnosti se uresničuje v različnih delih oziroma na različnih ravneh izobraževalnega procesa. Najpomembnejši deli tega procesa so:

- načelo mora biti uresničeno že pri pripravi izobraževalnega programa oziroma kurikula, kar pomeni, da so učne vsebine znotraj njega sistematično in postopno grajene ter med seboj logično povezane;
- načelo moramo upoštevati tudi pri samem pripravljanju in izvajanju izobraževalnega procesa; učitelj (mentor) bo pri načrtovanju in pripravi izobraževalnega procesa premislil o težavnosti in logični povezanosti znanja ter praktičnih spretnosti in jih skušal uskladiti z zmožnostmi in sposobnostmi udeležencev, ki naj bi to znanje oziroma spretnosti usvojili;
- načelo zahteva, da pri izvajanju izobraževalnega procesa prehajamo:
 - od lažjega k težjemu;

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

- od bližnjega k daljnemu (bliže je tisto, kar je udeležencem bolj razumljivo);
- od znanega k neznanemu (izhajamo iz tega, kar udeleženci že vedo, iz njihovih izkušenj);
- od enostavnega k zapletenemu in
- od konkretnega k abstraktnemu (prehajamo od konkretnih pojavov k vse bolj posplošenim in abstraktnim zakonitostim in teorijam).

Načelo nazornosti

Načelo nazornosti je natančno opredelil Komensky, ki ga je imenoval »zlato pravilo« (po Rečnik 2004, 68). Komensky je menil, da ima vsako pridobivanje novega znanja svoj začetek v čutnih zaznavah (vidu, sluhu ...) in v izkušnjah. Iz tega sledi, da predmete in pojave spoznamo z opazovanjem njihovih lastnosti, načina obnašanja in delovanja, jih analiziramo, ugotavljamo odvisnosti in zveze med njimi ter tako prehajamo do bistva, tj. do pojmov, zakonov, pravil. Iz navedenega sledita dva pomembna sklepa za poučevanje:

- pomembno je, da udeležencem posredujemo konkretne in jasne zaznave o predmetu poučevanja, kajti takšne zaznave so temelj vsega znanja;
- ne smemo se ustaviti samo na konkretnem (nazornem), ampak moramo postopoma prehajati tudi na abstraktno, v posplošitve oziroma v razumevanje pojmov, pravil, zakonitosti ...

Predmete in pojave lahko spoznavamo (ponazarjamo) neposredno (čemur rečemo naravna nazornost) ali posredno (čemur rečemo simbolična nazornost). O prvem govorimo, ko predmete in pojave opazujemo neposredno v naravnem okolju. O slednjem pa, ko si pomagamo z učili in drugimi učnimi pripomočki (npr. filmi ...), s katerimi skušamo čim bolj natančno in verodostojno predstaviti objekt ali pojav.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Pri uporabi nazornih sredstev moramo upoštevati nekatera pomembnejša pravila:

- udeležence in udeleženke moramo pripraviti na aktivno opazovanje;
- pri prikazovanju moramo opozarjati na bistvene in najpomembnejše značilnosti predmeta ali pojava;
- predmete skušajmo prikazati tako statično kot dinamično;
- nazornost naj ne bo nikoli cilj, ampak le sredstvo v izobraževalnem procesu;
- izobraževalnega procesa ne smemo preobremenjevati s prikazovanjem prevelikega števila predmetov.

Načelo nazornosti, če ga pravilno uporabljamo, lahko bistveno izboljša kakovost izobraževalnega procesa (Rečnik 2004, 69).

Načelo dostopnosti oziroma razumljivosti

Načelo dostopnosti oziroma razumljivosti je eno osnovnih načel izobraževalnega procesa. Uporabljati ga moramo v povezavi z drugimi didaktičnimi načeli, zlasti npr. s postopnostjo in sistematičnostjo.

Načelo dostopnosti zahteva, da morajo obseg in težavnost učnih vsebin ter način poučevanja ustrezati duševnim in telesnim lastnostim ter sposobnostim, razvojni stopnji, interesom in predznanju udeležencev in udeleženk. To pomeni, da bomo vsebine premišljeno izbrali in časovno razporejali, pri čemer moramo najprej ugotoviti, kaj o tem udeleženci že vedo oziroma kakšna praktična znanja in spretnosti (izkušnje) o tem, kar jih želimo poučiti, že imajo. To načelo moramo upoštevati tako pri pripravi (načrtovanju, organizaciji) kot izvedbi izobraževalnega procesa (Rečnik 2004, prav tam).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Načelo zavestne aktivnosti udeležencev v izobraževalnem procesu

Načelo zavestne aktivnosti udeležencev zahteva, da le-ti ne smejo biti pasivni, nedejavni poslušalci in gledalci. Uspešnega učenja namreč ni brez miselnega sodelovanja in truda, brez zavestne aktivnosti. Pri usvajanju praktičnih spretnosti in veščin prav tako ni uspeha brez vaje in praktičnega dela. Seveda pa morajo biti vaje skrbno pripravljene in na didaktično ustrezen način izvedene.

Zavestno in aktivno učenje je mogoče le, če je udeleženec spoznal in dojel cilj in pomen tega, kar se uči. Doseganje ciljev daje smisel prizadevanjem, s tem pa tudi potrebno motivacijo za delo in učenje.

Aktiven odnos v izobraževalnem procesu pomaga tudi preprečevati in presegati formalizem v znanju udeležencev, tj. znanje, ki sestoji iz naučenih podatkov brez razumevanja vsebine. Le-tega preprečujemo tudi tako, da pri poučevanju čim bolj povezujemo teorijo s prakso, da udeležence usposabljam in navajamo, da pridobljeno znanje zavestno, aktivno in samostojno uporabljajo v praksi (Rečnik 2004, 70).

Načelo povezanosti teorije s prakso

Na splošno velja, da so učencem potrebna teoretična znanja, da bi razumeli dogajanje v naravi in družbi. Toda naučiti jih moramo tudi, da ta znanja ustrezno uporabljajo v praksi, pri delu. Za odrasle udeležence še toliko bolj velja, da morajo videti **smiselnost in praktično uporabnost posredovanega znanja**.

Spoznali smo, da so odrasli udeleženci **problemsko orientirani** oz. da pričakujejo, da je to, kar se učijo, lahko takoj oz. neposredno uporabljeno. **Učijo se iz prakse in skozi prakso**, zato jim je primerno tudi teorijo posredovati skozi prakso. Če jih želimo pritegniti oz. ohranjati njihov interes, **moramo izhajati iz prakse, iz primerov**, iz t. i. **induktivnega pristopa**. Anja pa je uporabila deduktivni pristop (izhajala je iz teorije), zato ni dosegla odziva, kot ga je pričakovala.

Zapomnimo si, da je gram prakse v izobraževanju odraslih pomembnejši od tone teorije. Odrasli namreč morajo videti uporabnost, tisto, kar se naučijo, pa mora biti tudi takoj uporabno oz. aplikativno.

Za vajo si zamislite, kako bi snov, ki vam je blizu, pojasnili odraslemu udeležencu. Namesto obširne razlage poiščite dober, tj. teoretsko relevanten primer.

Zelo pogosta slabost izobraževalnih programov z vidika odraslega udeleženca izobraževanja je deduktivni pristop, ki je, kot smo spoznali na Anjinem primeru, hkrati najlažji za izobraževalca. Pri deduktivnem pristopu program ostaja zgolj na predstavljanju znanstvenih diskurzov, zapisov definicij, zakonov in podatkov, ki jih razlaga in komentira s klasičnimi znanstvenimi interpretacijami⁴.

Čeprav ima deduktivni pristop tudi svoje prednosti – omogoča namreč sistematiko – praviloma ostajajo tako podane vsebine na bolj ali manj abstraktni ravni, ne da bi bila ob tem pojasnjena smiselnost znanja za uporabo v konkretnih primerih iz prakse.

⁴ Povzeto po didaktičnih izhodiščih iz projekta Impletum.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Za razliko od deduktivnega pristopa induktivni predstavlja teoretske diskurze, zapise, definicije, zakone, podatke ipd. **osmišljeno⁵ skozi njihovo rabo na posameznem strokovnem oz. poklicnem, delovnem ali drugem življenjskem področju.** Pristop terjajo od izobraževalca, da splošne strokovne zakonitosti pojasnjuje s premišljeno izbranimi poklicnimi ali strokovnimi praksami.

Izhodišče predstavitve znanstvene resnice je v tem primeru konkretna praksa, ki pa lahko opravlja to funkcijo le, če je res teoretsko relevantna, kar pomeni, da je uspešna praksa zgled aplikacije teorije. Induktivni pristop torej izhaja iz teoretsko relevantnega realnega poklicnega (življenjskega) problema in iz njega izpelje rešitev, ob kateri pojasni teoretsko ozadje.⁶

Gre za obrat. Deduktivni pristop prehaja od splošnega znanja k posameznim primerom. Induktivni pa obratno – izhaja iz posameznih primerov ter problemov konkretnih poklicnih praks in v njihovo reševanje umešča pojasnjevanje (usvajanje) splošnih teoretskih principov.

Kako krepiti induktivni pristop? Predstavitve učnih vsebin posredujemo:

- z uporabo v konkretnih oz. prevladujočih poklicnih praksah;
- s primeri, problemi oziroma zgledi iz poklicnih praks, v katerih se na tipičen način kažejo določeni zakoni, teoremi, norme, standardi ipd.;
- z navajanjem na uporabo dodatnih virov – posebej z uporabo IKT;
- z opisi raziskav, programov ali projektov, študij dobrih primerov, značilnih dogodkov (lahko tudi z navajanjem na rabo drugih virov, zlasti IKT), vse to nadomesti suhoparne interpretacije;
- z izjavami znanih ljudi, ki se navezujejo na snov (v uvodu...);
- z uporabo slik, fotografij, skic, diagramov ipd., naslovljenih z jasnim vsebinskim sporočilom in motivacijo;

⁵ Osmislitev znanja (iskanje pomenov) pomeni zmožnost postavljanja znanja v določen diskurz prakse, časa, družbe, interesov ...

⁶ Didaktična izhodišča iz projekta Impletum

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

- z uporabo številčnih prikazov ali ugotovitev iz aktualnih znanstvenih raziskav;
- z namigi za igre vlog, za sodelovanje v timu – skupno reševanje nalog;
- z »zgodbami«, »virtualnimi situacijami«;
- z motivacijskimi spodbudami, ki terjajo od udeleženca lastni razmislek.

Spoznali smo način, kako je Anja pristopila k udeležencem – s predavanjem, brez ponazoritev in redkimi primeri ... Kako bi izboljšali njej pristop?

Načelo trajnosti pridobljenega (naučenega) znanja in spretnosti

Solidno in trajno znanje je pomembno za življenje, delo in nadaljnje izobraževanje, tudi samoizobraževanje.

Trajnost pridobljenega znanja je odvisna od več dejavnikov:

- od motivacije udeleženca oziroma udeleženke in čustvene pripravljenosti ter interesa za učenje;
- od koncentracije udeleženca oziroma udeleženke in aktivnosti v procesu učenja;
- od tega, koliko nam je uspelo gradivo osmisliti in med seboj povezati, zlasti staro (že usvojeno) z novo pridobljenim znanjem;
- od tega, ali smo pridobljeno znanje v izobraževalnem procesu povezovali ter uporabljali (aplicirali) v praksi in kolikokrat se je to ponovilo ipd. (Rečnik 2004, 71).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Načelo individualizacije izobraževalnega procesa

Načelo individualizacije pouka se tesno povezuje z načelom dostopnosti, kar pomeni, da mora biti izobraževalni proces prilagojen odraslemu. Hkrati to načelo tudi zahteva, da mora biti **izobraževalni proces prilagojen posameznemu udeležencu**, kajti vsak udeleženec je individuum.

Individualiziran proces zahteva **drugačen odnos do udeležencev in poseben način (metode) dela z njimi**. Učitelj je vse manj predavatelj in poučevalec ter vse bolj organizator, sodelovec, mentor, udeleženci pa so aktivni subjekti v izobraževalnem procesu.

Upoštevati moramo vsa didaktična načela, posebej načelo postopnosti, sistematičnosti, nazornosti, uporabnosti znanja, aktivnosti in možnost individualizacije.

Interaktivnost je temeljni cilj v sodobnem izobraževanju. Kratka razlaga načela pove, da udeleženec ne sme biti le pasiven uporabnik informacij. Izobraževalec mora z različnimi sredstvi motivirati udeleženca za aktivno komunikacijo z vsebino in s predstavitvami.

Ključno je samostojno in aktivno delo udeleženca.

7 KOMPETENČNA IN CILJNA NARAVNANOST IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMOV

(mag. Maja Velej, mag. Marjan Velej)

Od učnociljne do procesnorazvojne strategije (načrtovanja)

Ko načrtujemo kurikulum, moramo vedno predvideti tudi njegovo evalvacijo. In obratno, ko ga želimo evalvirati, moramo vedeti, kako je nastal. Z besedami Kellya: »**Strategije evalvacije kurikula morajo biti vedno usklajene s strategijami načrtovanja kurikula**« (1989, 23).

Kelly razlikuje med tremi **strategijami načrtovanja kurikula**:

- **učnosnovno,**
- **učnociljno in**
- **procesnorazvojno.**

Po Kellyju je izhodišče **učnosnovne strategije načrtovanja** kurikula določeno izkustveno področje vedenja ali skupina pojavov. Pri tovrstnem načrtovanju izhajamo predvsem iz vprašanja, kaj želimo učiti. Vse nadaljnje oblikovanje izobraževanja temelji na izbiri vsebin, ki jih želimo podajati v izobraževalnem procesu. Takšna načrtovalska strategija tako pomeni, da je izobraževanje predvsem transmissijsko. Rečeno drugače, pomeni transmisijo, prenos znanja. Izhodišče te strategije naj ne bi bila ideološka postavka, izražena z določenimi izobraževalnimi cilji, ampak eksaktna znanstveno sprejeta in potrjena, splošno veljavna resnica, ki jo je treba zgolj spretno prenašati na mlajše generacije. Iz Kellyjeve trditve, da ta strategija predvideva obstoj večnih in nespremenljivih resnic ter vidi vlogo vzgoje in izobraževanja v prenašanju le-teh, lahko izpeljemo trditev, da je v ozadju te strategije načrtovanja kulrikula koncepcija človeka kot pasivnega bitja, katerega edina naloga je, da sprejme obstoječo znanstveno-kulturno tradicijo. Če se pri načrtovanju kurikula želimo

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

približati konceptu aktivnega in kritičnega posameznika oziroma posameznice, postane ta model manj prikladen (Kroflič 1992, 46). Glede na razvojne značilnosti odraslih, predvsem glede na kakovostne spremembe v mišljenju, ki vodijo posameznika oziroma posameznico od dualističnega preko relativističnega k dialektičnemu načinu mišljenja, lahko tudi s stališča odraslega udeleženca izobraževanja zaključimo, da učnosnovna strategija izobraževanja ne more biti ustrezna, ko gre za načrtovanje in izpeljavo izobraževanja odraslih. Če želimo dosegati temeljne cilje izobraževanja odraslih, ki se kažejo v ustvarjalnem in aktivnem delovanju posameznika oziroma posameznice, na delovnem področju in v družbi, potrebujemo načrtovalsko strategijo, ki bo to spodbujala oziroma omogočala (Možina 2003, 67).

Prav zaradi slednjega se v zadnjih desetletjih vse bolj razvija t. i. **učnociljna strategija načrtovanja** kurikula. Tudi v Sloveniji smo to strategijo zapisali v vse temeljne dokumente kulikularne prenove. Izhodišče učnociljne strategije načrtovanja kurikula so opredeljeni izobraževalni cilji, ki vodijo vse nadaljnje dejavnosti načrtovanja kurikula (Kelly 1989). Učni cilji so tako temeljno vodilo načrtovalcu, ko razmišlja o vsebinah, ki so potrebne za doseganje teh ciljev, o učnih položajih, ki bodo pripomogli k njihovem doseganju, in merilih, ki jih bomo uporabili za evalvacijo doseganja zastavljenih ciljev (Tyler 1971, v Možina 2003, prav tam). Učnociljna strategija načrtovanja kurikula je v bistvu linearni in hierarhični model načrtovanja učnih ciljev, saj izhaja iz spoznanja, da so najsplošnejši izobraževalni smotri (ang. *aims*) presplošni, da bi lahko na njihovi podlagi precizirali kurikulum, zato je treba najprej določiti učne cilje (ang. *objectives*). Takšen model kurikularnega načrtovanja se opira na t. i. Bloomovo taksonomijo učnih ciljev, še posebej na gradacijo kognitivne sfere. Vprašanje pa je, ali lahko v tako kompleksnem in večplastnem procesu, kot je izobraževalni proces, natančno razgradimo sistem učnih ciljev tako, da v posameznih učnih sekvencah izhajamo iz posamičnih učnih ciljev in se postopoma in hierarhično približujemo najsplošnejšim učnim smotrom. V praksi se namreč preprosti in bolj sestavljeni procesi prepletajo in jih ni mogoče tehnično ločevati na hierarhično sekvencioniranje učnih ciljev (Kroflič 1992, 34).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Druga bistvena značilnost večine modelov učnocijne strategije načrtovanja kurikula je znana behavioristična težnja, da bi izrazili učne cilje v smislu želenih vedenjskih vzorcev. Določene želene cilje izobraževalnega procesa je res mogoče izraziti z natančno določenimi vedenjskimi vzorci, drugih pa ne. Tako Kelly poudarja, da je takšna oblika načrtovanja kurikula lahko zelo uporabna pri načrtovanju npr. poklicnega šolstva, manj pa za razvijanje osebnosti, verske, estetske vzgoje in na drugih sorodnih področjih (prav tam).

Prav to opozorilo postane pomembno, ko o najustreznejših strategijah načrtovanja kurikula razmišljamo v izobraževanju odraslih. Gotovo je ustrezna, ko gre za tisti del na kontinuumu izobraževanja odraslih, ki predstavlja formalno, bolj strukturirano izobraževanje odraslih. Se pa že tu kaže, da je treba, upoštevajoč značilnosti izobraževanja odraslih, ciljno načrtovanje dopolniti s procesnimi komponentami. Težko je namreč v naprej opredeliti cilje, ki zadevajo posameznikov oziroma posamezničin kognitivni razvoj, razvijanje sposobnosti, kot so samoiniciativnost, kritičnost, ustvarjalnost, sodelovanje ... (Možina 2003, 68).

Poleg tega bistveno oteži načrtovanje kurikulumu velika heterogenost posameznikov in posameznic, ki vstopajo v izobraževanje, in njihovih značilnosti. Ali lahko natančno načrtujemo izobraževanje, preden se srečamo z udeleženci, ko še ne vemo, kakšno je njihovo poprejšnje znanje, kakšno raven samostojnosti in odgovornosti jim je že uspelo doseči ipd.? Ali bo izpeljava izobraževalnega procesa enaka, ko bomo imeli v skupini mlajše odrasle z minimalnimi delovnimi in življenjskimi izkušnjami kot takrat, ko bomo imeli v skupini starejše odrasle ipd.? Vse to so vprašanja, ki govorijo, da v izobraževanju odraslih potrebujemo strategijo, ki nam bo pomagala kakovostno izpeljati, sproti spremljati in na podlagi ugotovitev dopolnjevati okvirne načrte izpeljave izobraževanja. Gre za nekatere vidike načrtovanja izobraževanja odraslih, ki jih morda učnocijna strategija načrtovanja ne zaobseže dovolj, lahko pa nekatere rešitve zanje najdemo v kombinaciji učnocijne s procesnorazvojno strategijo (Možina 2003, 69).

Pri **procesnorazvojni strategiji načrtovanja** kurikula namreč izhodišče ni niti določena narava znanja ali končna resnica, ki jo je treba sporočiti, niti izjava o končnih ciljih, ki jih je

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

treba doseči, ampak strategija izhaja iz zanimanja za človekovo aktivno in razvojno naravo ter iz dojemanja izobraževalnega procesa kot kontinuiranega prizadevanja za razvijanje te narave posameznika oziroma posameznice oziroma njegove/njene osebnosti. Omogoča upoštevanje vseh elementov kurikula (ciljev, vsebine, procesov) na stopnji načrtovanja in nobenega ne postavlja v izhodiščni položaj. Temeljne lastnosti tega modela so:

- izobraževalni cilji niso več vnaprej stalno opredeljeni, od zunaj postavljeni »idealni jazi«, ampak notranja, v izobraževalni proces vgrajena načela; s tem je vzpostavljen drugačen vrednotni odnos do vprašanja učnih smotrov in izobraževalnega procesa: vzgojo in izobraževanje kot proces kontinuirane rasti in razvoj učenčeve osebnosti pojmuje kot temeljno notranjo vrednoto, vrednoto samo po sebi, smotre pa le kot enakovreden del izobraževalnega načrtovanja, četudi jih še vedno opredelimo na začetku načrtovanja kurikula (Kroflič 1997, v Možina 2003, 69);
- učenec je v procesnem načrtovanju pojmovan kot aktivni člen učne komunikacije; če namreč želimo doseči zelene izobraževalne učinke v smislu učenčevega stalnega razvoja, moramo najprej izhajati njegovih razvojnih potencialov, zagotoviti njegovo aktivno vlogo v izobraževalnem procesu (prav tam); če to načelo prenesemo na izobraževanje odraslih, nam strategija omogoča in potrjuje potrebo po ugotavljanju delovnih izkušenj in razvojnih značilnosti odraslega ter upoštevanje le-tega pri načrtovanju in izpeljavi izobraževalnega procesa;
- izobraževalni proces v procesnorazvojni strategiji pojmuje kot obojestransko aktivno komunikacijo med učiteljem in učencem, v kateri ima učitelj še vedno dominantno vlogo, mora pa upoštevati učenčeve razvojne zmogljivosti in spoznanje, da brez aktivne udeležbe učenca v izobraževalnem procesu ne more računati z razvojem njegovih kompleksnejših mentalnih struktur (prav tam, 70); če to apliciramo na izobraževanje odraslih, potem je treba v izobraževalnem procesu vzpostaviti odnose obojestranske komunikacije in izmenjave in izmenjave informacij in znanja med učitelji, ki spreminjajo svoje tradicionalne vloge, in udeleženci, ki lahko v izobraževalnem procesu koristno uporabijo že pridobljene izkušnje in znanje (prav tam);

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

- izobraževalni proces ni več instrument približevanja k v naprej stalno določenemu ciljnemu stanju, temveč je sam svoj cilj s svojevrstno notranjo vrednostjo, naučiti se učiti ter tako zagotoviti trajen samorazvoj posameznika oziroma posameznice (prav tam); gre za načelo, ki se sklada s konceptom vseživljenjskega učenja.

8 PREVERJANJE CILJEV IN KOMPETENC IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA

(mag. Maja Velej, mag. Marjan Velej, dr. Sonja Trampuš)

Strategije načrtovanja in preverjanja kakovosti kurikula oziroma programov

Poznate programe, ki se izvajajo v izobraževanju odraslih?

Kako so strukturirani?

Na spletu poiščite kak program formalnega izobraževanja in si oglejte njegovo strukturo.

Kakšna je razlika med formativnimi in informativnimi cilji?

Kaj so kompetence?

Kaj pomeni, da je program kompetenčno zasnovan?

Kako načrtovati program? Kaj pri tem upoštevati? Ko v vsakdanjem življenju načrtujemo neko dejavnost, sledimo cilju, ki ga želimo doseči. Podobno je tudi z načrtovanjem programov. Pri pripravi programa ne sledimo sistematiki discipline, ampak se sprašujemo, katere cilje želimo s programom doseči. Kaj je tisto, kar naj bi udeleženci po izvedenem programu pridobili. Torej **katere cilje naj bi dosegli in katere kompetence bodo lahko izkazali.**

Tako je zelo pomembno, da udeleženci tudi v primeru, ko so vključeni v program neformalnega izobraževanja, vedo, katere kompetence bodo lahko izkazali, katere cilje osvojili in da se to tudi sproti preverja. **Končna povratna informacija pa je neizogibna.** Potrebujejo jo tako pripravljavci programa, izobraževalci kot udeleženci.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Velja poudariti, da je za udeleženca pomembno, da **osvoji ne (le) cilje programa**, ampak **predvsem doseže svoje cilje**. Povedano drugače, da ima občutek, da se je nečesa naučil, nekaj novega spoznal, da je postal boljši, spretnejši ipd.

Marentič Požarnikova (2006) **kompetence** opredeli kot preplet treh sestavin: 1) **spoznavna**, 2) **čustveno-motivacijska** in 3) **akcijska sestavina**. Spoznavna zajema višje spoznavne cilje, sistematično, povezano znanje in zmožnost ravnanja z znanjem, obvladovanje raznih miselnih operacij, kritičnega in ustvarjalnega mišljenja, nove situacije, zmožnost »preseganja danega«. Čustveno-motivacijska sestavina zajema pozitivna stališča do znanja in učenja nasploh ter do posameznih področij znanja, do lastne kompetentnosti in osebne rasti, vrednostno naravnost do soljudi, do možne uporabe in zlorabe znanja. Akcijska sestavina združuje zmožnost in pripravljenost angažirati se, nekaj narediti s tem znanjem, ga smiselno in koristno uporabiti v učnih in življenjskih ter poklicnih situacijah, predvsem v takih, ki so kompleksnejše, spreminjajoče se in nepredvidljive (pov. po ACS, 35).

Svetlik (2006) v svojem premisleku o kompetencah izhaja iz Perrenoudove (1997) definicije kompetenc kot zmožnosti posameznika, da aktivira, uporabi in poveže pridobljeno znanje v kompleksnih, raznovrstnih in nepredvidljivih situacijah (pov. po ACS, 36).

Medveš (2006) kompetenco razume kot **potencial, zmožnost, ki v sebi integrira znanje, veščine, spretnosti, sposobnosti, stališča, motive in vrednostno naravnost**, kar ji daje značaj visoke stopnje posplošenosti, visokega transfera. Kompetenca pripada subjektivnemu in v sebi združuje tako organično kot naučeno. Performanca pa je aktualna raba kompetence, reagiranje v konkretni situaciji. Kompetenca torej označuje kompleks potencialov na določenem področju, ki omogočajo samoregulacijo ravnanja, živo delovanje posameznika. **Kompetenca je zmožnost uporabe znanja, sposobnosti in izkustva v dani življenjski situaciji.**

Povratna informacija o pridobljenih znanjih, veščinah in spretnostih, ali je vsebino razumel in jo usvojil, je za odraslega udeleženca izobraževanja zelo pomembna. Preverjanje razumevanja naj bi bilo **sprotno**, torej vključeno kar med predstavljanjem vsebine v ustrezni obliki z vprašanji, še raje pa z nalogami, problemi. Izobraževalec naj bi se pri postavljanju vprašanj, nalog, problemov ipd. izogibal zgolj obnavljanju ali ponavljanju obravnavane vsebine, temveč bi upošteval **taksonomske stopnje**, na katerih naj bi udeleženec obvladal informativne cilje, in **doseganje formativnih ciljev** oziroma **razvijanje kompetenc**.

Opredelitev, pomen in osmislitev novega pristopa k preverjanju – višje taksonomske stopnje in preverjanje formativnih ciljev in kompetenc

A. Vprašanja, naloge, problemi na različnih taksonomskih stopnjah (**poznavanje, uporaba, kreativnost**) naj bi se postavljali na podlagi naslednjih opisnikov:

1. STOPNJA (reprodukcija) – opisniki: navedi, opiši, naštej, poimenuj, opredeli, poveži, definiraj ...
2. STOPNJA (razumevanje) – opisniki: razloži, pojasni, utemelji, ilustriraj, navedi primer, razlikuj, klasificiraj, primerjaj tip vprašanja: Zakaj ...?
3. STOPNJA (poznavanje rabe) – preverjanje znanja v rabi, virtualna raba v dani in novi situaciji, razlaga na novem primeru, utemeljitev na novem primeru – opisniki: izpelji postopek, preizkusi, zamisli si rešitev, določi postopek, izračunaj nekaj, konkretiziraj izjavo s primerom, uporabi navodilo (reši problem).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

4. STOPNJA (analiza) – opisniki: opiši detajl, analiziraj, razčleni, poišči ključne elemente, ugotovi bistvene značilnosti, primerjaj, ugotovi podobnosti in razlike, razlikuj, ugotovi napake.
5. STOPNJA (sinteza) – opisniki: kombiniraj, preoblikuj, popravi napake, izboljšaj, dokaži, utemelji, zavrne, smiselno uredi podatke.
6. STOPNJA (kreacija) – opisniki: zamisli si, ustvari, napovej ali oceni vrednost, načrtuj, zasnuj, izmisli si, izdelaj, oblikuj, iznajdi, predlagaj izboljšave.
7. STOPNJA (ovrednotenje, evalvacija) – določanje prednosti, izzivov, slabosti, nevarnosti
SWOT- analiza) – opisniki: oceni, ovrednoti (npr. pomen, vrednost ...), presodi, odloči, kritično osvetli, kritiziraj, problematiziraj, sooči, razvrsti po pomembnosti.

B. Doseganje formativnih ciljev oziroma kompetenc naj bi udeleženec preverjal zlasti z napotili na vaje in samostojno rabo ustreznih postopkov, metod, orodij, standardov, norm ter z namigi za iskanje lastnih primerov, rešitev, uporabo različnih komunikacijskih sredstev (zlasti IKT).

Uporabljali naj bi različne tipe nalog, kot so:

- preverjanje znanja v rabi oziroma v kontekstu;
- osmišljanje podatkov (serij), problemov in situacij;
- načrtovanje uporabe metod, postopkov in orodij;
- reševanje problemov;
- iskanje vzrokov in vrednotenje posledic;
- študije primerov;
- oblikovanje alternativnih opcij in iskanje poslovnih priložnosti za odločanje;
- grafično predstavljanje tematike;
- navajanje na razvijanje ključnih kompetenc;
- ugotavljanje in vrednotenje določenih rešitev (tako z vidika strokovnih doktrin, teorije kot tudi socialnih in etičnih dimenzij).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

9 MOTIVACIJA ZA IZOBRAŽEVANJE

(mag. Maja Velej, mag. Marjan Velej, mag. Gabrijela Čučko)

Opredelitev in značilnosti motivacije

Kaj je motivacija?

Zakaj je pomembna?

Črpajte iz lastnih izkušenj – kako ravnate, če ste za neko dejavnost zelo motivirani?

Kaj pa če ste vanjo »prisiljeni« oziroma vaša motivacija ni visoka?

Če posameznik izobraževanja ne zazna kot **sredstva za doseg** njemu **pomembnih ciljev**, zanj ne bo motiviran. Prav motivacija je tista, ki ga vodi k doseganju zastavljenih ciljev in posledično vpliva na njegovo delovanje in ravnanje v določeni situaciji. To je treba upoštevati pri pripravi in izvajanju programov.

Kaj sploh je **motivacija v izobraževanju**? Lahko jo opredelimo kot **vse, kar posamezniku daje spodbudo za učenje, ga usmerja, in vse tisto, kar vpliva na intenzivnost, kakovost in trajanje procesa izobraževanja**. Od motivacije je odvisno, ali bo pridobljeno znanje dolgotrajno in kako ga bo mogoče uporabiti tudi v drugih življenjskih situacijah. Pomembno je troje: **razlog**, zakaj se posameznik v izobraževanje sploh vključuje, **odločitev**, da bo vanj vložil čas in napor, in **vztrajanje**, da ga bo izpeljal do konca (Marentič Požarnik, v Živec 2007, 24).

Motivacija ima v izobraževanju odraslih zelo pomembno vlogo. Njen vpliv se kaže pri vključevanju odraslih v izobraževanje, pri vztrajanju na poti do ciljev in učni storilnosti. »Od

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

tedaj, ko se odrasli vključijo v izobraževalni proces, sodi razvijanje, krepitev in ohranjanje njihove motivacije med temeljne zahteve in prvine samega izobraževanja. Pri tem imajo odločilno vlogo zlasti učni program (skladnost s pričakovanji, potrebami, interesi udeležencev), celotna organizacija učnega procesa (dinamika smotrno izbranih oblik in metod, ritem učnih korakov) in medsebojni odnosi pri izobraževanju» (Valentinčič 1983, 47).

Strokovnjaki so ugotovili, da so odrasli bolj motivirani za učenje kot mladostniki, saj stremijo k doseganju konkretnih ciljev, ki jih bodo preko izobraževanja dosegli. Po drugi strani pa motivacija pri odraslih niha pod vplivom različnih dejavnikov, medtem ko pri mladostnikih bolj enakomerno narašča oziroma pada (Krajnc, v Živec 2007, 25).

Kaj menite, zakaj so odrasli bolj motivirani za izobraževanje kot mladostniki?

Od česa je odvisna motivacija enih in drugih?

Kateri dejavniki vplivajo na motivacijo pri odraslih? Predvsem jo pogojujejo starost, spol, socialno okolje, predhodna izobrazba, izobraževalne izkušnje, želja po novem znanju in novih spretnostih, želja po dokončanju prekinjenega izobraževanja, spremembe v organizaciji, medosebni odnosi v organizaciji, podpora organizacije, v kateri je posameznik zaposlen, želja po napredovanju in višjem dohodku ipd. (Živec 2007, 25).

Motivacija odraslih za izobraževanje je tako na eni strani odvisna od stika osebnih ciljev in identitete posameznika, na drugi pa od okolja, ki posameznika spodbuja oziroma zavira pri uresničevanju teh ciljev (Radovan 2002, 10).

Dejavniki, ki vplivajo na motivacijo

Kateri dejavniki vplivajo na motivacijo? Črpajte iz lastnih izkušenj.

Dejavniki, ki vplivajo na motivacijo, so lahko **notranji** (intrinzična motivacija) ali **zunanji** (ekstrinzična motivacija).

Notranji dejavniki motivacije so fiziološki in psihološki. Fiziološki dejavniki motivacije za izobraževanje so npr. posameznikovo zdravstveno stanje in počutje, psihološki dejavniki pa so npr. stopnja zanimanja za izobraževanje, prirojene in pridobljene spodobnosti, količina predhodnega znanja, učne navade, spretnosti in metode, ki omogočajo pridobivanje novih znanj, pripravljenost posameznika za izobraževanje, cilji in vrednote, ki so povezane z izobraževanjem ipd. (Marentič Požarnik 1980). Radovan (2001) poudarja, da so pri motivaciji odraslih za izobraževanje pomembne predvsem delovne izkušnje, interesi ter sposobnosti in znanje, ki ga je posameznik pridobil s predhodnim formalnim ali neformalnim izobraževanjem.

Za večjo motivacijo pri izobraževanju je treba v posamezniku spodbujati njegove notranje dejavnike motivacije (npr. željo po pridobivanju novega znanja, razvijanje sposobnosti ...), čeprav ne gre zanemariti tudi vpliva zunanjih dejavnikov, tj. tistih, ki izhajajo iz okolja. Ti so zlasti vplivni, kadar posameznik živi v manj razvitem okolju (Kranjc, v Živec 2007).

Posameznikova **odločitev za izobraževanje** je pomemben dejavnik, ki vpliva na kakovost izobraževanja. Svobodna in premišljena izbira zagotovo vpliva na pripravljenost za vključitev v izobraževanje, kot tudi na uspeh v tem. Vemo pa, da izobraževanje ni vedno povsem svobodna izbira. Posameznik se lahko za izobraževanje odloči pod vplivom zunanjih

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

dejavnikov, kot so npr. zahteve delovnega mesta in različne življenjske situacije oziroma vloge, ki jih ima.

Cross (v Živec 2007) navaja devet skupin motivov, ki odrasle spodbujajo k izobraževanju: osebni cilji, osebnostno bogatenje, verski cilji, pridobivanje znanja, vedenje o kulturi, socialni cilji, skupnostni cilji, beg iz položaja, izpolnjevanje dolžnosti.

Timus (v Možina 2003) pa navaja štiri kategorije motivov:

- zapolnjevanje izobrazbenih primanjkljajev,
- izobraževanje za različne družbene vloge,
- poklicno izobraževanje in usposabljanje in
- izobraževanje za osebnostni razvoj.

Usmerjenost odraslih udeležencev k cilju, dejavnosti ali učenju

Odrasle, ki se učijo in so se vključili v izobraževanje, lahko razdelimo **glede na usmerjenost v tri skupine**. Udeleženci so usmerjeni:

- **k cilju** – glede na potrebo si udeleženci izberejo določen cilj, s katerim želijo rešiti, recimo status v poklicu, postati osebno uspešnejši, odpraviti družinske težave ...;
- **k dejavnosti** – odločajo se predvsem zaradi druženja, novih znanstev, možnosti umika itd;
- **k učenju** – učijo se zaradi svojega razvoja, sebe samega, učijo se na vsakem koraku, notranji motivi jih ženejo v nenehno zvedavost.

Situacijske, organizacijske in dispozicijske ovire za izobraževanje

Kateri so po vašem mnenju problemi oziroma ovire, na katere naletijo odrasli v izobraževanju?

Kako jih premagati?

Odrasli, ki se vnovič vključijo v izobraževanje ali nadaljnje učenje, **naletijo na različne probleme, ki so objektivne ali subjektivne narave**. Postavljajo si vprašanja, kaj jim bo prineslo učenje, kateri program je najprimernejši, katera oblika in način je za njih najsprejemljivejši. Učenje morajo umestiti v številne obveznosti, ki jih imajo (služba, družina, funkcije, prostočasne dejavnosti ...) in si organizirati svoj čas tako, da se bodo lahko učinkovito učili ter razvili učne navade, izbrali najboljši stil učenja, tempo itd. Ob problemu pomanjkanja časa se mnogi srečujejo tudi s problemom zagotovitve denarnih sredstev. Vse našteje obveznosti in težave povzročajo, da so odrasli udeleženci mnogokrat negotovi, ko se vključujejo v nadaljnje učenje. Mnogi dvomijo o svojih zmogljivostih, o svojih zmožnostih za uspeh. Sprašujejo se, ali bodo zmogli napisati vse eseje, poročila, zapiske, izdelati praktične naloge, si upali komunicirati in spraševati mentorja in druge udeležence, pa tudi sprejemati drugačne tehnike učenja, kot so jih bili vajeni doslej.

Pri vključevanju odraslih v učenje je prav tako kot motive za učenje pomembno poznati tudi ovire, ki odraslim otežujejo ali celo onemogočajo učenje. Ločimo naslednje **skupine ovir**:

- **situacijske ovire** – izhajajo iz posameznikovega trenutnega položaja in se izražajo v pomanjkanju časa, denarja, družinske situacije, oddaljenosti kraja izobraževanja itd.;
- **institucionalne/organizacijske ovire** – so predvsem tiste ovire, ki

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

zadevajo neustrezno izobraževalno ponudbo, vpisne pogoje, neprilagojeno in togo organizacijo, svetovanje in pomoč pri izobraževanju, oddaljenost od izobraževalnih središč ipd.;

- **dispozicijske ovire** – se povezujejo s psihosocialnimi značilnostmi posameznika, kot so samozavest, samopodoba, stališča, prepričanja, sposobnosti itd.

Odrasli se glede na navedene dejavnike med seboj razlikujejo. Na to vpliva tudi človekova predstava o sebi, izkušnje, ki jih ima, stopnja motiviranosti za nadaljnje učenje, kakovost sodelovanja in vključevanja v okolje, stopnja izobrazbe, poklic, ki ga opravlja, zdravstveno stanje, socialno okolje. **Izkušnje so pri odraslih najpomembnejši dejavnik učenja.** Stalno bogatenje življenjskih izkušenj z dodajanjem novih znanj vpliva na osebno rast in samopodobo posameznika. Uspešen posameznik bo srečen in spodbujen za prevzemanje novih nalog in nadaljnje učenje.

Oporni sistemi za motiviranje v izobraževalnem procesu

Spoznali smo dejavnike motivacije pa tudi ovire. Kako pa lahko vplivamo na motivacijo oziroma kako jo ohranjamo?

Induktivni pristop pri izobraževanju in **uporaba različnih avdiovizualnih sredstev** že sami po sebi spodbujajo večjo preglednost in motiviranost za izobraževanje. Z dvema majhnima dopolniloma pri vsakem sklopu – z **uvodom in povzetkom** – je mogoče v programu poleg preglednosti krepiti prav motiviranost za samostojni študij.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Uvod v poglavje naj bi opravljal ključni korak v induktivno zasnovo sklopa. Uvod in povzetek naj bi:

- predstavila smiselnost usvajanja tega znanja z vidika praktične rabe in doseganja potrebnega znanja za nadaljnje izobraževanje;
- kratko predstavila cilje in temeljno znanje ter nove pojme, ki jih posreduje osrednji del sklopa;
- predstavila vsebinsko strukturo (zgradbo) sklopa;
- opozarjala na uporabo metod, postopkov in drugih znanstvenih sredstev za razumevanje in reševanje problemov;
- opozarjala na zahtevnejše vsebine ali pojme, ki jih je treba posebej dobro poznati in utrditi;
- izpostavljala pomembnejše vsebine in seznanjala tudi s temami, ki sledijo za preverjanje znanja in kompetenc.

V osrednjem delu vsakega sklopa, ki opisuje njegovo vsebino, se naj vsebina postopoma osredotoči na glavne cilje.

Potrebno se je **izogibati preobilju informacij**, predvsem pa predstavljanju vsebin v oblikah, ki spodbujajo učenje na pamet.

Vsebina in opisi teorij naj se naslanjajo na **poklicne prakse**. Vsaka pomembnejša vsebina naj bo po možnosti pojasnjena z ustrezno slikovno, grafično ali drugo podporo, iz katere bo neposredno vidna pojasnitev teorije, zakona, norme itd.

Opis vsebine naj se navezuje tudi na morebitne vaje in naloge v ustreznih zbirkah.

Povzetek sklopa naj opozarja zlasti na zahtevnejše in pomembnejše vsebine, povzame definicije temeljnih pojmov, usmerja na povezave s prejšnjimi, zlasti pa naslednjimi sklopi. Sestavni del povzetka naj bodo vprašanja, naloge in druge oblike za samostojno preverjanje znanja z različnimi oblikami, načini in stopnjami zahtevnosti.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

10 DIDAKTIČNE STRATEGIJE, METODE IN OBLIKE DELA PO MERI UDELEŽENCEV (I. del)

(dr. Brane Slivar, mag. Maja Velej, mag. Marjan Velej)

Psihološki procesi, ki so pomembni za izobraževanje odraslih

Učenje

Človek se rodi kot relativno nebogljen bitje s kaj malo izoblikovanih načinov vedenja. Nagnosti (instinktivnih) sestavin ima v primerjavi z živalmi zelo malo, zato prihaja v času njegovega razvoja do velikih sprememb, ki se odražajo v novih in novih oblikah vedenja. Če izvajamo procese zorenja in staranja, se večina teh oblik vzpostavlja z učenjem, ki ga psihologija opredeljuje kot **proces spreminjanja posameznika pod vplivom individualnih izkušenj z razmeroma trajnim učinkom**. Proces učenja se začne že takoj ob rojstvu in kmalu postopoma vedno bolj in bolj prekrije skromne ostanke instinktivnega ravnanja. Človek se uči vsak dan. Tako se uči hoditi, govoriti, pisati, brati, shajati z drugimi ljudmi, sovražiti, ljubiti itd. Lahko rečemo, da se človekovo učenje razteza v neskončnost. Človekova edina specializacija je učljiv razum. Pri učenju razlikujemo tri specifične procese:

- učenje v ožjem pomenu besede ⇒ usvajanje gradiva ali pridobivanje nove dejavnosti;
- ohranjanje naučenega gradiva;
- obnavljanje gradiva.

Ohranjanje in obnavljanje gradiva imenujemo ponavljanje tudi spominjanje.

Učenje lahko glede na gradivo razvrstimo v dve obliki: **motorično** in **besedno** učenje.

Motorično učenje opredeljujemo kot pridobivanje novih gibov in povezovanje že obstoječih v nove sisteme (Pečjak 1997). Rezultati tega učenja so motorične navade in spretnosti. Pri praktičnem pouku oziroma delovni praksi je to najpogostejša oblika učenja. Večina tistega,

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

kar želi inštruktor naučiti svoje učence, so spretnosti. Spretnosti so sestavljene motorične (gibalne) navade, ki jih človek izvaja v posebnih (specifičnih) situacijah. Čeprav spretnosti opredeljujemo kot sestavljene motorične navade, se po svojem bistvu vendar razlikujejo od navad. Navade so namreč v večji ali manjši meri stalne, nespremenljive; bistvena značilnost spretnosti je spremenljivost, elastičnost in stalno ter uspešno prilagajanje spremenjenim razmeram. Za spretnosti je značilna tudi avtomatizacija. Ko je učenec v fazi osvajanja spretnosti, posveča celotno pozornost vsakemu gibu. Ko je spretnost že osvojena, obvladana, samo izvajanje gibov ne zaseda v celoti njegove zavesti in torej ni več v prvem planu. Ta značilnost se lepo pokaže npr. pri vozniku avtomobila, ki ves čas opazuje prometne znake in dogajanje drugih udeležencev in obenem izvaja gibe rok in nog, s katerimi upravlja vozilo. Pri tem se moramo zavedati, da se dejavnosti ne izvajajo v celoti avtomatsko, saj:

- pri izvajanju spretnosti opazimo, če se pojavi napaka;
- opazimo pojavljanje novih okoliščin in nepričakovanih ovir. To pomeni, da obstaja zavestna kontrola, čeprav izvajanje same dejavnosti ni v središču zavesti.

Za vedenje učenca začetnika, ki še ni osvojil spretnosti, je značilno naslednje ravnanje:

1. vsi njegovi gibi so nespretni – prostorsko in časovno slabo organizirani; nevedšč učenec hiti in je vseeno v časovni stiski;
2. ni sposoben izvajati dveh ali več gibov hkrati, pač pa vedno enega za drugim;
3. ko izvaja en gib, je le-ta v središču njegove pozornosti;
4. če poskuša izvajati dva giba hkrati, ovira izvajanje enega giba drugi gib;
5. celo misel na določen gib ovira izvajanje drugega.

Za razvito spretnost je značilno naslednje:

1. sestavljajo jo gibi, ki jih v prvih poskusih ni bilo;
2. nepotrebni gibi in odvečna mišična napetost so odstranjeni, zaradi tega se dejavnost izvaja z lahkoto in z manj napora;
3. vsi gibi so med seboj usklajeni;
4. dobra časovna organizacija gibov;

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

5. dejavnost se izvaja brez naglice in pravočasno;
6. izvajalec je sposoben odgovoriti na večje število zunanjih dražljajev in se uspešno prilagaja na stalno spreminjanje zunanjih pogojev.

Besedno (verbalno) učenje je osvajanje besednega gradiva. Poudariti je treba, da se v celovitih oblikah učenja besedno in motorično učenje prepletata. Tudi pri učenju spretnosti (motorično učenje) se dostikrat vsaj delno pojavlja besedno učenje, ko učitelj z besedami opisuje, razlaga posamezne gibe. Najbolj enostavna oblika besednega učenja je vzpostavljanje besednih zvez ali asociacij – zato tudi pravimo takemu učenju asociativno učenje. To učene temelji na zvezi, povezavi med posameznimi pojmi, predstavami, tako da ena izzove drugo. To učenje temelji na treh osnovnih zakonih povezovanja:

- asociacije po stičnosti (povezujejo se vsebine, ki jih posameznik doživi skupaj ali drugo za drugo v krajšem času);
- asociacije po podobnosti (povezujejo se vsebine, ki so si podobne);
- asociacije po nasprotju (povezujejo se vsebine, ki so si nasprotni).

V praksi redkokdaj poteka učenje samo kot povezovanje posameznih elementov, ponavadi se učimo celote tako, da poskušamo razumeti osnovna načela in pojme. Učenec torej uporablja pojme, principe, splošna načela, skratka uporablja pomene besed.

Poleg delitev učenja na motorično in besedno obstojajo še druge delitve učenja. Tako lahko glede na sestavljenost učenja razlikujemo **enostavno** in **sestavljeno** učenje.

K enostavnim oblikam učenja prištevamo učenje s poskusi in napakami in učenje s posnemanjem. Pri tem je treba omeniti, da učenje s poskusi in napakami in učenje s posnemanjem nekateri avtorji opisujejo kot vmesno obliko med enostavnim in sestavljenim učenjem. Sestavljeno učenje je učenje z razumevanjem in vpogledom.

O **učenju s poskusi in napakami** govorimo, ko učenec pri učenju nekega gradiva (najpogosteje gre za učenje gibov), s katerim se sreča prvič, napravi na slepo nekaj poskusov in napak, dokler na koncu ne uspe.

Učenje s posnemanjem zahteva najmanj dve osebi: opazovalca (v našem primeru učenca) in model (npr. učitelj oziroma mojster). Osnovna značilnost učenja s posnemanjem je, da opazovalec opazuje model in posnema njegovo vedenje. Ta vrsta učenja zmanjšuje napor in skrajšuje čas učenja ter zmanjšuje število napak in poskusov. Toda zgolj z opazovanjem neke dejavnosti ni mogoče odkriti njenih bistvenih in nebistvenih sestavin. Učenec mora tudi motorično preizkusiti veljavnost tistega, kar je videl. Posnemanje je bolj učinkoviti, če učitelj (model) tudi z besedami opiše, kako je naloga sestavljena in kako jo je treba opraviti. Pri uporabi učenja s posnemanjem mora biti učitelj pozoren tudi na to, ali učenec pozorno spremlja oziroma opazuje, ali je motiviran in ali je sposoben osvojiti določeno spretnost. Pomembno je, da učitelj ne sme čakati s pohvalo, dokler učenec vsega ne obvlada v celoti oziroma ne opravi neke aktivnosti brez napake. Pohvaliti mora tudi posamezne dobro opravljene gibe. Že na samem začetku mora spodbujati učenca, naj ponavlja tiste gibe, ki so vsaj približno podobni želenim, čeprav so še vedno nepopolni. S tem bo dosegel, da se bodo najboljši gibi utrdili, nepravilni ali slabi pa počasi ugasnili oziroma odpadli.

Poleg učenja spretnosti se s posnemanjem uči tudi socialno vedenje (učenec lahko posnema učitelja v njegovem odnosu do drugih sošolcev, v odnosu do izvrševanja nalog, točnega prihajanja v razred, kršenja ali spoštovanja pravil itd). S posnemanjem se naučimo tudi nekaterih čustvenih reakcij (posnemanje agresivnih oblik vedenja).

Učenje z razumevanjem in vpogledom sodi k sestavljeni obliki učenja. Je običajna oblika človeškega učenja, posebej besednega. To učenje temelji na uvidevanju odnosov med posameznimi elementi gradiva in odkrivanju smisla, npr. vzročni odnosi, logične operacije, zakonitosti itd. Značilno za učenje z razumevanjem in vpogledom je, da učenec naglo, nenadoma poveže posamezne odnose v neki problemski situaciji. Takšno spoznanje ostane praviloma dolgo časa v spominu. To učenje ni postopno, ampak si učenec zapomni naenkrat celotno rešitev, napake se ne ponavljajo in transfer (prenos) znanja je velik. Učenje z

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

razumevanjem in vpogledom je v celoti rezultat mišljenja, s katerim se uvidevajo, spoznavajo odnosi med posameznimi elementi gradiva oziroma problema.

Pozornost

Za uspešno učenje in poučevanje sama motivacija ni dovolj. Poskrbeti moramo, da bodo učenci usmerili vso pozornost na to, kar jih poučujemo oz. kar se učijo. Pravimo tudi, da se koncentrirajo (osredotočijo) na učenje. Tisti, ki poučuje, mora vedeti, kaj je in kako nastane pozornost, poznati mora njen obseg in trajanje.

Pozornost ni samostojen duševni proces. Njen pomen je bolj v usmerjevalnosti in krepitvi drugih duševnih ali psihomotoričnih procesov in aktivnosti, na primer v bolj ali manj intenzivnem zaznavanju, učenju, mišljenju idr.

Ljudje praviloma niso sposobni biti pozorni na več stvari (opravil) hkrati. Zato izbiramo (selekcioniramo) za nas pomembne ali zanimive stvari ali dejavnosti in se osredotočimo samo na zelo omejen krog. Osredotočanje (koncentracija) pozornosti zahteva precejšen psihični napor, ki ga zlasti tisti, ki tega niso vajeni, težko prenašajo (vzdržijo). Vedeti moramo, da po vzdrževanju koncentracije od 10 do 20 minut pride samodejno do distribucije (razpršitve) in oscilacije (nihanje, naraščanje in pojanje) pozornosti. Zato mora biti naše poučevanje:

- dobro organizirano (načrtovano in pripravljeno) in
- ustrezno izvedeno (prilagojeno skupini oz. posamezniku).

Za vzbujanje in vzdrževanje pozornosti je zlasti pomembno:

- da je naša razlaga jasna, razumljiva in zanimiva (ne suhoparna in dolgočasna, monotona);
- da pri razlagi upoštevamo nastanek in razvoj pozornosti ter njeno spreminjanje in nihanje (zato so potrebni kratki odmori in predahi, sprostitve, humor ...);

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

- da naša razlaga ni samo predavanje na visoki strokovni ravni, temveč da razlagi sledi ustrezen prikaz uporabe v praksi, konkretizacija pri delu, da sproti opozarjamo na pomembne (ključne) stvari;
- da uporabljamo dovolj ponazoril, in to na ustrezen način (AV-sredstva);
- da udeležence vključujemo v diskusijo (vprašamo jih po njihovem mnenju, izkušnjah o tem, kar razlagamo ipd.).

Če bomo pri našem poučevanju upoštevali vsaj nekaj teh navedenih ugotovitev o nastanku, razvoju in koncentraciji pozornosti, potem bo tudi naše poučevanje uspešno.

Aktivnost in razumevanje

Ko smo udeležence motivirali in usmerili njihovo pozornost v to, o čemer jih bomo poučevali, moramo poskrbeti tudi, da bodo v procesu poučevanja in učenja ves čas aktivni. Pri tem mislimo zlasti na **duševno aktivnost oz. miselno angažiranost**. Tudi pri usvajanju praktičnih (motoričnih) spretnosti mora biti udeleženec duševno (miselno) aktiven. Vsako učenje, tudi usvajanje poklicnih spretnosti, je aktivno in miselno prežeto usvajanje znanj, spretnosti, delovnih navad. Mi pravzaprav ne moremo nikogar nič naučiti. Človek se mora učiti in naučiti sam. Mi ga samo poučimo (mu pomagamo, svetujemo, usmerjamo), samo pokažemo mu lahko, kako naj se uči oz. usvaja praktične (poklicne) spretnosti. To naj bi bila temeljna funkcija (naloge) tistih, ki poučujejo (učijo) druge. Udeleženec mora razumeti, kaj dela, in zakaj tako dela. Čim prej mora samostojno razmišljati o tem, kako bo najlažje, najhitreje, najbolje, najuspešneje ... skratka najracionalneje delal. Relativno samostojno naj rešuje razne delovne probleme (naloge). Mentor ga bo pri tem usmerjal in mu ponujal potrebno pomoč, v začetku več, pozneje pa vse manj.

Miselno aktivno usvajanje znanj in delovnih spretnosti je tudi dolgotrajnejše (dalj časa pomnimo), kvalitetnejše in z veliko transferibilno vrednostjo (prenosljivo v nove situacije, uporabno pri reševanju novih in podobnih problemov).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

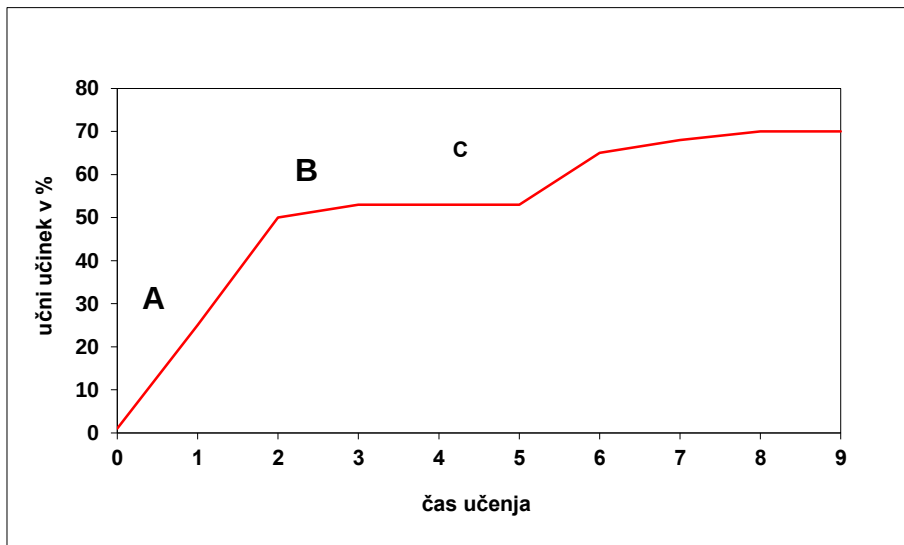
EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Za razumevanje procesa učenja je pomembno poznati nekatere njegove zakonitosti. Pomembnejše zakonitosti so spreminjanje učnega učinka zaradi učenja, transfer ali prenos in pozabljanje.

Spreminjanje učnega učinka zaradi učenja lahko najlažje prikažemo s krivuljo učenja. Najpogostejša oblika krivulje učenja je prikazana na sliki 3.

Slika 3: Najbolj pogosta krivulja učenja

Učni učinek sprva naglo narašča (A), nato zastane (B) in doseže plato ali zastoje (C). Na takšno obliko krivulje vplivajo različni dejavniki, kot so:

- krivulja se naglo dvigne, ker se učenec malokdaj uči povsem novo snov,
- uporaba starega znanja in spretnosti olajša učenje novega gradiva,
- pogostoma se učenec najprej začne učiti lažjo snov in postopoma prehaja na težjo,
- na začetku učenja je motivacija za učenje večja kot proti koncu, saj nova vsebina največkrat vzbuja radovednost.

Ko vpliv teh dejavnikov popusti oziroma se zmanjša, nastane zastoj ali plato. Razlogi za nastajanje platoja so predvsem naslednji:

- prenos ali transfer prejšnjih navad, spretnosti in znanj je izkoriščen,
- ponavadi sledijo težji deli snovi oziroma težje naloge,
- motivacija zaradi nasičenosti s snovjo začne popuščati ipd.

Zastoj ali celo nazadovanje se pojavi pri prehodu iz neke že obvladane tehnike, metode, spretnosti na bolj zahtevno obliko. Tisto, česar se je učenec naučil, mora počasi opuščati, z novim pa se šele seznanja. Ko se nova metoda usvoji, začne učenec hitreje napredovati.

Do nedavnega so domnevali, da predstavlja plato skrajno mejo učenčevih zmogljivosti in da se preko tega ne da več naučiti. Kasnejše raziskave so odkrile, da se učni učinek lahko dvigne, če je učenec dodatno motiviran. Plato, ki se odraža kot občutek neuspešnosti, dvomov v lastne sposobnosti, negativna podoba o samem sebi ipd, povzroča pri učencih negativno motivacijo. Zato mora inštruktor učence ob pojavu platoja nanj opozoriti. Prepreči ga lahko z dodatno motivacijo v obliki spodbujanja, pohvale, razlage razlogov za nastanek platoja ipd. Najbolj pogosti znaki pojavljanja platoja so:

- motivacija za nadaljnje delo slabi,
- učenci se zadovoljijo z doseženo ravno znanja oziroma uspešnosti in se jim ne da več truditi in naprezati, čeprav se zavedajo, da svojih sposobnosti niso do konca izkoristili. To se pogosto dogaja neambicioznim učencem. V takem primeru zadošča, da se izboljša motivacija ali pa dvigne kriterij ocenjevanja.
- občutek prenasičenosti. V tem primeru je dobro zamenjati dejavnost oziroma na drugačen način izvajati pouk ipd.

Da bi učenci dosegli višjo raven znanja, morajo tvegati trenuten, kratkotrajen neuspeh. Pri tem je pomembno, da inštruktor in učenec to vesta in da trenutno stagniranje učenca ne razočara in pripelje do zanemarjanja težjih, vendar bolj perspektivnih oblik dela. Naloga inštruktorja ni le demonstrirati boljše oblike dela, ampak mora tudi v trenutkih krize (ob pojavu platoja) vzpodbujati delovno moralno in vztrajnost pri svojih učencih.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

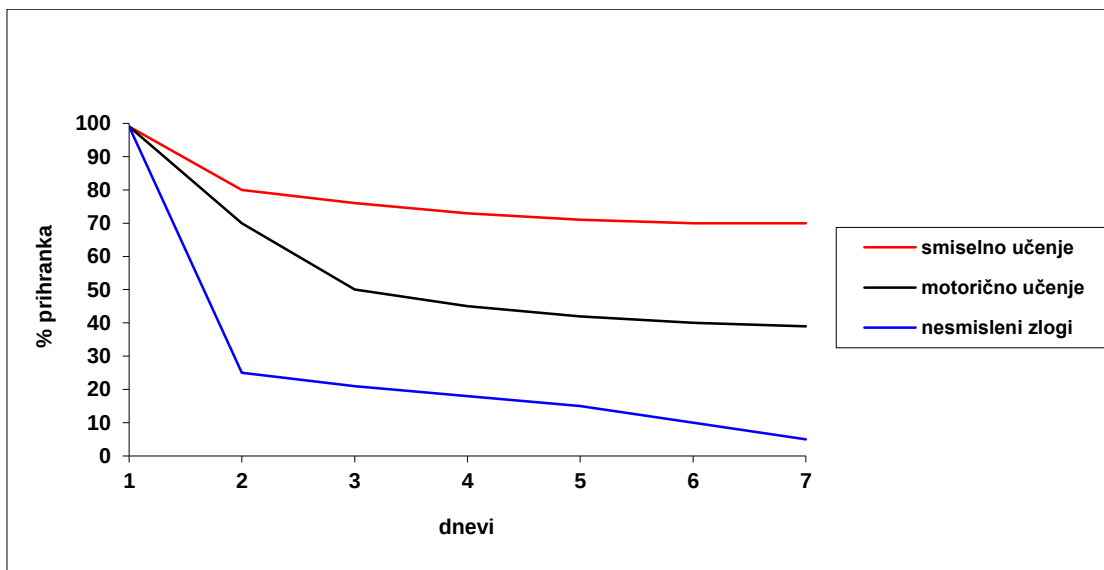
Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Proces prenosa oziroma transferja pri učenju

Za učenje je zelo pomemben proces, ki ga imenujemo **transfer ali prenos znanja**. To je prenos učinka iz ene naučene dejavnosti na učenje in izvajanje druge, podobne dejavnosti. Transfer npr. deluje, če smučarju njegova spretnost pomaga, olajšuje, da se hitreje nauči smučanja na vodi; če znanje angleščine pomaga učencu pri učenju drugega tujega jezika ipd. Na učinkovitost šolskega in poklicnega dela vpliva v veliki meri prav transfer. V življenju se le redko najdemo v povsem identičnih situacijah, ki bi zahtevale identične dejavnosti oziroma vedenje. Situacije v katere vstopamo, zahtevajo spremenjene oblike reagiranja. Te spremembe pa olajšuje prav transfer. Brez tega bi se morali sleherno dejavnost učiti od začetka do konca. Če bi npr. delavca premestili na novo delovno mesto, bi potreboval zelo dolgo dobo, da bi obvladoval novo delo. Zaradi transferja pa ga pod ustreznimi pogoji zmore obvladati hitro in uspešno. Tudi šolanje in delovna praksa predpostavljata transfer, in sicer med teorijo in prakso. Če bi nam uspelo znanstveno dokazati, da je transfer nemogoč oziroma, da ga ni, bi bil smoter šol popolnoma zgrešen. Če tisto, kar v šolah učimo, nima nobenega učinka na to, kako bodo učenci kasneje delali, kako se bodo v stvarnem življenju znašli, tedaj take šole nimajo razloga za svoj obstoj. Vprašanje, v kolikšni meri vpliva teoretično znanje na praktično delo, je pravzaprav vprašanje transferja. Zato je za organizacijo in načrtovanje delovne prakse pomembno tudi poznavanje zakonitosti transferja in njegovo upoštevanje.

Pri učenju pa ne moremo mimo **pozabljanja**, ki nastopi ko se nehamo učiti. Ne glede na dejavnike, ki ga povzročajo, pozabljanje ne poteka enakomerno, temveč je v začetku hitrejše, kasneje pa počasneje. To je posebno pomembno pri organizaciji ponavljanja gradiva, ki se ga učenec uči. Iz tega izhaja, da morajo biti v začetku ponavljanja pogostejša, kasneje pa lahko učenec ponavlja tudi v daljših časovnih presledkih. Rečemo lahko, da je edini način za preprečevanje pozabljanja ponavljanje. Proces pozabljanja lahko prikažemo z naslednjo krivuljo.

Slika 4: Odvisnost spominjanja od učnega gradiva

Iz slike 4 lahko vidimo, da odstotek zapomnjenega gradiva, ki mu pravimo prihranek, začne padati takoj po učenju, ker je tedaj pozabljanje največje, kasneje pa se ta proces upočasni. Hitrost pozabljanja je odvisna predvsem od vrste učnega gradiva. Pri učenju nesmiselnega gradiva (primer nesmiselnega gradiva so nesmiselni zlogi) je pozabljanje največje. Najmanj pozabimo, kadar se učimo smiselno gradivo, posebej če je pridobljeno z učenjem z vpogledom. Najbolj zanesljivo preprečevanje pozabljanja naučenega gradiva je pogosto ponavljanje neposredno po učenju. Kasneje so lahko ponavljanja redkejša.

Dejavniki uspešnega učenja

Dejavnike, ki vplivajo na uspešnost učenja, lahko razdelimo v štiri skupine:

1. **fizični dejavniki** (temperatura, osvetljenost, zračnost, hrupnost, urejenost učnega prostora, možnost uporabe učnih pripomočkov. Učenec naj bi se vedno učil v istem prostoru in za isto mizo.);
2. **fiziološki dejavniki** (utrujenost, lakota, telesno stanje, počutje, bolezen);
3. **socialni dejavniki** (ekonomski položaj v družini, odnosi v družini, preskrbljenost z učnimi sredstvi (učbeniki, knjige, računalniki), organizacija dela na šoli, načini poučevanja, učni načrti itd.);
4. **psihološki dejavniki** (sposobnosti, navade, spretnosti in znanja, osebnostne lastnosti in motivacija. Psihološki dejavniki so pomembni, ker nanje učenec lahko najlažje vpliva. Od psiholoških dejavnikov je zelo pomembna motivacija za učenje.).

Pravimo, da motivacija spodbuja posameznika k dejavnosti, tj. k učenju. Zato tudi ni učenja (namernega, učinkovitega) brez motivacije.

Motivacijo za učenje delimo na **notranjo** (interesi) in **zunanjo** (pohvala in graja, nagrada in kazen). Kadar gre za notranjo motivacijo, je cilj delovanja uresničevanje interesov: učenec se uči in dela, ker ga neko področje zanima, hoče o njem več vedeti, želi ob nalogah preizkusiti samega sebe. Pri zunanji motivaciji pa se učenec uči zaradi zunanjih vzrokov, kot so ocene, obljubljene nagrade, pričakovane kazni, poklicno napredovanje ipd. Notranja motivacija je praviloma bolj učinkovita in daje trajnejše rezultate. V praksi obe vrsti motivacije delujeta skupaj in se med seboj prepletata. Dobri učitelji, ki znajo zainteresirati svoje dijake, dosežejo že pol uspeha. Na motiviranje učencev vplivajo poznavanje rezultatov preverjanja in ocenjevanja, uspešnost pri učenju, pohvala in graja, sodelovanje in tekmovanje med posamezniki in skupinami ter načini poučevanja.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Za motivacijo pri učenju je pomembno:

- da učenec razume tisto, kar se moramo učiti;
- da ve, zakaj se je treba nekaj naučiti (cilj in smisel učenja).

Ljudje navadno želimo videti in vedeti cilj ter smisel vsemu, kar naj bi počeli in delali. Šele ko odkrijemo pravi smisel svojega delovanja, sprožimo notranjo motivacijo in le tako opravljamo nekaj zavzeto in z veseljem. Učitelj (mentor) mora znati osmisлити, prepričati in pridobiti učence za sodelovanje. To bo dosegel le, če sam vidi smisel v tem, kar poučuje in izžareva pozitivna prepričanja tudi na druge.

Tisti, ki poučujejo, morajo dobro poznati motivacijske dejavnike, ki spodbujajo druge k učenju. Zato je prvi korak (pristop) k poučevanju, da pri udeležencih vzbudimo interes in potrebo po znanju, ki jim ga želimo posredovati. Motiviranje je pravzaprav kontinuiran (trajen) postopek v procesu poučevanja. Je pa tudi, to moramo vedeti, eden od najtežjih postopkov. Če imate pred seboj popolnoma nezainteresirane udeležence in vam jih ni uspelo motivirati za to, kar jih boste poučevali, potem bo tudi vaše poučevanje popolnoma neuspešno.

Poleg motivacije je potrebno omeniti tudi **osebnostne dejavnike**, ki vplivajo na uspešnost učenja, se pa v praksi pogosto prezrejo. Najvplivnejši osebni dejavnik je čustveno doživljanje. Šibka prijetna čustva lahko dvignejo učni učinek. Bolj so nevarna neprijetna čustva, ki zmanjšujejo učni učinek. Najbolj razdiralno vpliva določena oblika strahu pred ocenjevanjem – izpitna trema. Prisotna je pri vseh učencih v večji ali manjši meri. Na njeno zmanjševanje lahko poleg samega učenca pomembno vpliva tudi ustrezen način dela učitelja in njegov odnos do učencev.

K učinkovitemu učenju poleg motivacije pomembno prispevajo tudi inteligentnost (najpomembnejša med sposobnostmi) in **učni stili, učne navade in učne metode** (navade, spretnosti, znanja).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Prav tako ima pomemben vpliv na uspešno učenje **učitelj**. Neka raziskava med našimi srednješolci je poskušala ugotoviti, kaj je pri učiteljih najbolj zaželeno in kaj ne. Tako je bilo najbolj zaželeno, da je učitelj dober predavatelj (zna poučevati), da je pravičen pri ocenjevanju, da je enak do vseh dijakov in da dobro pozna svoj predmet. Nezaželene pa so naslednje lastnosti: zasmehovanje in norčevanje iz dijakov, prepričanost v pomembnost samo svojega predmeta, neenak odnos do dijakov in nepravično ocenjevanje.

Učitelj je pomemben pri organizaciji dela in učenja, ki mora biti strokovno in ustrezno organizirano (načrtovano, pripravljeno in ustrezno izvedeno). Če se podate na pot, boste z veliko večjo verjetnostjo kam prišli, če natančno veste, kam želite priti. Ali drugače povedano, če imate natančno določen cilj, kam želite priti, če ste potovanje smotrno načrtovali, če ste se za pot pripravili in če ste ga v skladu s tem tudi izvedli. Seveda morate potovanje sproti nadzirati in preverjati, ali se gibljete (potujete) v skladu z načrtom potovanja. To velja za vsako organizirano človekovo dejavnost, tudi za pouk in učenje. S tem se ukvarja didaktika, ena od vej pedagoške znanosti.

Pomembno vlogo pri uspešnem učenju imajo tudi **odnosi v skupini**. Pri praktičnem pouku (v šolskih delavnicah, obratovalnicah ...) imamo praviloma opravka z večjimi ali manjšimi skupinami učencev, ki so bolj ali manj trajne. V vsaki skupini (učni, delovni) se postopoma oblikujejo določeni odnosi (skupinska dinamika). Vsakdo, ki je zadolžen za delo ali poučevanje takšne skupne, mora vplivati na formiranje in razvoj ustreznih odnosov za delo in poučevanje takšne skupine oz. njenih posameznikov. Takšnim odnosom pravimo tudi produktivna klima v skupini. Produktivna skupinska klima je vrsta socialnih odnosov v skupini, tj. način komuniciranja med mojstrom (mentorjem) in učenci (vajenci) ter med učenci samimi in njihove emocionalne vezi, ki omogočajo oz. pogojujejo uspešne in trajne rezultate v poučevanju in učenju. Kaj moramo upoštevati (storiti), da bi oblikovali in razvijali produktivno skupinsko ozračje (razpoloženje, klimo, odnose)?

1. **Spoznaj samega sebe.** Mentor bo na osnovi realne in objektivne analize ter presoje svojih prednosti in pomanjkljivosti, sposobnosti ter slabosti lažje usmerjal in razvijal učinkovito in ugodno razpoloženje v svoji skupini. Skušajte čim prej uvesti demokratične in humane

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

odnose v skupini (ne avtorske ali celo razpuščene). Komunikacije naj bodo odkrite in poštene ter večsmerne. Spodbujajte sodelovanje med učenci in medsebojno pomoč. Ne dovoljate prevelike tekmovalnosti ali celo neusmiljene konkurence med učenci.

2. Spoznavaj učence. Odnose v skupini moramo prilagoditi zrelosti posameznikov v skupini, njihovim sposobnostim, spretnostim, potrebam in interesom, izkušnjam in predznanju. Vsaka skupina učencev (vajencev) je drugačna. Zato moramo skupino in posameznike v njej pozorno in temeljito proučiti ter na podlagi teh ugotovitev ustrezno in postopno ustvarjati ozračje, kakršno želimo doseči (uveljaviti).

3. Razvijaj produktivno ozračje. Takoj ko smo okvirno spoznali skupino in posameznike v njej, moramo začeti postopno in sistematično oblikovati ter razvijati (učencem privzgjati) socialno občutljivost in sposobnost empatije (vživljanje in razumevanje drugih). Pri tem moramo biti do skupine in učencev iskreni, zaupljivi, odkriti, originalni, skratka naravni.

Še o **stilih spoznavanja**. Posamezniki se med drugim razlikujejo tudi v tem, kako sprejemajo informacije, jih predelujejo, organizirajo, ohranjajo in na njihovi osnovi rešujejo probleme. V praksi opažamo, da nekateri posamezniki dajejo prednost pri spoprijemanju s problemsko situacijo celostnemu načinu, drugi se problema lotijo bolj analitično in skušajo izločiti pomembne elemente iz celote; nekateri se odločajo in odzivajo hitro, medtem ko drugi veljavnosti svojih rešitev posvečajo več časa in o njih razmišljajo bolj poglobljeno. Takšnim posebnostim v spoznavni organizaciji in delovanju posameznika imenujemo stili spoznavanja. Spoznavni stili posameznikov pomembno vplivajo na njihovo sposobnost učenja in so tesno povezani z učenjem določenih specifičnih nalog. Pa ne samo to, poznavanje spoznavnih stilov pomaga tudi učitelju, da uporablja ustrezne metode poučevanja in pripravlja optimalne učne situacije.

Za ilustracijo bomo predstavili značilnosti posameznih načinov (modusov) in stilov spoznavanja po kanadskem psihologu in raziskovalcu Rancourtu.

Človek pridobiva znanje pretežno preko treh poti: prek čutil (percepcije), razuma (mišljenja) in intuicije (vpogleda). Tem trem načinom v glavnem ustrezajo trije osnovni načini ali modusi spoznavanja: razmišljujoč (racionalni), izkustveni (empirični) in intuitivni (metaforični).

Za **razmišljujoč modus spoznavanja** je predvsem značilno, da so izhodišče našega spoznavanja razmišljanje, mentalni procesi ali že osvojene ideje, s katerimi primerjamo na novo prihajajoče informacije. Resničnost informacij preverjamo predvsem s sklepanjem od splošnih idej k posameznostim. Ljudje, pri katerih prevladuje ta modus, se vsakemu problemu približajo na skrben, logičen, metodičen, na teoriji zasnovan način. Najprej poiščejo teorijo, princip, pravilo oz. formulo za rešitev problema. Svet je v njihovih očeh logičen, predvidljiv, zasnovan na pravilih, ki jih je treba samo postopno odkrivati. Uživajo v strukturiranem, logičnem proučevanju pomembnih zadev. Bolje se znajdejo v situacijah, v katerih je jasno, kdo je za kaj odgovoren (jasna porazdelitev odgovornosti). Pri tem skušajo čimbolj izključiti vsakokratne okoliščine ali osebno vpletenost. Na osebni ravni so razumski, avtonomni, vztrajni. Ne marajo kompromisov. Zanimajo jih teoretična področja, ki niso "zamegljena" s praktičnimi razmisleki in okoliščinami, področja, ki so jasno, logično načrtana, neobremenjena z večjim številom podatkov. Radi logično argumentirajo in napravijo vtis na druge z natančnim, kontroliranim, logičnim načrtovanjem vsake akcije.

Za **izkustveni modus** je značilno, da so izhodišče spoznavanja podatki, dobljeni prek čutil oz. z zbiranjem, merjenjem, opazovanjem. Na osnovi zadostnega števila podatkov, ki jih primerno obdelamo, dobimo osnovo za ugotavljanje, kaj je resnično, objektivno in tudi praktično uporabno. Prevladuje induktivno (od posameznega na splošno) sklepanje, s katerim na osnovi nakopičenih podatkov (informacij) prihajamo do veljavnega znanja. Čutni podatki in konkretne izkušnje so glavni »gradniki« znanja. So praktično usmerjeni, cenijo uporabna znanja in žele imeti informacije, predstavljene na strukturiran, zaporeden način.

Intuitivni modus daje prednost intuitivnemu načinu pridobivanja spoznanj. Pomembna je osebna, čustveno obarvana, edinstvena izkušnja. Ti ljudje intuitivno občutijo, da imajo problemi več rešitev. Na pojave gledajo celostno in ne analitično. So boljši na

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

vidnoprstorskih kot na slušnih ali gibalnih nalogah; so bolj divergentni kot konvergentni. Uživajo (in spoznavajo stvari) v čustveno obarvanih diskusijah, v katerih pride do izraza veliko subjektivnih mnenj, ki pa niso posebno teoretično zasnovana ali nabita s podatki; pri tem so dobri poslušalci. Ne razmišljajo sistematično, ampak naključno, nestrukturirano, z miselnimi preskoki. Njihovo spoznavanje in odnos do problemov označujejo spontanost, ekstravertiranost, občasna impulzivnost. Zato so dobri v umetniškem izražanju in improviziranju.

Mišljenje in ustvarjalnost

Mišljenje je v širokem pomenu besede najvišja umska dejavnost kot izraz človekove zavesti. Vključuje vrsto spoznavnih procesov, kot so npr. presojanje, odločanje, priklic zapomnjenega gradiva iz spomina, obdelava idej, predstav, simbolov, oblikovanje pojmov, razsojanje in ustvarjalnost. Miselni procesi omogočajo posameznikom reševanje problemov, posredno razumevanje (dojemanje) neposredne objektivne danosti, predvidevanje in posploševanje. Posrednost mišljenja se kaže v sklepanju na določene zveze in odnose med stvarmi in pojavi.

V ožjem pomenu besede lahko mišljenje opredelimo tudi kot proces reševanja problemov. Reševanje problemov je odkrivanje novih odnosov med izkušnjami. Da bi se sprožili procesi reševanja problema, mora biti problem za posameznika nov in prav tako ga mora pri sebi sprejeti (dojeti) kot problem.

Do reševanja problema pride samo pod pogojem, da je posameznik ustrezno motiviran. Problem lahko opredelimo kot oviro, ki jo posameznik želi preseči, tako da pride do cilja – rešitve. Pri reševanju problema posameznik pogosto doživlja številne čustvene reakcije: jezo, razočaranje, navdušenje, zmagoslavje ipd. Katera čustva se bodo pojavila in kako bodo intenzivna, je odvisno od stopnje težavnosti problema, uspešnosti rešitve in osebne zavzetosti (angažiranosti). Neuspešno reševanje zelo težkih problemov, pri katerih je posameznik osebno zavzet, povzroča jezo ali razočaranje in upad motivacije. Če želimo, da

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

bo udeleženec motiviran in zavzet za reševanje problemov, potem mora biti raven zahtevnosti problema prilagojena njegovemu znanju in sposobnostim. Na drugi strani pa problem ne sme biti prelahek, saj v tem primeru ne bo spodbujen k reševanju.

Ena od oblik reševanja problemov je **sistem poskusov in napak**. Značilen je za živali, otroke, odrasle v pogojih čustvene obremenjenosti, pogosto pa predstavlja začetno ali vmesno fazo v procesu reševanja problema. Posameznik izbere najbolj verjetne poskuse in napake načrtno popravlja. Le v izjemnih situacijah (izredno težki problemi, huda čustvena vznemirjenost) posameznik slepo poskuša pri iskanju rešitev.

Drugi način reševanja problemov je **reševanje z vpogledom**. Vpogled je nenadna povezava izkušenj. Namesto serije odgovorov se pojavi en sam, enovit odgovor. Rešitev se ne razvije postopoma, ampak se pojavi naenkrat – v trenutku. Pri zapletenih situacijah pa en vpogled ne zadošča, ampak je potrebno več delnih vpogledov, ki se med seboj dopolnjujejo ali izključujejo. V primeru, da naenkrat mlinček za kavo preneha delovati, bomo najprej pomislili, da je zmanjkalo elektrike. Če to ne drži, bomo pomislili na okvaro v samem mlinčku – možnost pokvarjenega stikala, pokvarjenega električnega motorčka itd. Rešitev bomo poskušali zajeti naenkrat ali vsaj z več delnimi vpogledi. Pri reševanju tega problema po sistemu poskusov in napak bi najprej razdrli mlinček in preverili vsak element posebej, ali dela.

Konvergentno in divergentno mišljenje

Mišljenje lahko razvrstimo glede na različne vidike. Znana je razvrstitev v dva tipa mišljenja: konvergentni in divergentni tip.

Za **konvergentni tip mišljenja** je značilno logično in kritično presojanje predpostavk, hipotez, predlogov. V procesu presojanja se zavrača vse tisto, kar je nesprejemljivo in ni moč ustrezno utemeljiti (argumentirati). Zato je posledica takega načina mišljenja vse manjše

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

število sprejemljivih rešitev, dokler na koncu ne pridemo samo do pravilne ali najboljše rešitve. Konvergentno mišljenje je torej ozko usmerjeno na specifičen problem in na iskanje prave rešitve zanj.

Za **divergentno mišljenje** je značilno iskanje najrazličnejših rešitev določenega problema in je manj odvisno od ustaljenih miselnih pristopov ali strategij. Gre za bolj ohlapen pristop z možnostjo različnih odgovorov na vsak dan problem.

Nekatere raziskave so pokazale, da so učenci z divergentnim tipom mišljenja večinoma bolj uspešni pri zgodovini in predmetih, ki vključujejo literaturo; konvergentno usmerjeni učenci pa so praviloma boljši pri naravoslovnih predmetih (kemija, fizika, biologija).

Divergentno mišljenje bi lahko poimenovali tudi ustvarjalno mišljenje. Ustvarjalno mišljenje za razliko od neustvarjalnega daje izvirne rešitve. Za te rešitve je značilno, da so redke, izjemne, lahko tudi enkratne in neponovljive. Rešitev je lahko nov izdelek ali znanstvena teorija, lahko pa tudi odkritje novega problema. Poudariti je treba, da se ustvarjalno mišljenje ne pojavlja izključno pri znanstvenikih, iznajditeljih in umetnikih, ampak lahko govorimo o ustvarjalnosti tudi pri navadnih ljudeh. Raziskovalci so sicer večinoma res proučevali prav mišljenje znanstvenikov, iznajditeljev in umetnikov, vendar pa lahko ugotovimo, da je ustvarjanje dano vsem ljudem, pri redkih posameznikih pa je bolj razvito. O ustvarjalnosti lahko govorimo tudi, ko otrok podstavi zaboj, da doseže čokolado na polici, prav tako je ustvarjalen učenec, ki napiše prvo zbirko pesmi ali pa doma naredi kakšno tehnično izboljšavo, s katero poveča hitrost svojega motorja.

Bistvena značilnost ustvarjalnega procesa je **preoblikovanje (transformacija)**. Preoblikovanje pomeni sestavljanje in združevanje gradiva na nov način, novo organizacijo, nov način pojasnjevanja podatkov, spremembo pomena in smisla, spoznanje nove funkcije. Miselnemu preoblikovanju pravimo tudi »aha izkušnja« – posameznik npr. spozna novo funkcijo steklenice – ker nima pri roki valjarja, lahko gospodinja za pripravo testa uporabi steklenico. Poudariti pa je treba, da je ustvarjalno mišljenje mogoče tedaj, ko se posameznik

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

sooči z zelo odprtimi problemi — tistimi, ki omogočajo več rešitev. Poleg tega je za ustvarjalno mišljenje pomembna tudi osebnost – predvsem značilnost, ki ji rečemo nekonformizem (nepodredljivost avtoritetam in večinskemu mnenju).

Potek in stopnje ustvarjalnega mišljenja

Ustvarjalno mišljenje ponavadi poteka v štirih stopnjah:

1. **priprava (preparacija)**, ki označuje spoznavanje nekega problema, proučevanje njegovih različnih vidikov, opazovanje nekaterih drugih podobnih problemov in načinov, kako so bili rešeni ipd. Vključuje spoznavanje problema in zbiranje podatkov o problemu;
2. **zorenje (inkubacija)**, v kateri podatki, zbrani v predhodni stopnji, zorijo. V tem času se posameznik ukvarja s stvarmi, ki nimajo zveze z glavnim problemom, vendar ves čas potekajo nezavedne miselne aktivnosti, ki so usmerjene v reševanje problema;
3. **razsvetlitev (iluminacija, inspiracija)**, ko na nenaden način (naenkrat) pridemo do rešitve. Govorimo o pojavu »dobre ideje«, ko se nam naenkrat »posveti«, ne da bi se s tem neposredno ukvarjali. Mnogim se pojavijo rešitve med oblačenjem ali slačenjem, pri jutranjem umivanju, tik pred spanjem, pri športu itd. V tej fazi je potrebno takoj obdelovati idejo, saj izkušnje kažejo, da včasih hitro znova izgine v pozabo, prav tako kot se je pojavila;
4. **preverjanje (verifikacija)** je zadnja stopnja, kadar mislec preverja rešitve. Idejo, ki se je pojavila v fazi razsvetlitve, je potrebno primerjati z že znanimi dejstvi in argumenti. Pri preverjanju je dobro o rešitvi razpravljati s kolegi, jo skupaj analizirati itd.

Za ustvarjalno mišljenje predstavlja veliko oviro pojav, ki ga imenujemo **fiksacija** (utrditev) mišljenja. Dostikrat se zgodi, da se mislec že od začetka loti reševanja problema na neustrezen način. Fiksacijo mišljenja lahko pogosto opazamo v šolski praksi, npr. pri učencu, ki pri reševanju matematične naloge kljub večkratnim poskusom vedno napravi isto napako in je sam ne more odkriti. Postopki, načini reševanja problemov, ki so se pokazali kot uspešni, se uporabljajo tudi pri reševanju podobnih problemov. Dostikrat so problemi samo

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

navidez podobni ali enaki prejšnjim. V takem primeru prejšnji postopek zavira reševanje. Rešitev je mogoče samo na osnovi drugega postopka.

Prav tako lahko govorimo o fiksaciji mišljenja, kadar posameznik vztraja pri zamisli, čemu služijo predmeti. Večina predmetov je namreč večnamenskih. Praksa utrdi le en namen ali nekaj od teh namenov, tistega, zaradi katerega je bil predmet narejen. Utež, katere osnovni namen je merjenje teže predmetov, lahko uporabljamo tudi kot nihalo, v sili kot kladivo itd. Glavni namen predmeta je treba torej odmisлити in napraviti miselni preobrat – potrebna je transformacija ali preoblikovanje, o čemer smo že govorili. Učenec si bo s torbo pokril glavo, ko bo deževalo, vijak lahko odvijemo tudi z nožem. Vsi ljudje niso enako fleksibilni, kar je eden od razlogov velikih razlik v ustvarjalnosti.

Upoštevanje raznolikosti učnih, spoznavnih in zaznavnih stilov v izobraževalnem procesu

Eni se uspešneje učijo iz knjig, drugi s poslušanjem, tretji iz slikovnih predstavitev. Eni več pridobijo, če svoje ideje preverjajo v skupinski razpravi, drugi se raje učijo sami. Pozoren učitelj opazi take in podobne razlike med udeleženci. Razlike niso povezane samo z ravnijsko umskih sposobnosti, ampak gre za kvalitativne razlike v tem, čemu daje posameznik oziroma posameznica prednost, v kakšnih okoliščinah bolje deluje. Povedano drugače, gre za **različne stile zaznavanja, spoznavanja in učenja**.

Z izrazom **stil spoznavanja** označujemo razmeroma dosledne in trajne posebnosti posameznika oziroma posameznice v tem, kako sprejema, ohranja, predeluje in organizira informacije ter na njihovi osnovi rešuje probleme. Stili so izraz širših razsežnosti osebnostnega funkcioniranja, saj sodelujejo tudi čustveno motivacijske plati osebnosti.

Učni stil je soroden pojem, le da je nekoliko širši in zajema tudi tipične strategije učenja, cilje in pojmovanje učenja.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Stil zaznavanja označuje zaznavni kanal – čutilo (vid, sluh, tip ...), ki mu posameznik oziroma posameznica daje prednost pri sprejemanju in notranji predstavitvi čutnih vtisov iz okolja (Marentič Požarnik 2000, 152).

Stili se razlikujejo po sposobnostih, kar pa pomeni, da se lahko takoj vrednostno opredelimo v smislu »več je bolje«. Več stilov nam je blizu, lažje nam je. Običajno so eni stili prevladujoči pred drugimi. Kot učitelji se moramo tega zavedati in delovati tako, da ne dajemo prednosti le enemu, ampak **skušamo upoštevati razpon stilov**.

Za razumevanje razlik med udeleženci je dobro vedeti, da obstajajo razlike v:

- **širini razvrščanja** (eni dosledno težijo k temu, da podatke razvrščajo v ozke, drugi pa v širše kategorije);
- **spoznavni ali kognitivni kompleksnosti** nasproti kognitivni **preprostosti** (eni uporabljajo veliko število raznih pojmov, dimenzij za razumevanje sveta, drugi manj);
- **konvergentnem** nasproti **divergentnem stilu** spoznavanja;
- **težnji poenostavljati** in čim prej informacijo uvrstiti v določeno kategorijo;
- **analitičnemu** (postopnem, sistematičnem) nasproti **intuitivnemu načinu** spoznavanja realnosti in reševanja problemov;
- **poravnavanju** proti **zaostrovanju** (nove informacije dodajamo k že znanemu, da se razlike omilijo v nasprotju z ohranjanjem in povečevanjem razlik);
- **tolerantnosti** do dvosmiselnih, nejasnih informacij (ali znamo nejasne informacije ali tek, ki niso v skladu z že znanim, sprejeti ali ne) ipd. (prav tam).

Učitelj, realno gledano, ne more poznati in udejanjati vseh stilov in njihovih različic, pomembno pa je, da je občutljiv za razlike in za posebnosti mentalnega funkcioniranja pri sebi in udeležencih.

Stili zaznavanja

V zadnjem času se predvsem v okviru t. i. nevrolingvističnega programiranja in poučevanja retoričnih spretnosti vse bolj upošteva spoznanje, da se posamezniki in posameznice razlikujejo po tem, katerim **čutnim vtisom dajemo prednost pri zaznavanju**, predstavljanju, učenju in tudi sporočanju. Največkrat gre za delitev na **vizualni ali vidni, avditivni ali slušni** in **kinestetični stil**.

Po mnenju strokovnjakov nevrolingvističnega programiranja lahko že z opazovanjem posameznika oziroma posameznice opredelimo, za kateri tip gre.

Za vizualni stil je značilno, da:

- uporablja predvsem besede, ki označujejo barvne in vidne vtise (npr. »ima jasne predstave«, »uvidi bistvo problema«);
- je organiziran, sistematičen;
- je miren in premišljen;
- si zapomni predvsem slikovno gradivo, podobe;
- hrup ga manj moti;
- teže si zapomni ustna navodila;
- raje bere sam, kot posluša;
- želi pregled, vizijo (npr. slike ...) ipd.

Za avditivni stil je značilno, da:

- uporablja izraze kot npr. »to mi dobro zveni«;
- ima rad predavanja, razprave, razgovore in si veliko zapomni;
- pri branju premika ustnice, rad glasno bere;
- govori sam s seboj, pri učenju uporablja notranji dialog;
- hrup ga moti pri delu;
- govori ritmično;

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

- ima rad glasbo;
- dobro posnema govorni ton, barvo, (narečno) melodijo;
- bolje govori kot piše ipd.

Za kinestetični stil je značilno, da:

- uporablja izraze kot »imam slab občutek«, »obliva me kurja polt«;
- ljudi, stvari se dotika, se jim približa;
- veliko se giblje, gestikulira;
- uči se ob ravnanju s predmeti;
- si več zapomni med hojo;
- ob branju si kaže s prstom;
- bolje si zapomni celovito izkušnjo kot podrobnosti;
- govori počasi ipd.

Pretežno vizualen učitelj tako:

- hitro govori;
- je pozoren na obliko izdelka;
- veliko uporablja vizualne pripomočke, ponazarja snov.

Pretežno avditiven učitelj pa:

- govori ritmično;
- daje prednost glasnemu branju, razpravi;
- malo uporablja vizualne pripomočke.

Najboljši so rezultati, kadar imajo učitelj in udeleženci enak zaznavni stil oziroma kadar je učitelj dovolj prožen, da svoj način dela prilagaja tako, da zadosti različnim zaznavnim stilom udeležencev (Marentič Požarnik 2000, 153).

Stili spoznavanja

V strokovni literaturi obstajajo različne klasifikacije stilov spoznavanja. Ena bolj razširjenih je **Rancourtova klasifikacija stilov spoznavanja** (v Marentič Požarnik 1995, 2000) oziroma načinov pristopanja k znanju, ki temelji na tem, kako ljudi sprejemamo, prenašamo, delimo, konstruiramo in uporabljamo znanje. Izhaja iz treh osnovnih načinov (modusov, dimenzij) spoznavanja, ki so v različni meri prisotni v procesu spoznavanja pripadnikov oziroma pripadnic različnih poklicev in strok. Razlikuje t. i. **empirični, racionalni in noetični** modus. Pri pridobivanju znanja namreč lahko dajejo prednost čutilom oziroma zaznavanju (empirični modus), razumu oziroma razmišljanju (racionalni modus) ali intuiciji (noetični modus).

Pripadniki in pripadnice empiričnega modusa spoznavajo svet predvsem na osnovi podatkov, dobljenih prek čutil, z eksperimentiranjem in induktivnim sklepanjem (od posamičnih primerov k splošnemu). So taktilni, kinestetični, analitični, objektivni; ne ozirajo se preveč na čustva drugih ljudi. Cenijo praktično uporabno znanje. Informacije žele imeti predstavljene na strukturiran, zaporeden način.

Kot učitelji in učiteljice cenijo laboratorijske in eksperimentalne vaje, zunanjo aktivnost udeležencev. Ustreza jim pouk z jasnimi (operativnimi) cilji in s sistematično postopnostjo.

Pripadniki in pripadnice racionalnega modusa spoznavajo svet predvsem prek razmišljanja, deduktivnega sklepanja (od splošnih principov k posameznostim). Uživajo v strukturiranem, logičnem proučevanju. Osebnostno so razumski, avtonomni, vztrajni ... Žele jasno porazdelitev odgovornosti brez upoštevanja vsakokratnih okoliščin in osebne vpletenosti.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Kot učitelji in učiteljice cenijo sistematična predavanja, študij po literaturi in dobro organizirane diskusije. Poučevanje je predvsem trening logičnega mišljenja, pri čemer ni potrebno, da bi udeleženci sami odkrivali zakonitosti.

Pripadniki in pripadnice noetičnega modusa dajejo prednost intuitivnemu pridobivanju spoznanj na osnovi edinstvene osebne, tudi čustveno obarvane izkušnje. Pri spoznavanju se zanašajo na občutek osebne gotovosti; sklepajo po analogiji. Ne razmišljajo sistematično, ampak naključno, z miselnimi preskoki.

Kot učitelji in učiteljice cenijo odprte diskusije, tudi čustveno obarvane, »možgansko nevihto«. Dajejo prednost izobraževalnemu procesu pred vsebino. Poudarjajo pomen nebesedne komunikacije in intuitivnega vživljanja v udeležence.

Stili učenja

Kolb (1984, v Marentič Požarnik 2000) logično gradi svoj model učnih stilov na pojmovanju **izkustvenega učenja**. Vsako kakovostno učenje naj bi povežalo štiri pole, ki nastanejo s kombinacijo obeh dimenzij učenja: dimenzija konkretne izkušnje na eni in abstraktne konceptualizacije na drugi strani ter dimenzija razmišljajočega opazovanja in aktivnega poseganja – eksperimentiranja.

Nekaterim že po naravi bolj leži učenje iz konkretne izkušnje (igranje vlog, praktikumi), drugim na osnovi abstraktnih spoznanj, ki so sistematično predstavljena v knjigah ... Sčasoma razvijejo značilne poudarke na enem od navedenih polov in navado, da se pri spoznavanju opirajo predvsem nanje. Tako se oblikujejo **modalitete učenja**. Kombinacija dveh močnih modalitet opredeli učni stil, ki je lahko **akomodativen, asimilativen, divergenten** in **konvergenten**. Glavne značilnosti posameznih stilov so predstavljene na sliki, skupaj z možnimi negativnimi platmi, če je stil pretirano oziroma izključujoče izražen. Krepke strani stila velja razvijati, slabosti pa odpravljati.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

AKOMODATIVNI STIL –

»DEJAVNEŽ«

Pozitivne plati:

- izvaja načrte;
- se prilagaja okoliščinam;
- usmerjen v akcijo;
- probleme rešuje intuitivno;
- zmožen tvegati.

Negativne plati:

- zanemarja teorije;
- nepotrpežljivost.

KONKRETNA IZKUŠNJA

- izkustven pristop k učenju;
- uči se na konkretnih primerih, čustveno obarvano;
- usmerjenost v ljudi.

DIVERGENTNI STIL –

»SANJAČ«

Pozitivne plati:

- ustvarja nove ideje;
- miselno prožen;
- presoja z različnih vidikov;
- upošteva čustva fantazije, vrednote;
- interes za ljudi.

Negativne plati:

- preveč »v oblakih«;
- neuspešen v konkretni situaciji.

AKTIVNO EKSPERIMENTIRANJE

- dejaven pristop k učenju;
- preizkušanje novega, projektiranje;
- ekstravertiranost.

UČNE MODALITETE

RAZMIŠLJUJOČE OPAZOVANJE

- nepristranski pristop k učenju;
- raje opazuje kot (so)deluje;
- introvertiranost.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

KONVERGENTNI STIL –

»PREIZKUŠEVALEC«

Pozitivne plati:

- aplicira ideje v praksi;
- rešuje probleme z enim (najboljšim) odgovorom;
- želi gotovost;
- deduktivno mišljenje.

Negativne plati:

- reševanje napačnega problema;
- neupoštevanje ljudi;
- togost;
- ozki interesi.

ABSTRAKтна
KONCEPTUALIZACIJA

- analitičen pristop k učenju;
- logičen, razumski;
- usmerjenost v stvari in simbole.

ASIMILATIVNI STIL –

»MISLEC«

Pozitivne plati:

- interes za teorijo;
- gradnja teoretskih modelov;
- povezovanje idej;
- induktivno sklepanje.

Negativne plati:

- zaprt v »slonokoščeni stolp«;
- brez interesa za ljudi, za aplikacijo idej.

Za učitelja je najprimernejši akomodativni stil, saj mu pomaga prilagajati svoje postopke potrebam in predznanju udeležencev ter konkretni situaciji (Marentič Požarnik 2000, 159).

Uveljavila se je tudi **Dunnova klasifikacija** (1978, po Kaplan 1990), ki vsebuje pet glavnih komponent: **okoljsko**, **emocionalno**, **sociološko**, **fizično** in **psihološko**. Pri tem gre poudariti, da sta Dunnova izhajala iz teze, da ni najboljših stilov oziroma načinov učenja, ampak je treba upoštevati vsakokratne okoliščine in individualne posebnosti udeležencev.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Okoljska komponenta oziroma komponenta **učnega okolja** vključuje adaptacijo ljudi na zvok, svetlobo, temperaturo, razporeditev sedežev, obliko (npr. nekateri imajo raje formalne oblike učenja pod vodstvom učitelja, drugi pa manj formalne brez učiteljevega neposrednega nadzora ...).

Emocionalna komponenta oziroma **komponenta čustev in stališč** vključuje motivacijo, vztrajnost in odgovornost pri učenju, strukturiranosti (npr. nekateri imajo rajši jasna navodila, drugi pa splošnejša ...).

Sociološka komponenta oziroma komponenta **učenja v skupinah** se nanaša na to, ali nekdo rajši dela sam ali skupaj z drugimi (npr. v dvojicah, v skupini ali v timu).

Fizična komponenta ali komponenta **zaznavne značilnosti** se nanaša na zaznavna nagnjenja (npr. vidni, slušni, gibalni tip učenca).

Psihološka komponenta ali komponenta **bioloških značilnosti** pa to, ali je nekdo v zaznavanju in dojemanju stvari analitičen ali globalen, levo ali desno hemisferičen, refleksiven ali impulziven ipd.

Seznam je zelo pester, saj vsebuje prvine stilov, fizikalnih in socialnih okoliščin ter tudi učne strategije. Učitelju je v pomoč, ko želi ugotoviti ustrežnejše načine in okoliščine za udeležence (Marentič Požarnik 2000, Žagar 2009).

Kako naj učitelj upošteva spoznanja o različnih stilih? Marentič Požarnikova (2000) odgovarja:

- učitelj naj se **zaveda** značilnosti in posledic svojega prevladujočega stila in stila udeležencev;
- upošteva naj značilnosti večinskega stila udeležencev in se mu **prilagaja**;

- **razširi naj svoj repertoar postopkov, metod, pristopov** in tako ustrezno nagovori tudi udeležence drugih stilov (npr. pri razlagi naj namerno vpleta besede s slušnega, vidnega in kinestetičnega področja; variira metode in oblike dela ...);
- udeležence naj ozavešča o teh razlikah in jih navaja na samoopazovanje, razmislek, jim **ponudi načine za spoznavanje lastnega stila**;
- udeležence naj spodbuja k **izkoriščanju lastnih prednosti** in k sistematičnemu **razvijanju šibkih področij**;
- naj daje napotke za domače učenje, le ti naj upoštevajo posebnosti stilov ...

Učinkovita komunikacija

Če želimo, da so procesi učenja, namenjeni odraslim, uspešni in učinkoviti, morajo upoštevati sodobna spoznanja o človeku in o tem, kako se upravlja s človeškimi viri, torej spoznanja o vodenju, usmerjanju in razvoju ljudi ter vsa spoznanja o medsebojnih odnosih, načinih vplivanja, komunikaciji ... Slednja je zelo pomembna. Učinkovita komunikacija upošteva in spretno vključuje (Stavanja 2004, 123):

- dajanje nasvetov (jasno se opredeli stanje posameznika oziroma posameznice in prednosti vključitve v program, predstavimo specifične in različne poti pri napredovanju);
- odstranjevanje omejitev (raziščemo vse ovire, ki motijo udeležence pri učenju, jih skušamo odstraniti oziroma zmanjšati njihov vpliv);
- omogočanje izbire in lastne odločitve (v obstoječih pogojih in v okviru danih možnosti naj udeleženec sam izbira vrsto in zahtevnost programa, tempo učenja ...);
- empatično komunikacijo (razumeti udeleženca, vživeti se v njegovo situacijo in gledati z njegovimi očmi);
- aktivno komunikacijo in nenehne povratne informacije (zbrati čim več podatkov, predvsem pa prepričanj, vrednot in priti do globljih potreb v človeku, sprotno spremljanje);
- aktivno pomoč.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

11 DIDAKTIČNE STRATEGIJE, METODE IN OBLIKE DELA PO MERI UDELEŽENCEV (II. del)

(dr. Fani Nolimal, mag. Maja Velej, mag. Marjan Velej)

Didaktične paradigme, koncepti in strategije⁷

Strmčnik (2001) ločuje tri temeljne **didaktične paradigme**, odločujoče za razvoj didaktične misli in prakse: a) *sholastično transmisijsko-dogmatično* (17. stoletje), b) *racionalistično in prosvetljsko* (19. stoletje) ter c) *antropološko, postindustrijsko* (20. stoletje).

Največji del šolske zgodovine je obvladovala *sholastična transmisijsko-dogmatična paradigma*,⁸ ki je temeljila na konceptih pomnjenja, posnemanja, ponavljanja in urjenja spomina (Strmčnik 2003, 83). Pouk je bil osredotočen na učno snov in učitelja ter linijsko zaporedje: učna vsebina – učitelj – učenec. Vlogi učitelja in učenca se nista prepletali, pri učitelju je bila zreducirana na razlago, demonstriranje, nadziranje, ocenjevanje, skrb za disciplino, pri učencu na poslušanje, učenje (tudi prisilno), pogosto pomanjkljivo razumevanje z malo pravicami in veliko dolžnostmi (Strmčnik 2001, 120). Ti koncepti so se najučinkoviteje operacionalizirali skozi *verbalnopolosredniško* učno strategijo (Strmčnik 2003, 83).

S porajajočim meščanstvom se je v šolstvu pojavila *racionalistična in prosvetljska paradigma*, nadaljevala se je z reformsko pedagogiko, ki je prenašanje znanja povezala z racionalnejšim spoznavanjem in nazornim opazovanjem stvarnosti (prav tam). Temeljila je na *konceptih* življenjskosti, razumevanja, miselne samostojnosti in aktivnosti. Operacionalizirala se je v znani klasični *behavioristični paradigmi* in izhajajočem *programiranem pouku* (prav tam).

⁷ Glej več v Nolimal (2011) in (2004).

⁸ Osnovna funkcija je bila prenašanje vedenja in religioznih vrednot na mlajše generacije. Celi dve stoletji, tj. od 17. pa vse do meščanstva v 19. stol. je bila vodilna didaktična paradigma (Strmčnik: 2003, str. 81–82).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

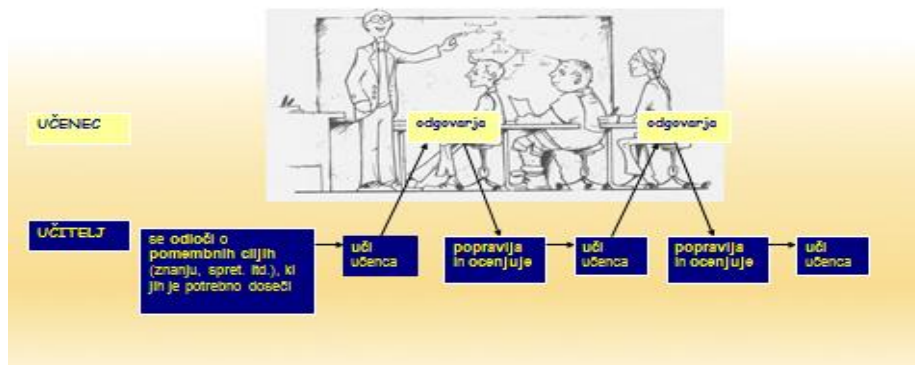

Tretja, *antropološka, postindustrijska (hevristična) didaktična paradigma* (Strmčnik 2003), ki spoštuje učenca kot osebnostno ter socialno bitje in postavlja v ospredje *odkrivanje, predelovanje, originalnost, inovativnost, problemskost, ustvarjalnost, subjektivnost, (re)konstrukcijo znanja* in s tem *hevristični koncept* pouka, temelječ na življenjskih in znanstveno poglobljenih vsebinah (Strmčnik 2001), se je v teoriji pojavila v 20. stoletju in je še vedno aktualna.

Behavioristični, konstruktivistični in socialno konstruktivistični model poučevanja in učenja

Optimalni model poučevanja in učenja graditi na skupnem delu učencev in učiteljev, na predhodnih izkušnjah in znanju, zagotavljati mora nove primarne izkušnje in s tem omogočati individualno rekonstrukcijo oz. konstrukcijo znanja ter spretnosti. To pa v največji meri ponuja **socialno konstruktivistični model poučevanja**.

Glede na ključne psihološke pristope (»approaches«) k učenju in glede na vlogo učenca in učitelja oz. drugih odraslih, ki sodelujejo v procesu poučevanja in učenja, tudi Pollard (1996) ločuje tri ključne *didaktične koncepte* in na njih temelječe **didaktične modele**: *behaviorističnega, konstruktivističnega in socialno konstruktivističnega* (Pollard 1996). *Behavioristični model*, povzel ga je po Rowlandu (1987), opredeli kot model, ki poudarja poslušanje in temelji na *dražljajih in odgovorih* v smislu verižne reakcije. Učitelj je v vlogi kontrolorja, učni proces je trdno v njegovih rokah, učenec je v vlogi sprejemnika in mora odgovarjati kot najbolje ve ali zna (Pollard 1996, 73). Vloga in odnos učitelja in učencev v tem modelu sta predstavljena na sliki 5, ki sledi.

Slika 5: Behavioristični model⁹ poučevanja in učnega procesa

Vir: Pollard 1996, 72.

Konstruktivistični model opredeli kot model, ki temelji na interpretacijah otrok oz. učencev. Učitelj in učenec se o aktivnosti predhodno dogovorita, nato je slehernemu učencu omogočena *neposredna izkušnja* in na podlagi te posamezni učenci oblikujejo *lastno razumevanje*. Vloga učitelja pri tem modelu je zagotoviti učencem čim bolj bogato učno okolje za raziskovanje in preizkušanje. Ob tem modelu Pollard opozori, da znajo biti učenci zelo aktivni in kreativni, vendar obstaja možnost, da izgubijo občutek za namen, ali postanejo celo zmedeni (prav tam). Glej več na sliki 6, ki sledi.

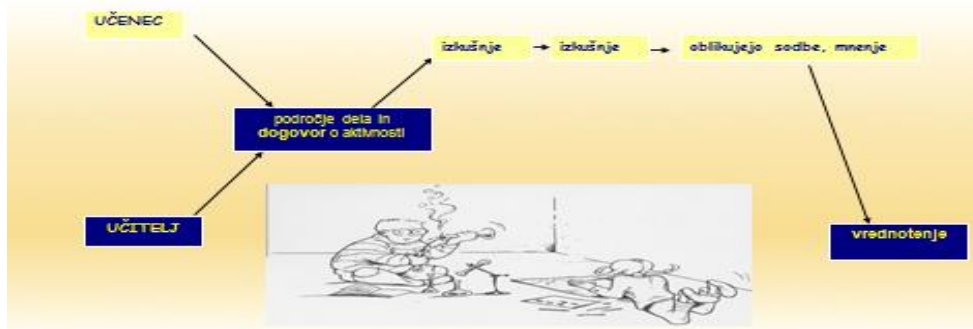
⁹ Prirejen po Rowlandu (1987).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

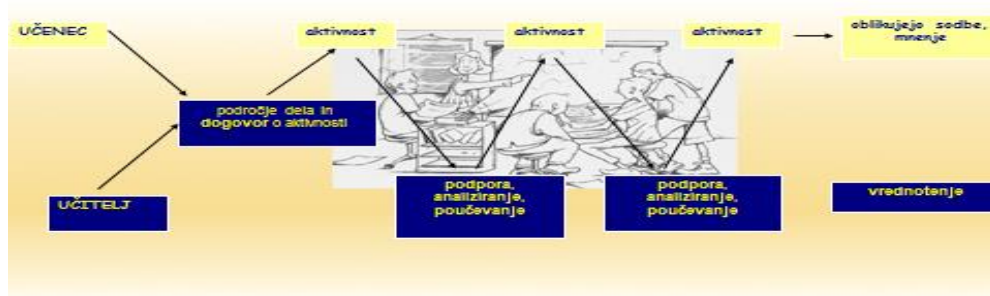
Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Slika 6: Konstruktivistični model poučevanja in učnega procesa

Vir: Pollard 1996, 72.

Socialno konstruktivistični model, po mnenju Pollarda, podobno kot konstruktivistični modificira zgodovinsko 'stereotipno vlogo' učitelja v učnem procesu in ga komplementarno poveže z učencem. Učenec mora resnično razumeti in narediti miselni premik v svoji glavi, zato potrebuje znatno mero priložnosti in kontrole. Vloga učitelja je v podpori, spodbujanju, pojasnjevanju, če je to potrebno, pa v poučevanju, gradnji in spodbujanju razmišljanja (prav tam). Učenci in učitelji si delijo ideje in se pogovarjajo o skupnih ciljih. Učitelji lahko pripravijo nekaj navodil oz. napotkov. Učenci nato izvajajo aktivnosti, učitelji pa se umaknejo nekoliko v ozadje, vendar so učencem na razpolago, če pomoč potrebujejo. Ob tem opozori, da je nadvse pomembna evalvacija dela, v kateri učitelj in učenci razpravljajo in pregledujejo dosežke. Na tak način, ob primerni podpori, lahko dosežejo miselni premik na nekoliko višjo stopnjo razumevanja in mišljenja od obstoječega ('cono proksimalnega razvoja', kot jo poimenuje Vigotski) (prav tam). Glej več na sliki 7.

Slika 7: Socialno konstruktivistični model poučevanja in učnega procesa

Vir: Pollard 1996, 74.

Vloga učitelja in učencev v posameznih modelih, zlasti v behaviorističnem in konstruktivističnem, je različna. Primerjava vseh treh modelov jasno odraža določene prednosti in slabosti posameznega modela. Pollard opozori na nekatere slabosti posameznih modelov. Za behaviorističnega zapiše, da utegne zgrešiti v sposobnostih in zmožnostih učencev, ker se te predpostavljajo, ne pa predhodno preverjajo. Pri konstruktivističnem, zaradi samostojnega raziskovanja, brez vmesnih intervencij učitelja, izpostavi tveganje za neuspešno doseganje ciljev in strokovnega znanja (prav tam). Razmišljanje zaključi z mislijo, da mora *optimalni model poučevanja in učenja* graditi na skupnem delu učencev in učiteljev, na predhodnih izkušnjah in znanju, zagotavljati mora nove primarne izkušnje in s tem omogočati individualno rekonstrukcijo oz. konstrukcijo znanja ter spretnosti. To pa v največji meri ponuja **socialno konstruktivistični model poučevanja**, ki poleg samostojnega raziskovanja in odkrivanja predvideva pozorno spremljanje poteka učnega procesa s strani učitelja in z namenom preprečevanja morebitnih stran poti in zmot, tudi njegovo intervencijo v obliki dodatnih pojasnil, navodil, usmeritev in razlag. Zahteve tega modela, ki v veliki meri ustreza tudi značilnostim izobraževanja odraslih, v modificirani obliki prepoznamo v številnih strokovnih in znanstvenih virih, npr. v načelih didaktičnega konstruktivizma¹⁰ (Plut Pregelj

¹⁰ Načela didaktičnega konstruktivizma poudarjajo gradnjo znanj na podlagi kognitivnih, emocionalnih in socialnih dejavnikov; *vzajemno delovanje dejavnikov*, ki omogočajo doseganje (lastnega) znanja z razumevanjem (obstoje, smiselno in uporabno), tj. zagotavljanje učenčevih izkušenj, miselnih dejavnosti, razreševanje novih problemov in razmišljanje o

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

2008) in hevristični didaktični paradigmi, podobno tudi konstruktivistični model poučevanja in učenja, behavioristični pa predvsem v racionalistični.

Vse več avtorjev ločuje zgolj dve didaktični paradigmi, tj. klasično oz. tradicionalno oz. transmisijsko in sodobno oz. transakcijsko in/ali transformacijsko.¹¹ *Tradicionalni didaktični paradigmi* tako pripisujejo vse prej izpostavljene ključne značilnosti transmisijsko-dogmatične in racionalistično prosvetljenske oz. behavioristične paradigme (Strmčnik 2003, Pollard 1996), *sodobni* pa vse ključne značilnosti antropološke ali postindustrijske oz. hevristične (Strmčnik 2003) in socialno konstruktivistične (Pollard 1996). V obeh primerih gre za poenostavljeno, bolj kot ne črno belo interpretacijo didaktičnih paradigem, ki ne predvideva komplementarnosti, ki je za uspešno zadovoljevanje potreb učencev nujna. Glede na to, da pri poimenovanju tradicionalna in sodobna paradigma ne vidimo eksplicitnega vrednostnega predznaka oz. slabšalnega pomena za prvo paradigmo, ki je tudi v sodobni šoli lahko v določeni učni situaciji najbolj učinkovita in ker imamo pri črno belem prikazovanju didaktičnih paradigem in strategij več pomislekov, bomo v nadaljevanju, kadar bomo govorili o dveh didaktičnih paradigmah, uporabljali poimenovanje, vezano na čas, tj. *tradicionalna in sodobna didaktična paradigma*.

učenju; nadgradnjo *poprejšnjih znanj*, stališč in interesov in *individualno odgovornost* učitelja in učencev (prim. Plut Pregelj 2008, 16).

¹¹ Vir poimenovanja je tako vezan, bodisi na čas, ko je bila oz. je posamezna didaktična paradigma izstopajoča, bodisi na način učenja in posledično usvajanja znanja.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

V katero smer naj torej gresta sodobna pedagogika in praksa izobraževanja odraslih?

Podobno kot za učenje velja tudi za didaktične paradigme/koncepte/modele in strategije, da različnim učnim situacijam, različnim učnim vsebinam, skupinam in posameznikom, ustrezajo različne didaktične strategije. Skupni imenovalec sodobnih oblik učenja in didaktičnih strategij **odprti pouk**, za katerega je značilno, da je usmerjen na učence, omogoča parti/anti/cipacijo, individualizacij¹², diferenciacijo in se navezuje na življenje lokalne skupnosti (Strmčnik 2003, 85).

Ne glede na to, da je hevristična didaktična paradigma prikladnejša sodobnim izobraževalnim zahtevam in zahtevam izobraževanja odraslih, se strinjamo, da paradigmem ne gre jemati alternativno. Podobno kot za učenje velja tudi za didaktične paradigme/koncepte/modele in strategije, da različnim učnim situacijam, različnim učnim vsebinam, skupinam in posameznikom ustrezajo različne didaktične strategije. Na to opozarja tudi eden najvplivnejših sociologov vzgoje Bernstein (2007)¹³, ko predstavlja koncept **vidne** in **nevidne pedagogike** ter dokazuje, da je nevidna problematična za srednji nižji razred, po naši oceni pa tudi za mlajše učence nasploh. Glede na njegovo interpretacijo bi *vidno pedagogiko*, ki poudarja jasnost in nezamenljivost hierarhičnih razmerij med učitelji in učenci, kar se izraža tudi skozi kontekst učenja (učitelj je v funkciji tistega, ki ve), lahko prepoznali v *tradicionalni didaktični paradigmi*, *nevidno pedagogiko*, ki hierarhična razmerja »maskira« (prim. Gaber in Tašner 2009, 287), vzpostavlja domnevni prijateljski in partnerski odnos med učitelji in učenci, ki se v praksi operacionalizira v samostojnem, edinstvenem, netekmovalnem učenju, brez jasnih pravil in kriterijev uspešnosti, pa v *sodobni*. Očitna razlika je tudi v produktih, saj je pri vidni pedagogiki vedno *poudarek na dosežku in oceni* doseženega znanja, pri nevidni pa so pravila implicitna in je zato *poudarek na nemerljivih, proceduralnih postopkih* (prav tam). Bernstein dokazuje, da je za učence z zaostanki v

¹² Učenje izhaja iz učenčevih izkušenj, potreb in interesov.

¹³ Glej več v besedilu: Vidna in nevidna pedagogika in spopad v srednjem razredu (Gaber in Tašner 2009).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

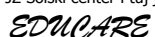
znanju in razvoju, ki so posledica nestimulativnega družinskega okolja (nižji srednji razred), ki niso zmožni samoregulacijskega učenja, koncept nevidne pedagogike škodljiv, kajti učenci v fazi učenja ne dobijo potrebnih povratnih informacij, niso deležni dejanske pomoči pri lovljenju zaostankov in tako ne morejo izstopiti »iz kroga otrok, ki so vredni pomilovanja« (prav tam, 293). Enako menimo, da je tudi z mlajšimi učenci. Zato smo toliko bolj gotovi, da je potrebno didaktične koncepte in strategije jemati kot komplementarne in ne alternativne. Le na tak način bo omogočeno kakovostno učenje, ki se operacionalizira skozi različne didaktične strategije. Razlog več za komplementarnost je tudi v tem, da novi didaktični koncepti praviloma gradijo na starih, ki jih izpopolnijo, dogradijo, povežejo in na novo terminološko poimenujejo (Strmčnik 2001).

Strmčnik zapiše, da je skupni imenovalec sodobnih oblik učenja in didaktičnih strategij *odprti pouk*, za katerega je značilno, da je usmerjen k učencem, omogoča parti/anti/cipacijo, individualizacijo,¹⁴ diferenciacijo in se navezuje na življenje lokalne skupnosti (Strmčnik 2003, 85). Operativizira se skozi različne didaktične strategije,¹⁵ v največji meri z njim sovpadajo *odkrivajoči pouk*, *raziskovalni pouk*, *projektni pouk*, *problemski pouk*, *ravnanjsko/delovno usmerjen pouk*, *izkustveni pouk*, pa tudi *programiran pouk* in *pouk s pomočjo računalnika*

¹⁴ Učenje izhaja iz učenčevih izkušenj, potreb in interesov.

¹⁵ Kot temeljno vrednost *odkrivajočega pouka* Strmčnik (2003) izpostavi možnost samostojnega odkrivanja bistvenih dejavnikov neke učne situacije skozi razvoj, proces in hierarhičnost. Te ideje so se uspešno udeležile skozi različne didaktične strategije, npr. skozi raziskovalni pouk, projektni pouk itn. *Raziskovalni pouk* predstavlja primer vnašanja elementov znanstvenosti, npr. načela, metode, postopki, hipoteze, verifikacija, v učni proces; *projektni pouk* kot ena od oblik raziskovalnega pouka, usmerjena na preučevanje zaokrožene (interdisciplinarne teme), predstavlja priložnost za socialno učenje. *Problemski pouk* je osredotočen na probleme in problemske situacije, ki jih ni mogoče rešiti s poprejšnjim znanjem. Zahteva intelektualno koncentracijo, kombinacijo možnosti, lokalizacijo problema, iskanje možnih, hipotetičnih poti, razmislek o posledicah in zamislih. Kot tak zahteva »intenzivno najbolj neposredno spoznavno interakcijo« (Strmčnik 2003, 87) in tako prispeva k razvoju ustvarjalnega, divergentnega, kritičnega mišljenja ter inovativnega, vedoželjnega ravnanja. *Ravnanjsko oz. delovno usmerjen pouk*, kamor lahko umestimo skupinski, eksperimentalni in projektni pouk, omogoča bolj kakovostno spoznavanje in razvijanje umskih, čustvenih in voljnih moči. Podobno tudi *izkustveno usmerjen pouk*, ki ustreza načelom neposrednega stika z učno stvarnostjo, vključevanju izkušenj v pouk in individualne konfrontacije s sošolci in učitelji. *Programirani pouk* z linearno in/ali razvejeno strukturo učne vsebine omogoča individualizacijo in samostojno učenje, kar je za sodobno pedagoško prakso pomembno, poleg tega pa prinaša tudi še operative učne cilje, individualiziran tempo, učno aktivnost in motivacijo, sprotno povratno informacijo ..., kar prispeva k večji objektivizaciji pouka. *Pouk s pomočjo računalnika* je učinkovit predvsem pri ponavljanju, vajah in upravljanju z znanjem ter posredovanju učne vsebine. Za razliko od programiranega pouka omogoča tudi še dialoško učno komuniciranje oz. interaktivno učenje, spremljanje napredka, ocenjevanje in demonstracijo (Strmčnik 2003, 85-90).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

(prav tam, 85–91). Vse navedene didaktične strategije temeljijo na izkušnjah in induktivni poti spoznavanja, ki je za učinkovito izobraževanje odraslih ključna. Podrobnejša analiza posameznih strategij, okvirno jih predstavljamo v spodnji opombi, potrjuje aplikacijo komplementarnosti didaktičnih paradig in konceptov. Naj izpostavimo le programirani pouk in pouk s pomočjo računalnika, ki sta umeščena v odprti pouk, a konceptualno sovpadata s tradicionalno oz. transmissijsko oz. *racionalistično in prosvetljsko* didaktično paradigmo in behaviorističnim modelom poučevanja in učenja, ki temelji na dražljajih, reakcijah in odgovorih ter s tem na zunanji kontroli učenja.

Primeri učnih situacij za posamezni (behavioristični, konstruktivistični in socialno konstruktivistični) didaktični model

Da bomo v praksi lažje prepoznavali posamezne didaktične modele, ki smo jih izpostavili v predhodnem poglavju (Pollard 1996), v nadaljevanju predstavljamo za posamezni didaktični model še primere konkretnih učnih situacij.

Učne situacije z natančnejšimi didaktičnimi koraki oz. postopki, ki jih učeči lahko aktivno preizkusijo, predstavljamo v nadaljevanju. S tem želimo dvoje:

1. demonstrirati *izkustveni pouk in delavnico* kot eno od izvedbenih metod;
2. demonstrirati *uporabnost vseh didaktičnih modelov* pri samostojnem učenju in tako preseči obrambne reakcije učiteljev, da je pri usvajanju deklarativnega/vsebinskega znanja metoda razlage edina primerna, tako z vidika ekonomičnosti kot tudi metodičnih možnosti.

1. Behavioristični model¹⁶ poučevanja in učnega procesa (Pollard 1996, 72)

Učno situacijo (glej slika 5), temelječo na behaviorističnem modelu poučevanja in učenja, smo operativizirali na primeru *samostojnega učenja* o sodelovalnem učenju, npr. kaj je sodelovalno učenje, kje se odvija, spoznavanje metode »več glav več ve« itn. (glej več v primeru 1). Gre za usvajanje deklarativnega/vsebinskega znanja o sodelovalnem učenju in ne za proces sodelovalnega učenja.¹⁷

NAVODILA ZA SAMOSTOJNO IZVAJANJE UČNIH SITUACIJ (veljajo za vse tri učne situacije):

1. Pozorno preberite vsa navodila in jim sledite!
2. Ne prehitevajte navodil!
3. Če vam potek dela ne bo povsem jasen, vprašajte učitelja.

Primer:

I. UČNA SITUACIJA: SAMOSTOJNO UČENJE o sodelovalnem učenju

Pripomočki: 1. ovojnica s štirimi deli strokovnih besedil *Kaj je sodelovalno učenje* (Peklaj 2001, 8–9),¹⁸ navodili za delo in vprašanja, 2. ovojnica z odgovori

Pozorno preberite besedilo **Kaj je sodelovalno učenje**, nato odgovorite na priloženo vprašanje.

¹⁶ Prirejen po Rowlandu (1987).

¹⁷ Sodelovalno učenje kot učni proces namreč sovпада s socialno konstruktivističnim didaktičnim modelom in ne behaviorističnim.

¹⁸ Vir: Peklaj, C. (2001). Sodelovalno učenje ali Kdaj več glav več ve. Ljubljana: DZS, str. 8.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

1. Kje poteka učenje?

Preverite pravilnost odgovora v ovojnici z **odgovori**.

Odgovor 1: V socialnem okolju.

Če ste odgovorili **napačno**, se vrnite k besedilu in ponovno poskusite poiskati odgovor.

Če ste odgovorili **pravilno**, vzemite besedilo **Sodelovanje in sodelovalno učenje**, ga preberite in odgovorite na priloženo vprašanje.

Začeli ste odlično, a nikar preveč ne hitite, saj je naslednje besedilo nekoliko bolj kompleksno.

2. Različni avtorji sodelovalno učenje različno opredeljujejo. Kaj je značilno za sodelovalno učenje, če povzamemo bistvo opredelitve po Slavinu (1987), Kaganu (1989) in bratoma Johnson (1987)?

Preverite pravilnost odgovora v ovojnici z **odgovori**.

Odgovor 2: Skupno delo, majhne skupine, skupen cilj, interakcija, pozitivna povezanost oz. medsebojno sodelovanje

Če ste odgovorili **napačno**, ponovno preberite besedilo in odgovor ustrezno dopolnite.

Če ste odgovorili **pravilno**, ste že dobro dojeli bistvo sodelovalnega učenja, zato predlagamo, da spoznate še besedilo **Osnovna načela sodelovalnega učenja** in odgovorite na priloženo vprašanje.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

3. Katera so osnovna načela sodelovalnega učenja?

Preverite pravilnost odgovora v ovojnici z **odgovori**.

Odgovor 3: Pozitivna povezanost (soodvisnost) učencev, neposredna interakcija med učenci, odgovornost vsakega posameznega učenca, uporaba ustreznih sodelovalnih veščin za delo v skupini.

Če ste odgovorili **napačno**, ponovno preglejte besedilo in si pomagajte poiskati odgovor v sinteznem zapisu (mastni tisk, ki je v okviru).

Če ste odgovorili **pravilno**, ste že zelo blizu cilja, saj vas čaka le še zadnji korak. Vzemite še besedilo **Metode sodelovalnega učenja** in se seznanite z eno od metod sodelovalnega učenja, nato odgovorite na priloženo vprašanje.

4. Opišite metodo »več glav več ve«!

Preverite pravilnost odgovora v kuverti z **odgovori**.

Odgovor 4: Učenci so razdeljeni v skupine po štiri, vsak učenec dobi eno od števil od 1 do 4, v imenu skupine lahko odgovarja le učenec s tisto številko, katero pokliče učitelj, pred tem pa se morajo v skupini prepričati, če vsak član skupine ve pravilen odgovor ...

Če ste odgovorili **napačno**, ponovno preberite besedilo **Metode sodelovalnega učenja** in ustrezno dopolnite oz. korigirajte odgovor.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Če ste odgovorili **pravilno**, vam **iskreno čestitam** in vam svetujem, da metodo sodelovalnega učenja čim preje **uporabite** v vaši šolski praksi!

Prosim, vložite vse odgovore v ovojnico in jo oddajte!

2. Konstruktivistični model poučevanja in učnega procesa (Pollard 1996, 72)

Učno situacijo, temelječo na *konstruktivističnem modelu* (slika 2), smo operativizirali na primeru raziskovanja zmogljivosti kratkoročnega spomina udeležencev izobraževanja.

Primer:

II. UČNA SITUACIJA: RAZISKOVANJE zmogljivosti kratkoročnega spomina

Pripomočki: 1. ovojnica z navodili za potek dela in vprašnji, 2. ovojnica z navodili in gradivi za izvedbo preizkusa (eksperimenta)

1. Napoved rezultatov (hipotez):

Kaj mislite, koliko pomenskih enot, npr. števil, besed, sličic itn. je odrasel človek z normalno razvitimi miselnimi spretnostmi zmožen zadržati v kratkoročnem oz. delovnem spominu?

(Odgovori naj vsak sam.)

Koliko pomenskih enot je zmožen zadržati vaš kratkoročni spomin?

(Odgovori vsak sam.)

2. Preizkušanje napovedi (hipotez):

Sedaj boste svoje napovedi preizkusili.

Navodilo:

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Izberite enega v skupini, ki bo preizkus vodil, vsi ostali pa boste v preizkusu sodelovali. Tisti, ki bo preizkus vodil, naj vzame ovojnico z naslovom preizkus, v kateri se nahaja gradivo in opis postopka preizkusa.

Preizkus 1:

(Odgovarjajte vsi člani skupine individualno.)

Preizkus 2:

(Odgovarjate vsi člani skupine individualno.)

Preizkus 3:

(Odgovarjate vsi člani skupine individualno.)

3. Primerjava napovedi (hipotez) in ugotovitev:

Preglejte individualne rezultate na 1., 2. in 3. preizkusu in izračunajte povprečje skupine za vse tri preizkuse skupaj.

Primerjajte napovedi in ugotovljeno povprečje.

Kaj ugotovite?

(zapišite skupinsko povprečje)

Kaj mislite, koliko pomenskih enot so zmožni zadržati vaši učenci?

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Čemu bi učitelju tak podatek lahko služil?

NAVODILA ZA IZVEDBO PREIZKUSA

Pripomočki:

V ovojnici so za preizkušanje priloženi trije različni listi, eden za 1., eden za 2. in eden za 3. preizkus.

Navodila za izvedbo preizkusa:

Vzamete posamezni list, ga dvignete in pridržite toliko časa, da vsak član skupine dobro vidi vse, kar je na njem. Takoj zatem list skrijete in člani skupine (vsak sam) v svoje zapiske napišejo kaj (npr. katere besede, sličice, ...) so videli.

Ko zapišejo, jim za povratno informacijo list ponovno pokažite.

Vsak sam naj primerja zapis in prešteje, koliko stvari/pomenskih enot mu je ostalo v spominu.

Po istem postopku izvedite še preizkus z drugim in tretjim listom.

Na koncu rešite še 3. nalogo, tj. izračunate skupinsko povprečje in odgovorite (skupinsko) na navedena vprašanja.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

3. Socialno konstruktivistični model poučevanja in učnega procesa (Pollard 1996, 74)

Tretjo učno situacijo (slika 3), temelječo na *socialno konstruktivističnem modelu*, smo operativizirali na *analizi izkušenj in učenju* o motivaciji pri učenju in poučevanju.

Primer:

III. UČNA SITUACIJA: ANALIZA IZKUŠENJ IN UČENJE o motivaciji za učenje

Pripomočki: 1. ovojnica z uvodnimi navodili (izhodišče so izkušnje in njihova izmenjava), 2. ovojnica z nadaljnjimi navodili in strokovno besedilo: Model TARGET za spodbujanje motivacije za učenje (Wolfolk 2002, 356).¹⁹

1. Trenutek za razmislek!

Vsak član skupine naj si priključite v spomin učno uro, pri kateri je uspel učence (vse oz. vsaj večino) maksimalno navdušiti za učenje o obravnavani učni vsebini in je tako načrtovane cilje brez večjih težav dosegel.

Razmislite in zapišite, kaj je bilo tisto, kar je učence tako navdušilo oz. spodbudilo k učenju in jim olajšalo pot za doseg ciljev.

2. *Izmenjajte si izkušnje, jih primerjajte in nato spodaj predstavite, kaj je bilo po vašem mnenju tisto, kar je učence pri učenju posebej motiviralo, jih spodbujalo? Zapis naj bo čim bolj pregleden, npr. v obliki miselnega vzorca.*

¹⁹ Vir: Wolfolk, A. (2002). Pedagoška psihologija. Ljubljana: Educy, str. 356.

3. *Ko ste izkušnje izmenjali in zapisali ključne misli, pozorno preberite priloženo besedilo o spodbujanju motivacije za učenje – model TARGET.*
4. *Primerjajte zapis skupine z besedilom in ga po potrebi dopolnite.*
5. *Kaj ugotovite, če primerjate prvotni zapis s končnim izdelkom?*

Prosim, vložite izdelek v ovojnico in jo oddajte!

Kateri model oz. metoda je prava? Če hočemo odgovoriti na to vprašanje, moramo natančno primerjati učne izkušnje v posamezni učni situaciji z vidika strukturnih sestavin in sestavin dinamičnih razsežnosti, npr. z vidika *vloge in položaja učitelja/izobraževalca in učencev/udeležencev izobraževanja, poteka učnega procesa (učni koraki), vrste učnih dejavnosti in uporabljenih metod, vrste ciljev, uporabljenih didaktičnih sredstev itd.* Primerjava navedenih strukturnih in dinamičnih elementov učnega procesa za prvo, drugo in tretjo učno situacija je prikazana v preglednici št. 6.

Preglednica 6: Analiza I., II. in III. učne situacije z vidika strukturnih sestavin in sestavin dinamičnih razsežnosti

		BEHAVIORISTIČNI ²⁰	KONSTRUKTIVISTIČNI	SOCIALNO KONSTRUKTIVISTIČ NI
		MODEL	MODEL	MODEL
S T R U K T U R N E S E	VSEBINA UČNE ENOTE	I. učna situacija: SAMOSTOJNO UČENJE o sodelovalnem učenju	II. učna situacija: RAZISKOVANJE zmogljivosti kratkoročnega spomina	III. učna situacija: ANALIZA IZKUŠENJ IN UČENJE o motivaciji z učenje
	CILJI ²¹	Spozna splošne značilnosti in zakovitosti o določeni vsebini, spozna vsebinski primer ...	Izkušensko spozna določen proces, npr. potek preizkusa o ..., izkušensko se seznani z določeno vsebino ...	Ozavesti lastne izkušnje o ..., jih primerja s sošolci, ugotavlja podobnosti in razlike le-teh, lastne izkušnje in znanje ter znanje skupine sošolcev o ... nadgradi s celostnim teoretičnim znanjem.

²⁰ Udeležence smo pri analizi vodili na tak način, da so imena modelov ugotovili samostojno, na podlagi predhodne seznaitve s teoretičnimi izhodišči in na podlagi pregleda in primerjave strukturnih in dinamičnih vidikov pouka.

²¹ Pri ciljih smo zapisali zgolj bistvene in tiste, ki so jih pri delu prepoznali učitelji.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

S T A V I N E	DIDAKTIČNA SREDSTVA	Učni list z vprašanji in navodili, deli strokovnega besedila	Učni list (napoved hipotez, preizkušanje, ugotovitve ...), gradiva za eksperiment	Učni list, strokovno besedilo – preglednica
	PREDZNANJE	NE (vsebinsko ne, potrebno pa je obvladovanje branja z razumevanjem)	NE	DA

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

D I N A M I Č N E R A Z S E Ž N O S T I	DEJAV NOSTI	Uče nca	Bere z razumevanjem. Odgovarja na vprašanja. Odgovore preverja.	Predvideva, napoveduje možne rezultate (hipoteze). Napovedi preizkusi. Primerja ugotovitve. Oblikuje sintezo ugotovitev.	Analizira lastno izkušnjo. Zapiše ugotovitve iz lastne izkušnje. Primerja izkušnje z drugimi v skupini. Oblikuje sintezni zapis. Primerja sintezni zapis s teoretičnim besedilom.
		Učit elja	Pripravi ustrezno besedilo. Posreduje navodila. Spremlja delo skupin (v ozadju). Preveri rezultate.	Pripravi navodila in material za preizkušanje. Posreduje navodila. Spremlja delo skupin (v ozadju). Preveri rezultate.	Pripravi navodila in material za delo. Posreduje navodila. Spremlja delo skupin. Posreduje dodatno besedilo ali razlago. Preveri rezultate.
	VLOGA	Uče nca	Sprejemnik kot nepopisan list.	Aktiven iskalec znanja, 'postavlja hipoteze', jih preizkuša.	Konstruktor, izhaja iz izkušenj (re)konstruira, nadgrajuje, izgrajuje svoje znanje.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

	Učitelj	Prenašalec znanja oz. 'dostavno vozilo': poučuje ali pripravi besedilo oz. učne materiale za samostojno učenje. Kontrolor.	Mentor: ustvarja problemske situacije, zagotavlja vire, omogoči izkušnje ...	Moderator: ustvarja problemske situacije, učenje iz lastnih izkušenj, je vodnik (sam neposredno ali posredno z učnim gradivom) na poti do znanja, po potrebi tudi prenašalec.
POTEK PROCESA		Učitelj: 1. odloči se o vsebini oz. znanju, ki ga bo/je razvijal; 2. učenca uči oz. mu posreduje potreben vir informacij; 3. učenca popravlja in ocenjuje ...; 4. učenec le sprejema, odgovarja ...	Učenci: 1. se dogovorijo o delu, napovedujejo rezultate (hipoteze); 2. učeči se preizkusijo hipoteze; 3. oblikujejo sodbe, mnenja; 4. učitelj delo ovrednoti.	Učitelj in učenci: 1. učenci ozavešijo izkušnje; 2. jih analizirajo, izmenjajo s sošolci; 3. učitelj jih sooči s celostno razlago oz. besedilom; 4. učenci skupinski zapis (izkušnje skupine) dopolnijo, nadgradijo.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

METODE IN METODOLOŠKI PRISTOPI	Delo s tekstom, pisni izdelki ...	Delo s tekstom (branje navodil), praktično delo (eksperiment), razgovor (primerjava rezultatov), pisni izdelki (kratki odgovori kot napoved in odgovori po preizkusu).	Delo s tekstom, pisni izdelki, razgovor, demonstracija (grafični prikaz sinteznih ugotovitev).
ZNANJE ²² , KI GA RAZVIJAMO	Vsebinsko/deklarativno: faktografsko, razdrobljeno, pasivno, statično, nekritično, neosebno, reproduktivno – zmožnost uporabe ni sama po sebi umevna.	Procesno/proceduralno: aktivno, strateško, dinamično, osebno, uporabno ...	Procesno/proceduralno in vsebinsko/deklarativno: aktivno, strateško, dinamično, osebno, uporabno, kritično in celostno, strukturirano.
ZADOVOLJSTVO PRI DELU	😊 50 % 😊 50 %	😊 100 %	😊 70 % 😊 30 %

²² Pri poimenovanju znanj, opredeljevanju vloge učenca in učitelja smo udeležencem ponudili nabor pojmov, ki smo jih izpisali iz vira: Marentič Požarnik, B. (1998). Kako pomembna so pojmovanja znanja, učenja in poučevanja za uspeh kurikularne reforme. Sodobna pedagogika št. 3, str. 244-269.

Interpretacija ugotovitev

Pri primerjanju *strukturnih sestavin* smo ugotovili, da so bili v prvi učni situaciji v ospredju vsebinski cilji, v drugi procesni in na tretji oboji. Pri primerjanju didaktičnih sredstev smo ugotovili, da smo deklarativne/vsebinske cilje dosegli predvsem s predelovanjem pisnih virov, proceduralne/procesne cilje pa s praktičnim delom. Pri primerjanju didaktičnih sredstev ni bilo vidnih razlik, smo pa ugotovili, da usvajanje znanja na način, ki so ga izkusili v prvi učni situaciji, navadno teče tako, da je učitelj vir znanja, kar pomeni, da on razlaga in pojasnjuje učno snov ali vodi zelo ciljno usmerjen učni dialog. Vsebinsko predznanje udeležencev je bilo potrebno in predvideno le v tretji učni situaciji, medtem ko na prvi in drugi predznanje ni pogojevalo uspešnega reševanja učnih aktivnosti in realizacije ciljev.

Zelo očitne razlike med posameznimi učnimi situacijami smo opazili pri primerjanju *dinamičnih razsežnosti*, bodisi pri primerjanju dejavnosti, vlog, poteku učnega procesa in tudi pri primerjanju metod dela. Skladno s tem so opazne razlike tudi v pričakovanem znanju. To v prvi učni situaciji vodi k učinkovitemu doseganju vsebinskih/deklarativnih ciljev, v drugi predvsem k procesnim/proceduralnim in v tretji k obojim. Poleg tega so udeleženci ugotovili, da je usvojeno znanje v tretji učni situaciji *bolj povezano in celostno*, saj imajo učeči se možnost izhajati iz lastnih izkušenj, te nadgradijo z izmenjavo izkušenj in znanj ter z branjem teoretičnega prispevka. Natančno programirana učna aktivnost in pot za doseg ciljev v prvi učni situaciji (*učna enota: Samostojno učenje o sodelovalnem učenju*) terja odgovorno delo (samopreverjanje), udeleženci usposabljanja nastopajo predvsem v vlogi sprejemnika in shranjevalnika znanja, ne glede na morebitne predhodne izkušnje in znanje o sodelovalnem učenju. Vlogo posredovalca znanja ima strukturirano strokovno besedilo, vlogo kontrolorja pa odgovori za samopreverjanje. Ta opažanja dodatno pojasnjuje tudi potek učnih aktivnosti oz. potek učnega procesa in uporabljene učne metode. V prvi učni situaciji je izstopajoča metoda dela s tekstom in metoda pisnih izdelkov, na drugi (*Preverjanje kratkoročnega spomina*) eksperimentalno delo, na tretji razgovor med udeleženci samimi in delo s tekstom. Aktivnosti v drugi in tretji učni situaciji so bolj pestre in zanimive. V drugi učni situaciji morajo udeleženci

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

izobraževanja znanje izgraditi in preveriti, ali se predhodno napovedane hipoteze ujemajo z rezultati preizkusa, podobno, vendar izhajajoč iz izkušenj, poteka delo v tretji učni situaciji.

Če povzamemo klasifikacijo ravni učenja po Strmčniku (2001), je v prvi učni situaciji tako v ospredju reproduktivno učenje s klasičnim pogojevanjem, ki se je v sedemdesetih in osemdesetih letih operativiziralo predvsem v programiranem pouku, v drugi in tretji pa je produktivno in ustvarjalno, na tretji tudi še metakognicijsko učenje.

Primerjava strukturnih in dinamičnih razsežnosti opisanih učnih situacij tudi pokaže, da vsebinsko oz. deklarativno znanje pogosto najlažje dosegamo z behaviorističnim in socialno konstruktivističnim modelom, *proceduralno oz. strateško znanje* pa predvsem s konstruktivističnim in socialno konstruktivističnim. Slednji model omogoča tudi doseganje aktivnega in bolj povezanega znanja, saj gradi novo znanje na osmišljanju in ozaveščanju predhodnih izkušenj in znanj ter s tem komplementarno poveže obe predhodno izpostavljeni didaktični paradigmi. Spricho značilnosti, ki jih imajo odrasli pri izobraževanju, utegne biti ta model, ki temelji na induktivnem pristopu, njim najbolj prikladen.

Udeležencem dosedanjih izobraževanj, udeležili so se ga učenci in odrasli, je bilo najljubše samostojno raziskovanje oz. eksperimentiranje, kjer so bili v vlogi aktivnega iskalca znanja (*učna situacija 2*), na drugem mestu učenje iz lastnih izkušenj, izmenjava le-teh in nadgradnja (*učna situacija 3*) in na tretjem primer učenja, ki je temeljil na behaviorističnem modelu oz. strategiji, ki je sicer časovno najbolj ekonomična in varna, saj ni tveganja, da bi v ciljih zgrešili (*učna situacija 1*). Vse skupine udeležencev so to nalogo najhitreje opravile in bile prepričane o pravilnosti rešitev. To predstavlja, poleg časovne ekonomičnosti, eno ključnih prednosti te paradigme in jo velja izpostaviti. Ob tej priložnosti smo za sleherno didaktično paradigmo izpostavili ključne prednosti in slabosti in razmišljali o didaktičnih strategijah oz. izvedbenih modelih, v katerih se posamezna didaktična strategija operativizira. Strategije, ki jih v praksi najpogosteje uporabljajo, smo v nadaljevanju natančneje analizirali.

Katere didaktične strategije, metode poučevanja in učenja 'podpirajo' posamezni model?

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Vsakdanja učna praksa seveda ne govori o behaviorizmu, konstruktivizmu in socialnem konstruktivizmu (Pollard 1996), prav tako ne o transmisijsko-dogmatski, racionalistični in prosvetljenski ter antropološki in industrijski oz. hevristični didaktični paradigmi (Strmčnik 2003) in tudi ne o tradicionalni in sodobni (Strmčnik 2001), temveč o *didaktičnih strategijah*, za katere vemo, da temeljijo na teoretičnih podmenah različnih didaktičnih paradigem. Učitelji posamezne učne strategije največkrat izbirajo povsem intuitivno. Da bi prikazali pot do premišljenih didaktičnih odločitev in prikazali uporabnost novih spoznaj, v naslednji preglednici predstavljamo analizo *didaktičnih strategij*, vključno z zaporedjem didaktičnih faz in uporabljenih metod. V zadnjih treh stolpcih preglednice prikazujemo, kateremu didaktičnemu modelu najbolj ustreza posamezna didaktična strategija – to smo prikazali z rangiranjem po tristopenjski lestvici: A – podpira zelo dobro, B – podpira dobro, C – podpira slabo²³.

Preglednica 7: Analiza didaktičnih strategij

		DIDAKTIČNE FAZE OZ. ETAPE UČNEGA PROCESA	METODE ²⁴	BEHAVIO RISTIČNI MODEL	KONSTRUK TIVISTIČNI MODEL	SOCIALNO KONSTRUK TIVISTIČNI MODEL
DIDAK TIČNE	KLASIČN I POUK	1. uvajanje, 2. obravnavanje, 3. urjenje, 4. ponavljanje, 5. preverjanje.	verbalno- tekstualne (razlaga, razgovor, delo s	A	C	B

²³ Vrednost A, B in C je pri posamezni strategiji mogoče uporabiti le enkrat.

²⁴ Navedli smo zgolj tisto skupino metod, ki jo v posameznem modelu učitelji najpogosteje uporabljajo. Globalno klasifikacijo metod povzemamo po Tomičevi (Tomič, A. (1999, str. 88). Izbrana poglavja iz didaktike. Ljubljana: Center za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete.).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

STRATEGIJE			tekstom), ilustrativno-demonstracij ske (demonstracij a slik, grafikonov, videoposnet kov ...);			
	PROJEKTNO UČNO DELO	1. pobuda (namen in cilji, aktivnosti za, uresničitev), 2. izdelava osnutka, 3. načrtovanje, 4. izvedba, 5. predstavitev dela;	verbalno-tekstualne, izkušnjsko učenje;	C	B	A
	PROBLEMSKI POUK	1. problemska situacija, 2. predlog hipotez, 3. členitev problema, 4. reševanje problema/ov, 5. preverjanje	Ilustrativno-demonstracij ske laboratorijsko-eksperimentalne, izkušnjsko	C	A	B

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

		rešitve	učenje, verbalno- tekstualne;			
	SODELO VALNO UČENJE (pozitivna soodvisno st) Metoda »VEČ GLAV VEČ VE«	1. vsak član skupine dobi številko, 2. učitelj zastavi vprašanje zaprttega tipa, 3. vsi člani skupaj se pogovorijo o odgovoru, 4. učitelj pokliče številko, 5. odgovarja učenec z izbrano številko.	verbalno- tekstualne, ilustrativno- demonstracij ske, izkušenjsko učenje;	B	C	A
	PROGRA MIRANI POUK/ SAMOST OJNO UČENJE S POMOČJ O RAČUNA	Veriga: 1. posredovanje informacij in navodil za učenje prvega učnega koraka/sekvence , 2. utrjevanje/ uporaba znanja in povratna	verbalno- tekstualne, ilustrativno- demonstracij ske.	A	B	C

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

	LNİKA	informacija, 3. podkrepitev pravilne rešitve oz. dodatne informacije, 4. posredovanje informacij in navodil za učenje vsebine drugega učnega koraka/sekvence				
--	-------	--	--	--	--	--

Legenda: A – podpira zelo dobro; B – podpira dobro; C – podpira slabo

Pregled rezultatov po stolpcih pokaže, da je sodobna hevristična paradigma oz. **socialno konstruktivistični model** najbolj prisoten pri *projektnem učnem delu in sodelovalnem učenju*, **konstruktivistični** predvsem pri *problemskem pouku*²⁵ in behavioristični pri klasičnem in programiranem pouku oz. samostojnem učenju s pomočjo računalnika. Najbolj pestre metode dela predvideva problemski pouk, kar učence posebej motivira. Motivacijsko delujejo na učence, zlasti mladostnike, tudi metode izkušenskega učenja, ki so dobro zastopane pri problemskem in projektnem pouku in tudi pri sodelovalnem učenju.

Katera strategija in metoda je prava?

Ne obstajajo vnaprej opredeljene aktivne in pasivne učne metode, obstaja pa verjetnost, da *empirične in operativne učne metode učence bolj motivirajo* (Strmčnik 2001, 122). Ni dvoma, da nekatere *verbalne metode*, zlasti če so *hipertrofirane*, *vodijo učitelja v rutino*, *učence pa v z dolgočasnost, dekoncentriranost, demotiviranost*, medtem ko empirične ter

²⁵ Podobno bi ugotovili tudi še za raziskovalni pouk in eksperimentalno delo.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

operativne metode vsebujejo večjo verjetnost učnega aktiviranja. V dobrobit učečim moramo pri pouku omogočati spoznavanje tako po **induktivnih** (zagovarjata jih empirizem in pragmatizem) kot po **deduktivnih** (racionalizem) poteh.

Konkretna rešitve in izbira ustreznih didaktično-metodičnih poti za različne učne skupine in posameznike narekujejo didaktično refleksijo o VI *ciljih, vsebinah, socialnih interakcijah, učnih dejavnostih – psihomotoričnih*. Strmčnik opozori, da ni enoznačnih rešitev in da vse dejavnike pouka zadevajo dialektična nasprotja, npr. odločitve med *vodečo vlogo učitelja in samostojnim učenjem učencev, poučevanjem in učenjem, tradicionalizmom in aktualnostjo pouka, hitrim naraščanjem oz. usvajanjem znanja in omejenimi učnimi zmožnostmi, enotnostjo učnih načrtov in individualnimi potrebami učencev* itn. Te se v različnih učnih situacijah različno konkretizirajo (op. a.). Učni proces, ki operativizira procesnost, poteka bodisi po behaviorističnem konceptu, ki učenje povezuje z zunanjim ravnanjem, ali po konstruktivističnih in kognitivističnih učnih teorijah, ki temeljijo na strukturnem razumevanju učenja (Strmčnik 2001, 115). Izbira poti je pogojena z razvojnimi zmožnostmi učencev in njihovimi notranjimi potrebami, npr. razvijanje motivacije, višjih kognitivnih sposobnosti in vrednot, ustvarjalnosti, aplikativnosti itn., kar ni mogoče spodbuditi le z zunanjim, temveč predvsem z notranjim ravnanjem. Učna interakcija s samim seboj in okoljem prinaša poleg informativnega znanja tudi procese, tj. »(pre)strukturiranje in (re)organiziranje različnih kognitivnih sestavin, od občutkov in zaznav do nižjih in višjih miselnih ter vrednotnih procesov in njihovih odnosov« (prav tam, 116).

Na kakovost učne interakcije vpliva bolj ali manj ustrezna uporaba učnih metod. Soglašamo s tem, da ne obstajajo vnaprej opredeljene aktivne in pasivne učne metode, obstaja pa verjetnost, da empirične in operativne učne metode učence bolj motivirajo (Strmčnik 2001, 122). Strinjamo se s tem, da nekatere verbalne metode, zlasti če so hipertrofirane, vodijo učitelja v rutino, učence pa v zdlgočasnost, dekoncentriranost, demotiviranost, medtem ko **empirične ter operativne metode vsebujejo večjo verjetnost učnega aktiviranja**. Prve

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

metode učitelj uporablja predvsem pri pasivnem frontalnem pouku, druge pri skupinskem, parnem in/ali posamičnem (prav tam).

K samostojnemu načrtovanju, spoznavanju in uporabi znanja vodi *raziskovalni pouk*, *raziskovalne učne metode in učni dialog*. Ni težko soglašati tudi s sklepnim zapisom, da mora učitelj načrtovati izobraževanje, kjer bo zagotovljena prava mera med poslušanjem (do največ 60 % učnega časa) in ostalimi dejavnostmi. Tak način dela sovпада tudi z

zakonitostmi spoznavnih procesov, npr. »videti – misliti – delati« ali pa »zaznavati – razumeti – uporabljati«. V dobrobit učečim moramo pri pouku *omogočati spoznavanje* tako po *induktivnih* (zagovarjata jih empirizem in pragmatizem) kot po *deduktivnih* (racionalizem) *poteh*.

Bralne učne strategije (BUS) in grafični prikazi/organizatorji

Učinkovitega in poglobljenega aktivnega učenja ni mogoče zagotoviti brez znanja o tem, kako se lotiti predelave učne snovi, kako v dani situaciji organizirati učenje in kako kar najbolje izkoristiti lastne specifičnosti pri učenju. Obvladovanje tega omogoča poznavanje in uporabo kompleksnih bralnih učnih strategij, ki jih učeči uporablja pred branjem, med njim in po njem. Obstajajo različne klasifikacije BUS, pogost kriterij klasificiranja je namen učenja, npr. *strategije ponavljanja, elaboracijske strategije in organizacijske strategije* (Weinstein in Hum, v Pečjak in Gradišar 2002), ali pa *lokacijske strategije, strategije razumevanja, spominske strategije, organizacijske strategije in strategije ponavljanja* (Duffy in Roehler 1993, v Pečjak in Gradišar 2002). Glede na vsebino informacij, ki naj bi si jo učenci zapomnili, obstaja delitev BUS na določanje bistva, podrobnosti, organizacije/strukture besedila, kritičnega branja, branja vidnih informacij in strategije za izboljšanje besedišča (Lewis 1996, v Pečjak in Gradišar 2002). Najbolj učinkovite, pogosto uporabljene in kompleksne (zajemajo procese pred branjem, med njim in po njem) so naslednje BUS: strategija VŽN, metoda PV3P, Paukova strategija, študijska strategija in metoda recipročnega poučevanja (Pečjak 2002).

- Strategija VŽN (Donna 1989, v Pečjak in Gradišar 2002)

Metoda je uporabna tako za delo s celotnim razredom kot s posameznimi skupinami (od 10 do 20 članov), če imajo učenci že določeno predznanje. Omogoča delo z različnimi besedili, tudi slabše strukturiranimi, zagotavlja aktivnost vseh učencev in je primerna tako za individualno kot za skupinsko učenje. Velik poudarek daje ugotavljanju predznanja, skupinskemu učenju in zapisovanju naučenega (glej spodnjo grafično shemo). Poteka po naslednjih korakih oz. stopnjah:

1. Kaj že VEM?
2. Kaj ŽELIM izvedeti?
3. Česa smo se NAUČILI?

Odgovore na posamezno vprašanje je mogoče učinkovito predstaviti v naslednji grafični shemi:

V: Kaj že VEM?

Ž: Kaj ŽELIM izvedeti?

N: Česa smo se NAUČILI?

V praksi se pogosto uporablja VŽN plus strategija, ki daje poseben poudarek prvi stopnji, stopnji pred branjem, katere namen je ugotoviti predznanje. Poteka v štirih korakih: možganska nevihta (kaj že vedo o obravnavani vsebini), kategoriziranje idej (oblikovanje pojmovne mreže), napovedovanje (katere kategorije bi avtor lahko vključil v besedilo – vpišemo jih v prvi stolpec k predznanju), ki omogoča vstop v branje višjega reda in postavljanje vprašanj (evidentirati različna vprašanja, kognitivni konflikt – vpišemo jih v drugi stolpec).

Druga stopnja, tj. stopnja med branjem, zaobjema aktivno branje (iskanje novih informacij, odgovarjanje na vprašanja) in pogovor po branju (pojasnjevanje informacij in združevanje z napovedmi učencev).

Tretja stopnja, tj. stopnja po branju vključuje pisanje odgovorov – kaj smo se naučili in tudi, kaj bi se še morali naučiti.

- Splošna študijska strategija

Strategija vodi učenca skozi proces učenja, bodisi družboslovnih ali naravoslovnih vsebin, njen namen je identificirati in klasificirati informacije iz besedila in s tem prispevati k boljšemu razumevanju ter zapomnitvi. Koraki v izvedbi strategije:

1. *hiter prelet* besedila: učenec ob tem izbere vsebino, ki se jo mora naučiti;
2. *prvo branje* besedila in označevanje novih ter neznanih besed;
3. *iskanje pomena* neznanim besedam in določanje bistva: po branju besedila gre učeči skozi besedilo in izpiše nove ter neznane besede in jim poišče pomen. Zatem analizira vsebino – določi bistvene informacije in jih v besedilu podčrta.
4. *drugo branje* besedila: osredotoči se na pomembne podrobnosti, ki pojasnjujejo bistvo;

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

5. *postavljanje vprašanj* za preverjanje razumevanja: zastavlja si vse tri ravni vprašanj: vprašanja *informativne ravni*, *interpretativne ravni*, *ravni posploševanja in ocenjevanja*. Prava raven vprašanj (informativna) zadeva neposredno poznavanje informacij iz besedila, druga (interpretativna) sklepanje, ugotavljanje odnosov in razlaganje, tretja (posploševanje) ugotavlja zmožnost indukcije učenca, tj. povezovanje specifičnih dejstev v vedno bolj splošne kategorije.

- Strategija PV3P (Robinson 1941, v Pečjak in Gradišar 2002)

Je ena najbolj učinkovitih kompleksnih strategij za predelavo in razumevanje besedila (možni način samostojnega učenja). Temelji na teoriji informacijskega procesiranja in vedenju, da ima spominski sistem določene omejitve (količina sprejetih informacij, čas zadrževanja informacij v kratkoročnem oz. delovnem spominu). Uporaba strategije spodbuja tudi metakognitivno zavedanje procesa učenja oz. predelave besedila – učenec razume način predelave besedila in ga je tudi sposoben kontrolirati. Koraki pri uporabi metode:

1. *pregledati* besedilo: naslove, podnaslove, glavne misli, grafe, slike itn. Pogledamo začetek in konec, da vidimo obseg besedila;
2. *vprašati se*: (po preletu besedila) si zastaviti vprašanja, na katere bi želeli dobiti odgovor. S tem opredelimo tudi cilj in namen branja ter napovemo, o čem bo tekla beseda. Učeči ob tem napišejo, kaj bi se želeli naučiti;
3. *prebrati*: učeči se ponovno preberejo celotno besedilo in po potrebi dopolnijo vprašanja, ki so jih predhodno zastavili;
4. *ponovno pregledati*: sledi pojasnilo novih besed (sami ali ob pomoči učitelja), zatem gredo ponovno skozi besedilo in ga razdelijo na odstavke ter izpostavijo bistvene točke za zapomnitev. Delo lahko poteka samostojno ali ob pomoči učitelja, ki zastavlja bistvena vprašanja, npr. kaj je bistveno sporočilo;
5. *poročati*: učeči poročajo o prebrani vsebini in s tem dokazujejo razumevanje besedila. Lahko predstavijo odgovore na svoja vprašanja ali vprašanja učitelja.

- Pukova strategija (Pauk 1973, v Pečjak in Gradišar 2002)

Predstavlja nadgradnjo strategije PV3P. Namenjena je samostojnemu učenju oz. ponavljanju po prebranem besedilu iz učbenika ali drugih virov. Temelji na izvajanju

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

procesov, ki po Paukovem mnenju predstavljajo ključni problem/težavo pri učenju: poiskati pomembne podrobnosti, izluščiti ključne besede in si zapomniti besedilo. Koraki v izvedbi strategije:

1. Vzamemo list papirja in ga razdelimo v dva stolpca.
2. Besedilo v celoti pozorno preberemo.
3. Ponovno preberemo celotno besedilo in podčrtamo bistvene ideje ali podrobnosti (besede ali besedne fraze, bistvene dele povedi) in jih prepisemo v levi stolpec.
4. Zatem v desni stolpec vpišemo najbolj ključne besede (od 7 do 9).
5. Levi stolpec pokrijemo in ob ključnih besedah ponavljamo vsebino prebranega.

Grafični prikaz zapisa:

Bistveni deli povedi

Ključne besede

- Strategija recipročnega poučevanja (Brown in Palinscar 1984, v Pečjak in Gradišar 2002)

Namenjena je izboljšanju razumevanja in razvijanju spretnosti za izboljšanje metakognitivnih strategij, ki zadevajo razumevanje: *napovedovanje vsebine, postavljanje vprašanj, pojasnjevanje in povzemanje vsebine*. Metoda temelji na kognitivni psihologiji, sodelovalnem okolju (učenje v interakciji z vrstniki) in poteka v strukturiranem dialogu. Učencem pomaga usvojiti mentalno predstavo o besedilu, ki je ključna za razumevanje. Kakovost razumevanja je odvisna od mentalnih sposobnosti bralcev in uporabe metakognitivnih strategij. Poteka po zaporednih korakih:

1. *Napoved vsebine*: učitelj (kasneje, ko metodo obvladajo, lahko tudi učenec) prebere naslov, podnaslove in pokaže fotografije, nato pozove učence, da napovedo vsebino.
2. *Branje odlomka*: učeči se preberejo del besedila, lahko tudi učitelj na glas, ostali pa sledijo besedilu in podčrtajo neznane besede.
3. *Postavljanje vprašanj*: učitelj (učenec, če vodi on) zastavi o vsebini nekaj vprašanj, ki zadevajo širše razumevanje besedila.
4. *Pojasnjevanje*: učitelj/vodja vodi pogovor tako, da ugotovi, ali so jim bile besede razumljive. Če je potrebno, besedilo še enkrat preberejo.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

5. *Povzemanje*: vodja povzame vsebino odlomka in opiše, kako je prišel do nje. Učence povabi, da participirajo z grafično ponazoritvijo ali drugače.
6. *Napoved novega odlomka*: vodja na podlagi novega podnaslova, vsebine prejšnjega odstavka in slik napove pričakovanja o vsebini za nov odlomek, ki sledi. Postopek se tako nadaljuje do konca besedila (Pečjak in Gradišar 2002).

Recipročno poučevanje s preverjanjem razumevanja prebranega (sproti in na koncu) je učiteljem v pomoč pri nadaljnjem učenju (ali učenec zna uporabiti naslove, podnaslove ter hiter pregled za določitev vsebine, ali zna postavljati vprašanja, ali razume težje besedilo ...), pri učencih pa spodbuja usmerjanje in samokontrolo ter izboljša motivacijo za učenje. Cilj te metode je, da učenci postopno prevzamejo vlogo učitelja. Priporočajo učenje metode na naslednji način: razlaga strategije, učiteljevo modeliranje štirih dejavnosti, sledi postopno vključevanje učencev v moderiranje pogovora.

Grafični prikazi/organizatorji

Uporabo kompleksnih BUS spremlja tudi uporaba organizacijskih strategij oz. grafičnih prikazov/orgnizatorjev, ki učitelju in učencu (če gre za samostojno učenje) pomagajo pri strukturiranju analize besedil, klasifikaciji idej, učinkoviti komunikaciji, strukturiranju pisnih projektov, reševanju problemov, sprejemanju odločitev, študiju, načrtovanju raziskav in zapisovanju idej pri »možganski nevihti«. Uporabljajo se pred branjem, med njim, najpogosteje pa po branju. Za različne namene imamo na voljo različne grafične organizatorje, najpogostejše oblike prikazov so: *pojmovne mreže, miselni vzorci in drugi grafični prikazi* (Pečjak in Gradišar 2002, 173).

- **Pojmovne mreže**

Primerne so za prikaz odnosov med pomembnimi pojmi v besedilu. Uporabljamo jih pred branjem, npr. za ugotavljanje in aktiviranje predznanja učencev, ali po branju za urejanje

bistvenih informacij (vidno kazalo), da bi si bolje zapomnili učno vsebino. Kadar želimo

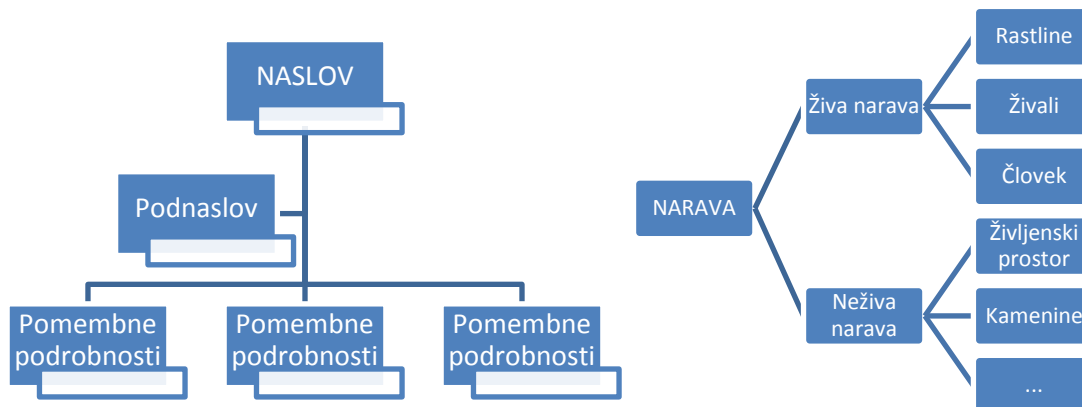
JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

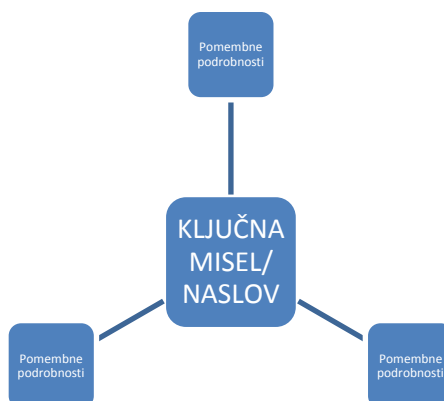
podatke klasificirati od splošnejših do bolj konkretnih ali poudariti hierarhijo pojmov v besedilu, so uporabne hierarhične pojmovne mreže (glej spodnja primera).

- Miselni vzorec

Z miselnimi vzorci prikazujemo bistvene informacije (ključne besede) iz besedila/gradiva. Zapisujemo jih z velikimi in malimi tiskanimi črkami. Najpogosteje ga izvajamo v teh korakih:

1. identifikacija glavne misli;
2. iskanje pomembnih podrobnosti v besedilu;
3. nadaljnja členitev, pojasnjevanje.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

- Drugi grafični prikazi

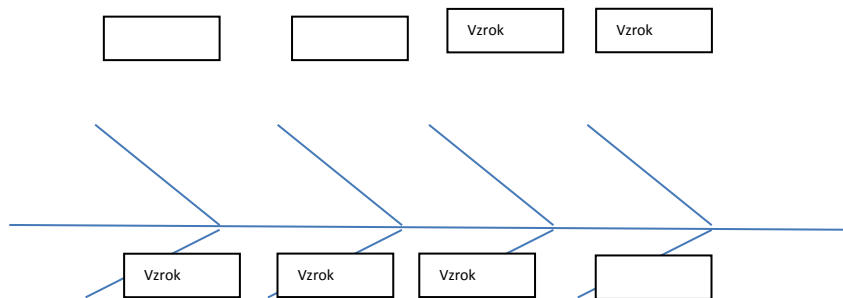
Piramida

Uporablja se za prikaz nezaporednih ali združenih blokov informacij. Maksimira prostor vodoravnega in navpičnega prikaza za oblike.

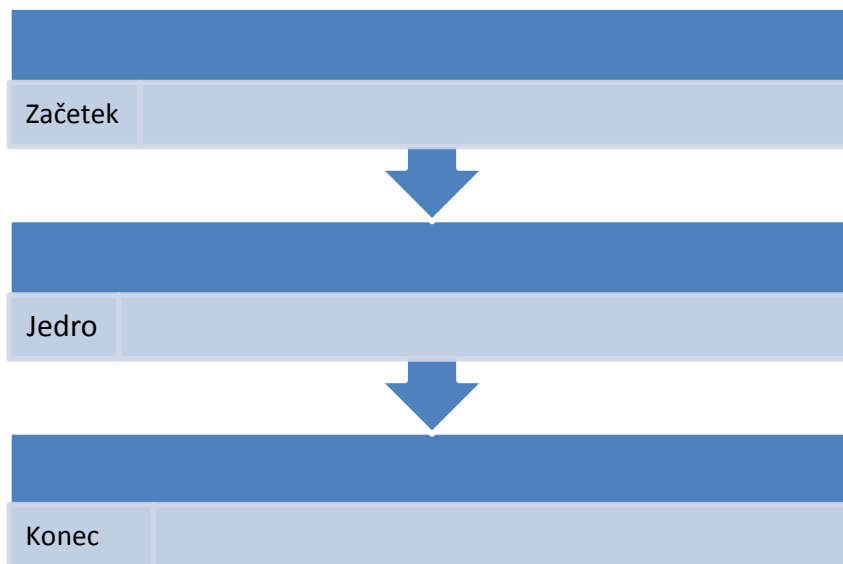
Ribja kost

Primerna je za prikazovanje vzročno-posledičnih odnosov – na eni strani so vzroki, na drugi posledice.

Potek zgodbe

V vsak del zapišemo zapiske. Struktura je ob manjši prilagoditvi primerna za zapis povzetkov pri različnih BUS, npr. ob študijski strategiji ali recipročnem poučevanju.

Učne metode v izobraževanju odraslih

Odrasli prihajajo iz sveta dela in življenja in se tudi izobražujejo z namenom, da bi življenje in delo bolje obvladovali. Zato naj bodo tudi učne metode čim bolj **aktivne, raznolike in pestre**. Upoštevajo naj značilnosti andragoškega procesa, in sicer **individualizacijo, fleksibilnost, integriranost v življenje in delo, permanentnost, odzivnost na obstoječe potrebe in usmerjenost v razvoj** (Stavanja 2004, 121).

Kaj so učne metode?

Učne ali didaktične metode pomenijo premišljeno organizirane postopke, uporabljene v izobraževalnem procesu, ki omogočajo učinkovito usvajanje znanj, spretnosti in navad udeležencev ter optimalni razvoj njihovih sposobnosti in interesov. V nasprotju z didaktičnimi

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

načeli, ki usmerjajo aktivnosti učitelja in udeležencev v izobraževalnem procesu, učne metode pomenijo način uresničevanja načrtovanih ciljev in nalog (Rečnik 2004, 75).

Eden osnovnih problemov učitelja (mentorja) je, kako izbrati najustreznejšo učno metodo oziroma kombinacijo več učnih metod. Kajti ni univerzalne oziroma splošno veljavne (najboljše) metode, ki bi jo lahko vedno uporabljali, ampak je izbor in uporaba najustreznejše metode odvisna od:

- **snovi** oziroma **spretnosti**, ki jo želimo posredovati udeležencem;
- **udeležencev**, ki jim želimo snov oziroma spretnost posredovati;
- **učil in učnih pripomočkov**, ki jih imamo na voljo;
- **učitelja** (mentorja), njegovega obvladovanja tehnike poučevanja, njegovega stila dela in od drugih osebnostnih potez.

Različni avtorji klasificirajo učne metode različno. Razvrstimo jih lahko, kot to stori npr. Stavanja (2004):

- a) metode glede na vir učenja:
 - verbalno-tekstualne,
 - ilustrativno-demonstracijske,
 - laboratorijsko-eksperimentalne,
 - metode izkustvenega učenja;
- b) metode množičnega izobraževanja odraslih:
 - predavanje,
 - različne metode razlaganja,
 - video in filmske predstavitve,
 - praktično delo, primerno za velike skupine;
- c) metode individualiziranega izobraževanja odraslih:
 - vodeni študij literature in drugih besedil,

- samostojni študij (pisnih virov in drugega gradiva, primerne za študij na daljavo),
 - študij ob uporabi multimedijskih kompletov,
 - učenje ob uporabi računalnika;
- d) metode skupinskega učenja izobraževanja odraslih:
- delo v majhnih skupinah,
 - diskusija, seminar, tutorstvo,
 - igra vlog, simulacija,
 - intervju in podobne metode,
 - skupinski projekt,
 - skupine za samopomoč;
- e) metode, usmerjene k učenju:
- demonstracija (prikazovanje),
 - vodena diskusija,
 - predavanje – razpravljanje,
 - predavanje – razlaga;
- f) metode, usmerjene v udeleženca:
- možganska nevihta,
 - pogovor,
 - skupinska diskusija,
 - intervju,
 - projektno delo,
 - študij primera,
 - igranje vlog,
 - simulacija,
 - seminar,
 - obiski in izleti (ekskurzije) ...

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Učne oblike v izobraževanju odraslih

V izobraževalni praksi se uporabljajo naslednje učne oblike:

- frontalna učna oblika,
- skupinska učna oblika,
- delo v dvojicah,
- individualna učna oblika.

O **frontalni učni obliki** govorimo, kadar učitelj (mentor) dela hkrati z vsemi udeleženci. Prednost te oblike je zlasti v tem, da je ekonomična. Njena največja pomanjkljivost pa je, da je izobraževalni proces naravnán na sposobnosti in predznanja večine udeležencev oziroma njihovo povprečje. Zato se sposobnejši navadno dolgočasijo, manj sposobni pa ne morejo slediti.

Pri **skupinskem delu** so udeleženci razdeljeni na večje ali manjše delovne skupine. Učitelj (mentor) mora delo vsake skupine vnaprej natančno pripraviti in dobro organizirati.

Delo v dvojicah je oblika, ki jo uporabimo tedaj, kadar je narava dela takšna, da je delo dvojic potrebno in smiselno (zaradi medsebojne pomoči in sodelovanja ...). Tudi takšno delo je treba pripraviti in dobro organizirati.

Temeljna značilnost individualne učne oblike je, da učitelj (mentor) dela s samo enim udeležencem. Individualno delo pomeni, da udeleženec, ko dobi nalogo z navodili, materialom, orodjem ipd., dela samostojno. Udeleženec lahko tudi v okviru skupinskega dela opravi posamezno nalogo samostojno. Ta oblika ima določene prednosti, in sicer udeleženec dela v skladu s svojimi sposobnostmi, znanjem, ki ga ima, in svojo motivacijo. Ima pa tudi pomanjkljivosti: če pretiravamo, zmanjšujemo sodelovanje v skupini. To obliko moramo razlikovati od didaktičnega načela individualizacije izobraževalnega procesa, ki pomeni prilagajanje posameznemu udeležencu in je vedno potrebna.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Primer metod

Po dveh neuspešnih predavanjih se je Anja odločila, da je treba nekaj spremeniti. Oče jo je učil, da če želi kaj spremeniti, naj ne pričakuje sprememb od drugih, ampak le od sebe. Vse življenje se je držala tega pravila, tako tudi tokrat. Pobrskala je po spletu, da bi izvedela kaj o didaktiki. Pri tem je naletela na opis vrste metod, od viharjenja možganov do debate ipd. Odločila se je, da bo eno od njih tudi preizkusila. Toda katero? Potarnala je prijateljici o svojem neuspehu in o odločitvi, da bo spremenila način poučevanja, ta pa ji je z navdušenjem omenila metodo »world cafe«. Svetovala ji je, da jo preizkusi.

Anja je ponovno pobrskala po spletu, tokrat o metodi, ki ji jo priporočila prijateljica. Metoda se ji je zdela zanimiva. Odločila se je, da jo preizkusi v praksi.

To pot je prišla na predavanje pol ure prej, da je lahko prerazporedila mize in stole. Mize in stole je razporedila tako, kot je to navada v kavarnah. Okoli vsake mize je postavila tri stole. Na vsako mizo je postavila vazico s spomladanskim cvetjem, nekaj papirja in barvna pisala. Imela je nekoliko treme, ker ni vedela, kako bodo reagirali udeleženci. Morda pa bo vse skupaj prava polomija. Morda pa se to pot ne bodo dolgočasili. Če drugega ne, se bodo vsaj pogovarjali in navezovali stike drug z drugim. Nekaj pa si bodo zagotovo tudi zapomnili.

Ko je tako odganjala zaskrbljenost, je pripravila tudi vse potrebno za projekcijo. Odločila se je, da bodo omizja razmišljala o treh vprašanjih, pri čemer jim bo vsako vprašanje razkrila sproti. O vsakem vprašanju bodo razmišljali in razpravljali 20 minut in to v drugačni sestavi. Metoda namreč temelji na tem, da se po 20 minutah vsi člani omizja razen enega zamenjajo. Tisti, ki ostane, je stalni član omizja in skrbi za kontinuiteto pri svojem omizju.

Udeleženci so pričeli počasi prihajati in niso skrivali presenečenja nad drugačno razporeditvijo miz in stolov. Bili so presenečeni, ne pa tudi slabe volje, kot se je bala

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Anja. Nekateri niso vedeli, kam naj sedejo, zato jim je Anja pomagala. Posedla jih je povsem naključno okoli treh miz. Ko so bili vsi zbrani, jim je pojasnila, da bo to predavanje potekalo na nekoliko drugačen način. Namesto da bi jim eno uro predavala, bodo eno uro razpravljali oni, po tem času pa bodo skupaj zapisali nekaj sklepnih misli. Ona pa jih bo na koncu po potrebi še dopolnila. Za uvod pa jim je namesto suhoparne teorije raje povedala zgodbo o uspešnem in inovativnem podjetniku. Vsi so jo z zanimanjem poslušali.

Kaj je storila Anja, da bi pritegnila pozornost oz. motivirala udeležence in udeleženke?

Katero metodo je uporabila? Opišite metodo.

Katero metodo bi uporabili sami?

V obliki miselnega vzorca navedite metode, ki jih poznate in ki bi bile primerne za povečanje motiviranosti udeležencev izobraževanja odraslih. Kasneje boste miselni vzorec po potrebi še dopolnili.

V didaktiki so **metode zelo pomembne**. Kot se je izkazalo v Anjinem primeru, metoda razlage oz. klasično predavanje ni obrodilo sadov. Zato je **težišče »dogajanja«** s sebe prenesla **na udeležence**. Njih je postavila »pod žaromete« s t. i. metodo »word cafe« in jim dopustila, da aktivno razpravljajo o vprašanjih oz. temah, ki jih je vnaprej pripravila. Skrbno je pripravila tudi samo okolje, da bi se udeleženci počutili kar najbolj sproščene in tako tudi kreativne.

T. i. **metoda »world cafe«**²⁶ je preprosta, učinkovita in prilagodljiva metoda, ki temelji na sedmih izhodiščih:

1. **zaris okvirjev oz. namena;**
2. priprava primerne okolja (gostoljubnega, **sproščenega**) okolja;
3. formiranje **ključnih vprašanj** oz. tem;
4. spodbujanje **vklučenosti vsakega udeleženca;**
5. **povezovanje različnih perspektiv;**
6. **poslušanje** drug drugega;
7. oblikovanje **skupnega zaključka.**

Metoda ima pet temeljnih korakov:

1. priprava primerne okolja, pogosto v obliki manjših omizij (miza in štiri stoli), na katerih so papirji, raznobarna pisala, vaza z rožami in pogosto tudi t. i. »govorniška palica;
2. pozdrav vodje, predstavitev pravil in teme/vprašanj oz. več vprašanj;
3. delo po omizjih, ki poteka tako, da običajno po štiri udeleženci sedijo k vsaki mizi, kjer razpravljajo o vprašanju/temi 20 minut; po preteku tega časa gredo vsak k drugi mizi, medtem ko eden ostane kot stalni član omizja, ki novi skupini predstavi zaključke predhodne skupine;
4. oblikovanje ključnih vprašanj, o katerih razpravlja vsakokratno omizje;
5. po preteku nekaj »krogov« stalni člani omizij širšemu krogu udeležencev predstavijo zaključke omizja, ki ga zastopajo; na ta način se izmenjajo ideje, mnenja, rešitve.

Metodi, podobni metodi »word cafe«, ki se uporabljata v izobraževanju, sta **oblikovanje mešanih** (ang. *jigsaw*) in **oblikovanje naključnih skupin**. Cilj prve metode je predstavitev delovnih rezultatov, neposredno izmenjavanje in posredovanje rezultatov drugim ter seznanjanje z delovnimi rezultati drugih. Udeleženci se razporedijo v skupine, ki imajo

²⁶ Po www.theworldcafe.com/method.html, www.theworldcafe.com/principles.html.

nalogo, da obravnavajo določen problem oz. vprašanje; nato se udeleženci razporedijo v nove skupine tako, da vsako prejšnjo skupino zastopa en član. Cilj druge metode pa je spoznavanje drugih, zmanjševanje napetosti in strahu ter ustvarjanje stikov. Metodo so npr. izvede tako, da se udeležencem razdelijo lističi s simboli, ki določajo skupine in na podlagi katerih se razporedijo v skupine.

V izobraževanju odraslih lahko uporabljamo še številne druge metode, s katerimi se odmaknemo od tradicionalnega frontalnega načina dela. Navedimo jih nekaj. Za vsako si zamislite svoj primer, ko bi jo lahko uporabili v praksi.

Razširjena metoda je t. i. **viharjenje možganov** (ang. *brain storming*). Uporabimo jo tedaj, ko želimo odkrivati ideje o temah in problemih, ko iščemo alternativne odgovore, pa tudi vprašanja, in sicer na spontan način. Njena prednost je, da krepi razvoj spontanosti in zaznavanje raznolikosti, omogoča pa tudi alternativne rešitve.

Poglejmo si primer.

Anja se je odločila, da bo po uspehu, ki ga je požela z metodo »world cafe«, uporabila tudi metodo viharjenja možganov. Pri naslednji delavnici je za uvod v delavnico opisala naslednji primer: »Jana je navdušena kolesarka. Na kolesarstvo in kolesa se odlično spozna. Rada pa bi s svojim konjičkom tudi kaj zaslužila. Kako lahko to stori? Pomagajmo ji zbrati čim več idej.« Nato je razdelila barvna pisala in papir ter vsakega od udeležencev zaprosila, naj na papir zapiše čim več idej, ki se mu bodo ob Janinem primeru spontano porodile. Prosila jih je, naj zapišejo vse ideje, tudi

tiste, ki se jim bodo morda zdele neumne, drzne ali nenavadne, kajti kritika in sodbe o zapisanem niso dovoljene. Po 20 minutah je vsakega od udeležencev prosila, da predstavi svoje ideje oz. predstavi, kar je zapisal na papir. Udeleženci so zbrali vrsto zanimivih idej: od tega, da lahko odpre izposojevalnico koles, do tega, da lahko organizira rekreativno kolesarjenje za najmlajše ipd.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Ste že kdaj sami uporabili to metodo?

Kako se je obnesla?

Kaj je ključno pri tej metodi?

Kako pa bi ocenili Anjin pristop?

Dodajte metodo v miselni vzorec metod in ob njej navedite svoj primer.

Za metodo viharjenja možganov je značilno, da z njo lahko **zberemo mnogo idej, med njimi tudi nenavadnih**. Ključno je, da povratna vprašanja, **kritike in sodbe oz. izjave drugih niso dopustni**.

Ker je Anja videla, kako narašča interes udeležencev, se je odločila, da bo vsako delavnico popestrila s kakšno drugo metodo. Ker so z viharjenjem možganov zbrali tako zanimive ideje, se je odločila, da bo nadaljevala z **metodo igre vlog**. Poglejmo, kako.

Anja se je odločila, da nadaljuje z Janinim primerom. Razvila je eno od idej, in sicer kako bi Anja tržila svojo dejavnost – organizacijo kolesarjenja po podežlju za najmlajše. Štirim udeležencem je razdelila lističe, na katerih so bile zapisane različne vloge: vloga starša, vloga policista, vloga turističnega delavca in vloga Jane. Ostale štiri je prosila, da skrbno opazujejo dogajanje, da ga bodo lahko po potrebi povzeli. Udeležence, ki so aktivno sodelovali v igri vlog, je prosila, da si natančno preberejo navodila na lističih in nato na podlagi tega odigrajo svojo vlogo.

Kako je Anja izvedla metodo igre vlog?

Ste bili sami že kdaj vključeni v to metodo?

Kako ste se počutili?

Kako bi ocenili to metodo?

Katere so njene prednosti?

Zapišite metodo v miselni vzorec in ob njej navedite tudi svoj primer.

Cilj metode igre vlog je **osredotočanje na določen problem, večanje občutljivosti za lastna in tuja stališča, čustva**, ugotavljanje odnosa med emocijami in ravnanjem ipd. Kot smo lahko razbrali, poteka tako, da udeleženci **igrajo raznovrstne situacije in vloge**, da bi raziskali različne mentalne in doživljajske možnosti.

Razširjeni sta tudi metodi **razgovora** in **razprave**, lahko pa se uporabita njuni kompleksnejši različici: **debata** in **diskusija**.

Cilj prve metode je razumevanje informacij, pridobivanje novega znanja, samostojno razvijanje in poglobljanje vsebine in razumevanja, navezovanje na lastne izkušnje ipd. Gre za aktivno sodelovanje udeležencev v oblikovanju vsebine, ki jim je znana oz. imajo z njo izkušnje, medtem ko jih izobraževalec – učitelj le dopolnjuje z dodatnimi informacijam in komentarji.

Podobna ji je metoda razprave, katere cilj je usklajevanje nasprotujočih si mnenj in spoznanj, razumevanje informacij, pridobivanje novega znanja, samostojno razvijanje in poglobljanje vsebine in razumevanja, navezovanje na lastne izkušnje, druge vsebine ipd.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Prisotno je dokazovanje stališč, zagovarjanje mnenj, pa tudi njihovo spreminjanje, če argumenti udeleženca prepričajo o nasprotnem.

Cilj debate je poglobljanje, razširjanje in uporaba znanja, spodbujanje kritičnega mišljenja, razvijanje informacijskih spretnosti in komunikacijskih veščin. Za razliko od razprave poteka po določenem zaporedju, in sicer se izmenjujeta zagovorniška in nasprotniška skupina.

Cilj diskusije je doseganje ugodnejših stališč do pojavov, razbijanje predsodkov in večanje prožnosti v presojanju pojavov, večanje interesa za določeno področje, upoštevanje alternativnih hipotez, razvijanje zmožnosti ustnega izražanja ipd. Uporabimo jo, ko želimo, da udeleženci dosežejo skupno odločitev oz. soglasje. Možno je šele, ko se udeleženec zave, da ima tudi tisti, s katerim se ne strinja, povsem upravičeno in razumsko podlago za svoje mnenje. Poteka tako, da izpostavljeni problem vsak po svoje razčlenjuje in pokaže različna stališča. Udeleženci torej poslušajo argumente in so odprti za mnenja drugih.

V izobraževanju so prisotne še druge metode²⁷, npr. **projekcija oz. prikazovanje, opazovanje, zaznavanje in občutenje, delo s slikami oz. fotografijami, stena z listki** (ang. *post-it*), **pridobivanje rezultatov oz. vzorcev, »bilanca uspeha«, študija primera** ipd.

Cilj metode projekcije je oblikovanje jasnih, pravilnih predstav in pojmov, utrjevanje in sistemizacija vsebin. Poteka tako, da z avdiovizualnimi sredstvi predstavimo pojme in pojave, udeleženci izobraževanja pa ob tem, ko opazujejo, pridobivajo znanje. Pomembno je, da ne gre le za preprosto gledanje, ampak za zavestno dejavnost, pri katerem je potrebno usmerjanje, vodenje, informiranje o predstavljenem.

Cilj metode opazovanja, zaznavanja in občutenja je zaznavanje, odkrivanje, interpretacija pojavov. Poteka tako, da udeleženci opazujejo predmete in pojave, kar je izhodišče

²⁷ Pov. po Resnik Planinc, www.cpi.si/files/cpi/userfiles/TrajnostniRazvoj/Ucne_oblike_in_ucne_metode.pdf.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

spoznanja o objektivni stvarnosti. Udeleženci na podlagi lastne miselne aktivnosti spoznavajo splošno.

Cilj dela s slikami oz. fotografijami je spodbujanje domislic, razvijanje asociativnega razmišljanja in predstavitev lastnih izkušenj. Gre za uporabo različnega slikovnega gradiva, zemljevidov in načrtov.

Cilj metode »stena z listki« je ugotavljanje povezav med lastnim delovnim rezultatom in rezultati drugih udeležencev. Udeleženci na osnovi izkušenj na listek zapišejo besedo, ki določa njihovo predstavo o pojmu. Listki, razvrščeni po določenem redu, se nato zberejo na steni.

Cilj metode pridobivanja rezultatov oz. vzorcev je zapis lastnih domislic, rezultatov, zbiranje reprezentativnih vzorcev, predmetov ... Pomembno je, da udeležencem, preden se lotijo dela, poleg delovnih nalog natančno navedemo obliko in navodila za zagotovitev rezultatov.

Cilj metode »bilanca uspeha« je spominjanje delovnih rezultatov, ugotavljanje osebne (učne) koristi, posledic, izražanje kritike, povezane s temo. Pomembno je, da pri sklepnem vrednotenju oblikujemo takšna vprašanja, da dosežemo součinkovanje obeh polov, pogleda nazaj in naprej. Cilj študije primera je pridobivanje znanja, sposobnosti, kompetenc, vedenja v določeni situacijah in veščin, potrebnih v raziskovanju. Študija primera je uporabna pri temah, pri katerih so splošna mnenja različna in so možne različne interpretacije in rešitve. Omogoča namreč globoko poznavanje in razumevanje primera.

Pogosta, a žal ne vselej najbolj učinkovita metoda (kot je opazila tudi Anja), je metoda **razlage**. Cilj metode je sprejemanje informacij, pridobivanje znanja, prepoznavanje notranje kompleksnosti vsebine. Metoda naj bo v podporo drugim metodam oz. naj bo

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

uvod ali pobuda za samostojno razmišljanje in nadaljnje individualno ali skupinsko delo.

Delo lahko poteka v različnih oblikah. **Oblike dela**, ki so primerne za izvajanje izobraževanja odraslih, so lahko **skupinske, v dvojicah in tudi individualne**. Pri tem je praviloma primernejše delo **v skupinah, v katerih je še mogoča dvosmerna komunikacija**.

Vse metode imajo svoje prednosti in slabosti. Za nekatere je primerna ena metoda, za druge druga. Zato je pomembno, da kombiniramo različne metode.

Katero metodo in obliko dela bomo izbrali, je odvisno od udeležencev in udeleženk. Tako je zelo pomembno, da ko načrtujemo delo, dobro poznamo značilnosti skupine in posameznih udeležencev in udeleženk. Projektno in skupinsko delo, izkustveno učenje, uporaba primerov so samo nekateri prijemi, ki pomagajo pri motiviranju udeležencev in udeleženk.

Günther Gungel navaja štiri razloge, zaradi katerih je **pomembno izmenjavati metode** poučevanja:

- poučevanje je uspešno le, če se **menjavata fazi koncentracije in sprostitve**; uporaba raznolikih metod lahko bistveno prispeva k temu, da se ti dve fazi izmenjavata;
- vsi udeleženci nimajo enakega odnosa do posamezne vsebine; **raznolikost metod prispeva k različnosti načinov učenja**;
- enoličnost in monotonost (npr. če učitelj samo govori) utruja udeležence in znižuje njihovo motivacijo; **uporaba drugačne metode zviša koncentracijo in motivacijo udeležencev**;

- z uporabo različnih metod se **porazdeli težišče odgovornosti** za izvedbo predavanja; udeleženci tako postanejo soustvarjalci ure (po Dijanošić 2004).

Še o tem, kaj metoda sploh je. V praksi se namreč često zamenjujejo trije različni didaktični pojmi: metode, oblike in sredstva vzgoje in izobraževanja. Zato je smiselno vsakega posebej opredeliti. Pri vsakem novem programu andragoški delavec opravi izbor metod in oblik dela na novo, zato mora poznati medsebojne odnose med različnimi oblikami, posamezno metodo in učnimi sredstvi (Kranjc 1979).

Metoda označuje način, kako se neka dejavnost najustrezneje in najbolje opravlja. Pomeni smotrno in načrtno ravnanje, s katerim dosegamo ob minimalni porabi energije, časa in materiala maksimalne dosežke. Je določen način dela andragoga, ki omogoča udeležencem, da usvajajo novo znanje, spretnosti in navade ter vplivajo na oblikovanje njihovih sposobnosti, pogledov in interesov (Kranjc 1979).

Metodo vzgojno-izobraževalnega dela podrobneje določajo **oblike**. Metoda je v primerjavi z oblikami spošnejši način izvajanja vzgojno-izobraževalnega procesa, posamezne oblike pa že upoštevajo okoliščine in subjekt vzgoje.

Oblike vzgojno-izobraževalnega dela se spreminjajo glede na učno skupino, posamično, množično ali skupinsko udeležbo, glede na postavljene naloge, posebnosti in lastnosti udeležencev, na učno gradivo in vse ostale okoliščine, ki sestavljajo učno situacijo.

Učna sredstva so pripomočki, s pomočjo katerih izvajamo izobraževanje, torej prenašamo znanje, razvijamo spretnosti, navade, sposobnostu, stališča in odnose ter posameznikove karakteristike (Kranjc 1979).

Izkustveno učenje kot zlivanje teorije in prakse

V zadnjih desetletjih se je razmahnilo izkustveno učenje kot odgovor na pretežno na knjigah in učiteljevi besedi zasnovano učenje, ki razvija predvsem abstraktno simbolično znanje. Nastalo je tudi kot izraz želje po povezavi teorije in prakse, izkustvenega spoznavanja resničnosti in konkretne akcije ... Uveljavilo se je pri učenju kompleksnejših poklicnih, komunikacijskih, socialnih spretnosti ipd. V pomoč je pri razvijanju lastnosti, ki jih bodo ljudje vse bolj potrebovali, tj. sposobnosti prožnega prilagajanja novemu, razvijanje osebne avtonomije, občutljivosti za sebe in druge, sposobnost komunikacije in sodelovanja, celovitega dojemljanja situacije in ustreznega ravnanja.

Pri izkustvenem učenju igra osrednjo vlogo **celovita osebna izkušnja**. To je širše izhodišče kot pri behaviorističnem pogledu na učenje, ki zanika oziroma zanemarja vlogo osebnega doživljanja; pa tudi širše od kognitivnega pogleda na učenje, ki še vedno daje prednost pridobivanju spoznanj v obliki abstraktnih simbolov (Marentič-Požarnik 2000, 123).

Po Kolbu (1984, v Marentič-Požarnik 2000) poteka človekovo učenje v prepletanju dveh dimenzij spoznavanja. Prvo označuje neposredno, enkratno, subjektivno doživljanje na eni in abstraktno razmišljanje oziroma konceptualizacija na drugi strani. Druga dimenzija gre od razmišljajočega opazovanja pojavov do aktivnega poseganja vanje. Pri uspešnem učenju gre za nenehno krožno-ciklično prehajanje med temi ravni: od izkušnje prek opazovanja in razmišljanja o njej do teoretične osmislitve, eksperimentalnega ustvarjanja nove izkušnje ... Pri tem ni pomembno, na kateri stopnji začnemo, pomembno je, da jih povezujemo.

Izkustveno učenje je oblika učenja, ki skuša povezati neposredno izkušnjo (doživljanje), opazovanje (percepcijo), spoznavanje (kognicijo) in ravnanje (akcijo) v neločljivo celoto. Ne omejuje se na posredovanje simbolov, abstraktnega znanja, pojmov, zakonitosti ipd., ampak v učenje nenehno vpleta izkušnje udeležencev. Npr. ne našteva zakonitosti in modelov reševanja konfliktov, ampak jih spodbudi, da simulirajo vedenje ob konfliktu in potem analizirajo svoje ravnanje in doživljanje ter ga povežejo s teoretičnim znanjem.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Ob tem je treba poudariti, da tradicionalne učne metode, kot so predavanje, demonstracija, delo s tekstom ipd., zajemajo le del kroga izkustvenega učenja. Običajno poudarjajo pridobivanje sistematičnega abstraktnega znanja kot najvišji cilj, medtem ko so celovito doživljanje in osebne izkušnje udeležencev le sredstvo za doseg tega cilja. Metode izkustvenega učenja izzivajo, upoštevajo in utrjujejo izkušnje posameznika oziroma posameznice, tako čutne kot čustvene, kot bistveno sestavino učenja (Marentič-Požarnik 2000, 125).

Po Walterju in Marksu (1981, v Marentič-Požarnik 2000) delimo metode z vidika izkustvenega učenja na osrednje in podporne. Med **osrednje metode izkustvenega učenja** sodijo simulacije, igranje vlog in socialne igre, strukturirane naloge, skupinska interakcija in telesno gibanje ter sproščanje. Med **podporne metode izkustvenega učenja** sodijo opazovanje procesa, čas za razmislek, vizualizacija, terenske izkušnje, ekskurzije ipd.

Za načrtovanje in izvajanje izkustvenega učenja mora vodja oziroma učitelj imeti veliko znanja, spretnosti, takta in prožnosti za prilagajanje situaciji in udeležencem. Znati mora ustvariti primerno skupinsko klimo, se vživljati v udeležence in najti ravnotežje med usmerjanjem udeležencev in dopuščanjem njihove iniciative.

Naloge vodje v posameznih fazah so:

- načrtovanje učne izkušnje (upoštevamo tudi potrebe, pripravljenost udeležencev);
- uvodna faza (ustvarjanje primerne vzdušja, ustrezna navodila);
- faza aktivnosti (pozorno spremljanje procesa, le neizogibno poseganje);
- faza analize (vodja jo usmerja z vprašanji, kaj se je dogajalo, kako so to udeleženci doživljali);
- faza povzetka in transferja (dogajanje povezati s cilji; kaj so udeleženci pridobili; kako naučeno uporabljati v drugih situacijah in povezati s teorijo) in
- faza ovrednotenja (kaj je bilo dobro in kaj bi bilo mogoče še izboljšati).

Pri načrtovanju in izvajanju katerekoli metode izkustvenega učenja je treba upoštevati kompleksen splet dejavnikov in njihovih vzajemnih odnosov. Vprašati se moramo, katerih

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

področij v udeležencih se želimo dotakniti, kakšni so naši cilji in nameni ipd. Treba je predvideti tudi okoliščine, npr. značilnosti udeležencev, njihova pričakovanja, izkušnje, sposobnosti, želje, kolikšna bo skupina, kakšen prostor in opremo bomo imeli, koliko časa bomo imeli na voljo ... Globina vplivanja na udeležence je odvisna tako od okoliščin (npr. velikosti skupine), od interakcije (ali imajo udeleženci možnost poglobljeno komunicirati med seboj) in od tega, kako vodja uravnava intenzivnost analize, dopušča čustveno nabite situacije ... Najpomembnejše pa je seveda kakovostno vodenje (Marentič-Požarnik 2000, 126–127).

12 ANDRAGOŠKI CIKEL IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA

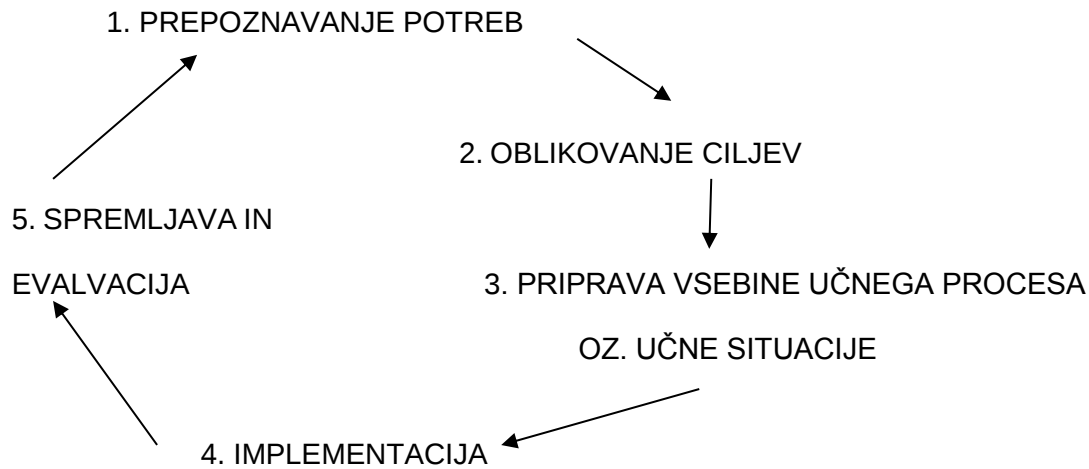
(mag. Maja Velej, mag. Marjan Velej)

Cikel učnega procesa

Izobraževalci odraslih moramo upoštevati 7-stopenjski cikel učnega procesa (Knowles 1980):

1. ustvariti ustrezno, tj. **kooperativno učno okolje**;
2. **vzajemno določiti cilje**;
3. **ugotoviti potrebe in interese** udeležencev in udeleženk izobraževanja;
4. pomagati udeležencem in udeleženkam izobraževanja **opredeliti cilje, usklajene z njihovimi potrebami in interesi**;
5. **načrtovati aktivnosti** za doseg te ciljev;
6. izvesti te aktivnosti z ustreznimi **metodami, tehnikami, orodji**;
7. **evalvirati** kakovost dosežkov udeležencev in udeleženk izobraževanja oz. koliko so njihove potrebe zadovoljene.

Če poenostavimo. Učni proces pričnemo s **prepoznavanjem potreb**. Na podlagi tega **oblikujemo cilje**, ki jih želimo doseči. Ti so podlaga za **pripravo vsebine**, ki jo **implementiramo**. S **spremljavo in evalvacijo** ocenimo, ali so bile potrebe udeležencev in udeleženk zadovoljene. Rezultati slednje so podlaga za pripravo nadaljnjih učnih procesov.

Analizo posameznih stopenj prikažimo v obliki preglednice.

Preglednica 8: Analiza posameznih stopenj

Kaj?	Zakaj?	Kako?	Kakšen je rezultat?
1. PREPOZNAVANJE POTREB oz. kaj naj bi se naučili, spoznali, osvojili.	Najprej je treba prepoznati potrebe, saj na tej podlagi lahko zasnujemo učni proces, ki bo udeležencu oziroma udeleženci zagotovil tisto znanje, veščine, kompetence, ki jih potrebuje pri svojem delu oz. v dani življenjski situaciji.	Z analizo opisa del in nalog.	Seznam oz. popis veščin, znanj, kompetenc, ki jih mora udeleženec oziroma udeleženka imeti za posamezno delo oz. situacijo. Ta seznam uporabimo kot podlago za opredelitev ciljev.

2. OBLIKOVANJE CILJEV, ki so lahko splošni (<i>ang. goals</i>) ali specifični (<i>ang. objectives</i>). 2. a Splošni cilji so kot zvezde. Začrtamo jih visoko, a jih redko dosežemo. So vodilo. 2.b Specifični cilji so navodila, katere kompetence, veščine, znanja mora udeleženec oziroma udeleženka imeti. Lahko jih ponazorimo z angleško kratico SMART (Specifie, Measurable, Attainable, Relevant, Time bound).	Splošni cilji so »vizija in usmeritev« učnega procesa.	Z določitvijo oz. opredelitvijo celostnega namena usposabljanja.	Vsi vključeni v učni proces (načrtovalci, mentorji, evalvatorji, udeleženci) imajo skupno vizijo o namenu usposabljanja.
	Specifični cilji vsebino učnega procesa povezujejo z znanji, veščinami, kompetencami, prepoznanimi v analizi (nalog). Zagotavljajo učinkovitost, fokus načrtovanja in izvedbe. So standardi, po katerih se vrednoti usposabljanje.	Na podlagi popisa formuliramo trditve.	Dobimo neposredno povezavo s tem, kar naj bi udeleženec oziroma udeleženka usvojil/a.
3. NAČRTOVANJE VSEBINE UČNEGA PROCESA je pisni načrt usposabljanja. Podrobno opisuje, kako bo usposabljanje izvedeno in je zasnovan na podlagi specifičnih ciljev, ki jih mora udeleženec oziroma udeleženka usvojiti.	Načrtovanje nam pomaga organizirati učni proces.	Treba je izhajati iz ciljev. Zapisali naj bi načrt, ki vključuje: - cilje delavnice, - potreben čas za osvojitve vsakega cilja, - metode - vire, pripomočke - metode vrednotenja, evalvacijske instrumente.	Začrtanje potrebnih korakov za pripravo učnega procesa, njegovo izvedbo in evalvacijo.
4. IMPLEMENTACIJA oz. IZVEDBA			

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

5. SPREMLJAVA EVALVACIJA	in			
-----------------------------	----	--	--	--

Pomen in značilnosti andragoškega cikla

V praksi se je uveljavil tudi t. i. **andragoški cikel**, ki ima pet faz:

1. **ugotavljanje potreb** po izobraževanju;
2. **programiranje** procesa izobraževanja odraslih;
3. **planiranje** programa izobraževanja odraslih,
4. **uresničevanje** programa izobraževanja in
5. **evalviranje** izvedbe programa izobraževanja odraslih.

Če **andragoški cikel** primerjamo oziroma **združimo s petstopenjskim modelom**, potem ugotovimo, da proces izobraževanja odraslih sestavljajo naslednji koraki:

1. **ugotavljanje potreb** po izobraževanju;
2. **oblikovanje ciljev in priprava vsebin = programiranje** procesa izobraževanja odraslih;
3. **planiranje programa** izobraževanja odraslih;
4. **uresničevanje programa** izobraževanja odraslih in
evalviranje izvedbe programa izobraževanja odraslih.

Andragoški cikel tako predstavlja model za načrtovanje, izpeljavo in evalviranje v izobraževanju odraslih. Pastuović (1985) ga opredeljuje kot sistem postopkov, s katerimi se uresničujejo cilji izobraževanja odraslih, pri čemer opredeljuje izobraževanje kot sistematično in namensko dejavnost, ki poteka po izbranih metodah.

Andragoški cikel je opredeljen kot sistem, tj. skupina elementov v interakciji, ki funkcionirajo skupaj, da bi dosegli cilj. Zato so elementi in njihove medsebojne povezave pomembni. Deli

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

andragoškega procesa tudi niso vedno razmeščeni linearno drug za drugim, ampak se med seboj prepletajo. Npr. elementi evalvacije so tudi v vseh drugih delih, izbor metod pa vpliva na izbor postopkov za evalvacijo. Preučevanje potreb ni prisotno le na začetku, ampak se pojavlja tudi med izpeljavo in evalvacijo ipd. (Ličen 2006).

Ugotavljanje potreb po izobraževanju

Avtorji, kot so npr. Krajnc, Savičević, Knowles, poudarjajo, da je **ugotavljanje izobraževalnih potreb** ključno andragoško vprašanje. **Potrebe** udeležencev in udeleženk ter njihove **izkušnje** pa so temeljni kamen vsakega izobraževalnega procesa. Tako moramo kot načrtovalci in izvajalci izobraževanja ugotavljati npr., kakšno je predznanje udeležencev in udeleženk, kakšen je njihov učni slog, katere oblike dela in metode so primerne zanje ipd. Hkrati pa moramo tudi ugotavljati širši **vrednotni**, predvsem pa **socialno-kulturni in gospodarski kontekst**, saj tudi le-to vpliva na udeležence in udeleženke. Izobraževalne potrebe so namreč povezane z življenjskimi okoliščinami, prepričanji, vrednotami.

Kaj pa sploh so potrebe po izobraževanju? Pastuović (1978) potrebe po izobraževanju opredeli kot razliko med znanjem, spretnostmi in drugimi osebnostnimi lastnostmi, ki jih lahko razvijamo z izobraževanjem in so potrebne za uspešno opravljanje določenih dejavnosti ali funkcij, in tistim znanjem, spretnostmi in osebnostnimi lastnostmi, ki jih odrasli že ima. Pri tem gre lahko za potrebe posameznika oziroma posameznice, organizacije ali skupnosti in družbe.

Tako moramo kot načrtovalci in izvajalci izobraževalnega programa poiskati način, da v izobraževalnem programu poudarimo tiste vsebine, ki so pomembne za posameznike in posameznice, ki jim je izobraževanje namenjeno, za skupnost in družbo, pa tudi za nas, ki izobraževalni program načrtujemo oziroma izvajamo. Pri tem se lahko zgodi, da pride do nesoglasij v presoji tega, kaj se z izobraževanjem želi ali mora doseči, kako in kakšno je izhodišče (Svetina 1998, Možina 2003).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Na eni strani tovrstne izobraževalne potrebe vplivajo na nastajanje posebnih izobraževalnih programov, namenjenih točno določenim ciljnim skupinam odraslih, po drugi strani pa zahtevajo poseben, prilagojen način izpeljave tistih izobraževalnih programov, ki ne nastanejo kot odgovor na specifične potrebe.

Pomembno je, da:

- je ugotavljanje izobraževalnih potreb posameznika oziroma posameznice, izobraževalne organizacije ali družbe dejavnost, ki se odvija kontinuirano;
- pri ugotavljanju izobraževalnih potreb upoštevamo, da se le-te v življenju posameznika oziroma posameznice neprestano spreminjajo s spreminjanjem interesov, vlog ...;
- se izobraževalne potrebe ne ugotavljajo le na enem mestu (npr. delodajalci jih ugotavljajo za svoje zaposlene; ugotavljajo jih izobraževalci, država ...).

Iz ugotovljenih izobraževalnih potreb sledijo nadaljnje faze v procesu načrtovanja in izpeljave izobraževanja odraslih.

Kako lahko ugotavljamo izobraževalne potrebe?

Potrebe posameznikov in posameznic lahko ugotavljamo z osebnim stikom z razgovorom ali intervjujem, da ugotovimo predznanje, pričakovanja, učne navade, motivacijo. Ugotavljamo jih lahko tudi z za to posebej pripravljenimi instrumentariji (anketnimi vprašalniki ipd. ...).

Institucionalne potrebe lahko ugotavljamo preko standardiziranih intervjujev z vodji in drugimi odgovornimi nosilci v instituciji. Upoštevamo tudi razvoj, planiranje, delo organizacije, motivacijo zaposlenih ipd. Tako preučimo tudi pomembne strateške dokumente institucije.

Potrebe skupnosti ugotavljamo tako, da ves čas sledimo razvoju, spremembam, zahtevam skupnosti. Komuniciramo s posamezniki in posameznicami ter organizacijo ali skupnostjo.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Proces ugotavljanja potreb lahko povzamemo kot:

- analiza obstoječih potreb;
- določanje znanj, spretnosti, osebnostnih lastnosti;
- ugotavljanje predznanj, izkušenj, motivacije;
- določitev potreb po izobraževanju, čemur že sledi
- **opredelitev ciljev programa.**

Preden začnemo oblikovati izobraževalni program, raziščemo, kakšne bi lahko bile izobraževalne potrebe ljudi, ne da bi se osredotočali na posamezno temo. Ko izberemo temo izobraževanja, ugotavljamo izobraževalne potrebe pri ljudeh, ki jim bo izobraževanje namenjeno. Ugotovitve so temelj za oblikovanje izobraževalnega programa. Tretja stopnja predstavlja ugotavljanje potreb posameznikov in posameznic, ki so se pridružili izobraževanju z namenom, da bi strukturo izobraževalnega programa prilagodili članom in članicam skupine.

Če načrtujemo izobraževanje v lokalnem okolju po načelih skupnostnega izobraževanja, preučimo naravne, socialne, gospodarske, kulturne značilnosti, značilnosti prebivalcev v danem okolju, lokalno politiko ipd. Zanimajo nas vizija lokalne skupnosti, kulturni, tehniški spomeniki, pomembni ljudje, ki so živeli v tem okolju v preteklosti in so del skupne kulture, pomembni ljudje, ki sedaj živijo v tem okolju, prepričanja in zgodbe, ki so del lokalne kulture ipd.

Če pripravljamo izobraževanje v podjetju, preučimo cilje in vizijo podjetja, strategije, vrednote ipd. Ugotavljamo, kateri so nosilci avtoritete v podjetju, katerim ljudem zaposleni zaupajo, ker

ti vplivajo na oblikovanje socialnega ozračja, stališč zaposlenih, socialnih mrež. Ugotavljamo tudi odnose (sodelovalni ali tekmovalni), materialne razmere, mesto podjetja v njihovi stroki, kateri ljudje in dogodki so za stroko pomembni ipd.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Po opravljenem grobem opazovanju in ugotovitvi, kakšna je vizija organizacije sli skupnosti, kakšne so ekonomske, kulturne, naravne, politične, socialne značilnosti, ki bodo vplivale na izobraževanje, izluščimo nekaj zamisli. Pripravimo podrobnejši načrt za raziskovanje izobraževalnih potreb, ki obsega časovni načrt, cilje, ki jih želimo doseči, metode, ki jih bomo uporabili. Nato oblikujemo skupino, ki bo ugotavljala potrebe. Potrebe nato ta skupina ugotavlja tako, da opazuje, sprašuje ljudi iz tistih skupin, ki jim bo izobraževanje namenjeno, in tudi tiste, ki so tem skupinam blizu. Povpraševanje je smiselno, ko so potrebe zavestne. Če pa se ljudje potreb po izobraževanju ne zavedajo, je potrebno opazovanje (Ličen 2006).

Pri analizi delovnega mesta in zmožnosti, ki so potrebne za opravljanje določenega dela, ali pri analizi neke naloge najprej opazujemo delo, da lahko pripravimo nabor zmožnosti oziroma profil dejavnosti. Tega primerjamo z znanjem, ki ga posameznik oziroma posameznica že ima, in razlika nakaže, kakšno izobraževanje pripraviti.

Programiranje izobraževanja odraslih

Ko opredelimo cilje izobraževalnega programa, **določimo vsebine**, ki vodijo k določenemu cilju. To je faza konkretizacije in prilagajanja izobraževalnega programa.

Ločimo več vrst programiranja. Glede na vsebino razlikujemo:

- **predmetno** programiranje (po znanstvenih disciplinah) in
- **integracijsko** programiranje (glede na posameznikove potrebe).

Glede na organizacijo pa razlikujemo:

- **vertikalno organizacijo** programa (udeleženci in udeleženke najprej opravljajo izpite iz vsebin, kjer imajo največ predhodnega znanja, nato pa še iz novjših) in
- **horizontalno organizacijo** programa.

Razlikujemo tudi več vrst programov: individualni, skupinski in izpuščeni. Pri slednjem udeleženec oziroma udeleženka lahko kaj izpusti, če določeno vsebino že obvladuje.

Planiranje izobraževanja odraslih

Planiranje izobraževanja odraslih je predvidevanje organizacije in metod za izvajanje izobraževalnega procesa, urejanje pogojev za učenje, izbiranje ustreznih virov za doseg ciljev in angažiranje ustreznih strokovnjakov, ki bodo izvajali izobraževalni program.

Predvidevanje organizacije zajema:

- trajanje izobraževanja,
- vrsto izobraževanja,
- metode izobraževanja (npr. predavanje, razgovor, igra vlog ...),
- oblike izobraževanja (npr. seminarji, tečaji ...) in
- tehnike izobraževanja.

Preverjanje pogojev zajema:

- preverjanje subjektivnih pogojev (prosti čas, sposobnosti, predznanje, izkušnje, socialni status, učne navade ...);
- preverjanje objektivnih pogojev, ki jih urejamo sproti s planiranjem (izobraževalne potrebe, vrste izobraževalnega programa, vrsta in obseg ostalih dejavnosti, učna sredstva, andragoški kadri ...);
- preverjanje objektivnih pogojev, ki so vnaprej dani (institucionalne možnosti, npr. prostor, ekonomska osnova, družbenopolitični cilji, ekološki pogoji, zakonodaja ...).

Uresničevanje programa izobraževanja odraslih

Uresničevanje programa je osrednja faza izobraževanja odraslih in sloni na andragoških principih. Ti so:

- permanentnost,
- demokratičnost,
- funkcionalnost,
- prostovoljnost,
- raznovrstnost in dinamičnost,
- integriranost in
- angažiranost oziroma aktivna udeležba.

Evalvacija programa izobraževanja odraslih

Z **evalvacijo** ugotavljamo doseganje in uresničevanje zastavljenih ciljev. Lahko je sprotna, formativna ali končna, sumativna. Vanjo vključimo vse, ki so udeleženi v procesu. Tako so lahko subjekti vrednotenja udeleženci, učitelj, vodja programa, zunanji sodelavci, vodstveni kader, socialni partnerji ...

13 EVALVACIJA IN SAMOEVALVACIJA IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA

(dr. Brane Slivar, mag. Maja Velej, mag. Marjan Velej)

Evalvacija kot povratna informacija

Povratna informacija postaja eden od pomembnih **elementov učenja**. Posamezniki in posameznice se namreč morajo zavedati procesa učenja, rezultatov in njihovih učinkov, če želijo vedeti, kaj je potrebno spremeniti, poudariti ali čemu se je dobro izogniti. S tega vidika je pomembna tako **zunanja evalvacija kot samoevalvacija**. Zlasti slednja ustvarja možnost za sistematično učenje iz lastnih izkušenj. Pri tem je pomembno vključiti vse sodelujoče akterje, da se povratne informacije zberejo z različnih zornih kotov.

Samoevalvacija predstavlja pomemben korak v izboljšavi kakovosti izobraževanja, vendar pa njeno uvajanje ni enostaven proces. Zagotovljeni morajo biti ustrezni pogoji, kot npr. občutek varnosti, možnost sodelovanja in želja po profesionalnem razvoju posameznika oziroma posameznice in organizacije.

Kaj pa je samoevalvacija? Lahko jo opredelimo kot **metodo notranje evalvacije**, ki predstavlja prvi korak v evalvacijskem procesu (Kump 2000, po Brennan, Frazer, Williams 1998). Gre za spremljanje oziroma opazovanje različnih aspektov izobraževalnega procesa, in sicer tako, da se upoštevajo mnjena oziroma vidiki različnih interesnih skupin (zaposleni, udeleženci in udeleženke izobraževanja, vodstvo ...). Samoevalvacija naj bi tako pomenila boljše razumevanje različnosti interesov in stališč vseh vpletenih, sodelujočim pa omogočila, da si razložijo svoje poglede in se dogovorijo. To jim bo pomagalo razumeti dinamiko šole in njenega razvoja ter njihovega položaja v šolskem prostoru (Jaap van Lakerveld).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Da bi bila samoevalvacija uspešna, je pomembno, da so vsi, ki so vključeni v njen proces, seznanjeni z njenimi nameni in razumejo njene cilje.

Samoevalvacija je proces, ki ga spodbudi in začne organizacija sama, ga tudi sama organizira in vodi. V tem procesu sodelujoči na sistematičen način opišejo in presodijo delovanje organizacije z namenom sprejemanja odločitev za izboljšanje njenega razvoja.

Za proces ni nekega predpisa, so pa priporočila, npr.:

- proces mora biti voden tako, da odkriva močna in šibka področja;
- nujna je odkrita komunikacija med vsemi akteriji (vodstvom, učitelji, udeleženci);
- vsak mora prepoznati svojo odgovornost: kaj prispeva k uspehu in kaj mora še izboljšati;
- napredek mora biti izmerljiv – osredotočiti se je treba na izmerljive rezultate;
- potrebno je kombinirati subjektivne poglede in objektivne podatke;
- interpretacija upošteva primerjavo odgovorov različnih virov, analizirati je potrebno vzroke za stanje;
- ugotovitve morajo služiti kot osnova za načrt izboljšav (kratkoročni, dolgoročni; torej prioritete skozi čas, nosilci);
- izobraževanje zaposlenih kot nenehen proces (profesionalni razvoj, kompetence, capacity building).

Samoevalvacija poteka dlje časa in je proces, ki ima lahko več faz ali korakov. Koraki v procesu so:

- Kako delam(o) sedaj? (analiza stanja na določenem področju);
- Kako bi želel(i) v prihodnje? (postavitev ciljev);
- Kako bom(o) to dosegel/li? (načrt aktivnosti, metod, tehnik, instrumentov, kdo bo vključen – upoštevati več zornih kotov!);
- Kako bom(o) vedel(i), da smo tam? (sprotne spremljave, refleksija aktivnosti, metod, interpretacije zbranih podatkov, diskusije);
- Kdaj? (opredelitev časovnih okvirjev za posamezen cilj ali aktivnost).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Samoevalvacija je lahko izvedena **na različnih ravneh**:

1. nivo organizacije;
2. nivo skupin:
 - a. vodstvo,
 - b. predmetni aktiv,
 - c. letnik – učitelji in / ali udeleženci,
 - d. skupina
 - e. razvojni tim
 - f. projektni timi;
3. nivo posameznika (izvajalca in/ali udeleženca).

Samoevalvacija je lahko izvedena na različnih vsebinskih področjih:

- načrtovanje izobraževanja,
- izvajanje izobraževanja,
- preverjanje in ocenjevanje,
- učenje udeležencev in udeleženk,
- učni načrti ali drugi kurikularni dokumenti,
- strokovni razvoj,
- klima,
- zadovoljstvo z delom,
- organizacija šole,
- vodenje,
- sodelovanje z institucijami.

Zagotovo je za učitelja najpomembnejše področje poučevanje in učenje ter pogoji, v katerih le-to poteka.

Samoevalvacija je načrtovan in sistematičen postopek, ki ga izpeljemo z uporabo ustreznih metod zbiranja podatkov in instrumentov. Podatke lahko zbiramo z vprašalniki, s ček listami, z intervjuji, opazovanjem, uporabo obstoječe dokumentacije. Vsak pristop ima svoje prednosti in pomanjkljivosti, zato je dobrodošla kombinacija metod. V organizaciji je zagotovo pomembno tudi to, kakšne so možnosti za obdelavo podatkov.

Ne glede na nivo samoevalvacije, torej tudi, ko se učitelj kot posameznik odloča za ta proces na morebiti le eni od skupin, v katerih poučuje, si je potrebno zastaviti naslednja osnovna vprašanja:

- ZAKAJ se organizacija/posameznik sploh odloča za samoevalvacijo?
- KAJ je predmet samoevalvacije?
- KDAJ se bo samoevalvacija izvajala?
- KDO jo bo izvajal?
- KOGA bo samoevalvacija zajela?
- KAKO bo samoevalvacija izvedena?
- KAKO bodo rezultati obdelani, predstavljeni, kaj z njimi?

Samoevalvacija naj torej ne zajema le učnih dosežkov udeležencev in udeleženk, saj nam le-ti ne povedo vsega o kakovosti izobraževalne dejavnosti in organizacije, ampak je pomembno spremljati tudi proces učenja ter pogoje zanj. Seveda imajo različni akterji (udeleženci, vodstvo, učitelji, inšpektorji ...) do organizacije različna pričakovanja in tudi različne prioritete, kar je potrebno upoštevati pri procesu samoevalvacije.

Izvedba samoevalvacije je lahko predvidena z zakonodajo, notranji nadzor izvaja ravnatelj, a za spremembe v kakovosti je potrebno, da svoj delež prepoznajo posamezniki, torej učitelji kot razmišljujoči praktiki, ki se zavedajo pomena profesionalnega razvoja.

Fox (v Valenčič-Zuljan 2001) je mnenja, da je pomemben cilj učiteljevega razvoja (ob sprejemanju višjih pojmovanj pouka) oblikovanje fleksibilnosti, ki učitelju omogoča izbiranje najustrežnejšega prijema. Bistveni sprožilec učiteljeve poklicne rasti sta tudi po Foxu kritična refleksija in razreševanje temeljnih vprašanj, ki si jih učitelj zastavi, kot so cilji pouka in namen lastnega poučevanja, vrednotenje učnih prijemov in rezultatov ter preizkušanje lastnih pojmovanj v interakciji in sodelovanju z udeleženci in kolegi.

Za učiteljev profesionalni razvoj je značilno, da učitelj – od novinca/začetnika do eksperta – avtonomnega kritičnega strokovnjaka, z osmišljanjem izkušenj postopoma napreduje v sposobnosti konkretnega in hkrati večdimenzionalnega prepoznavanja problema, celostnega razmišljanja v danem kontekstu in s tem v spretnosti uspešnega reševanja problemskih situacij na vse bolj kompleksni ravni.

Profesionalci – eksperti na višjih stopnjah poklicnega delovanja so sposobni ob opazovanju in refleksiji rekonstruirati in artikulirati znanje, pridobljeno na podlagi izkušenj. V konceptu kritičnega profesionalca se povezujeta učinkovitost in odgovornost kot neločljivo povezani kompetenci poklicnega ravnanja.

Little (po E. Munthe, 2003) govori o štirih vrstah sodelovanja, ki vodijo k profesionalnemu razvoju:

- redno učiteljevo poročanje o svojih konkretnih izkušnjah pri poučevanju, se o njih pogovarjajo;
- redno opazovanje/spremljanje učiteljeve prakse s povratno informacijo;
- skupno načrtovanje, oblikovanje in priprava materialov;
- učitelj uči učitelja – izmenjava izkušenj, vodenje, pomoč.

Skupno vsem tem aktivnostim je refleksija.

V okviru učiteljevega poklicnega delovanja je refleksija pomemben dejavnik njegove poklicne rasti. Gre za proces izkustvenega učenja na podlagi poglobljene analize (lastne) prakse in

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

kognicij, ki usmerjajo posameznikovo razmišljanje in delovanje (metakognitivni proces). Ta lahko poteka individualno, ko se učitelj za trenutek ali dalj časa ustavi, da bi osvetlil dogajanje v razredu (Richet), ali pa gre za interaktivni proces (Knights), ko učitelj ob pomoči druge osebe (kritičnega prijatelja) razjasnjuje dileme, postavlja vprašanja in si pridobi globlji vpogled v svoje delo in kognicije, ki vodijo njegovo ravnanje (Bell in dr. 1993, 29).

Nekaj vprašanj o načrtovanju samoevalvacije:

1. Katera področja dela organizacije so za vas najbolj pomembna?
2. S katerimi področji boste začeli najprej in katera boste pustili za kasneje?
3. Katera področja boste najlažje spreminjali?
4. Ali predvidevate obsežen pregled vaše organizacije?
5. Ali ste dosegli soglasje sodelujočih v samoevalvaciji oz. samoevalvacijskem procesu?
6. Ali imate narejen okvirni urnik?
7. Koliko čas boste potrebovali za zaključek evalvacije?
8. Koliko vam bodo samoevalvacijski podatki pomagala, da boste uveljavili spremembe?
9. Ali boste pri samoevalvaciji uporabili že pripravljen inštrumentarij in koliko ga boste sami pripravljali?
10. Ali bodo vključeni konzultenti – zunanja institucija?
11. Kakšno tehnologijo imate na voljo za obdelavo podatkov?
12. Ali ste zagotovili jasno razmejitev odgovornosti pri evalvaciji in opredelili zadolžitve?
13. Kdaj lahko začnete?

V Prilogi glej vprašalnike.

Evalvacija kot odgovor na potrebo po stalnem razvoju

Za spremljanje in spodbujanje razvoja potencialov udeležencev in udeleženk je nujno, da izobraževalni proces sproti opazujemo in vrednotimo ter smo ob nenačrtovanih učinkih

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

pripravljeni na potrebne spremembe izobraževalnega programa. Načrtovanje mora torej že v samem izhodišču predvideti evalvacijske mehanizme in možnost za upoštevanje njihovih izsledkov med izpeljavo izobraževalnega programa (Možina 2003, 71). To je še toliko bolj prisotno v t. i. procesnorazvojnem načrtovanju in izvajanju izobraževanja, v katerega je sprotna evalvacija dobesedno »vgrajena«.

Evalvacija kot sredstvo za ugotavljanje dosežkov udeležencev in udeleženk

Vrednotenje (evalvacija) uspeha oziroma doseženih rezultatov je pomembna faza andragoškega cikla. Če nismo čim bolj natančno ugotovili in ovrednotili doseženih rezultatov, potem namreč ne vemo, kaj smo z našim delom dosegli (diagnoza), ne vemo, kako in kam usmeriti nadaljnje delo (prognoza), nimamo povratne informacije o uspešnosti našega dela, nismo motivirani za nadaljnje delo ipd. Še več, brez vrednotenja dela in doseženih rezultatov se lahko vsako nadaljnje delo in napredovanje pri delu ustavi (Rečnik 2004, 102).

Vrednotenje (evalvacija) pomeni načrtno in organizirano dejavnost, ki je usmerjena v čim bolj natančno in zanesljivo ugotavljanje rezultatov izobraževalnega procesa, s tem pa tudi uresničevanje zastavljenih ciljev in nalog.

Vrednotenje učnih rezultatov je lahko sprotno (formativno) ali končno (sumativno), zunanje ali notranje.

Sprotno vrednotenje se izvaja med izvajanjem programa. Temeljni namen tega vrednotenja je ugotavljanje trenutnega stanja; uspehov, ki smo jih že dosegli, pa tudi težav, na katere smo naleteli v izobraževalnem procesu, pri udeležencih ... Namen tega vrednotenja je, da sproti odpravljamo težave in ovire oziroma spodbujamo pozitivne pojave in dosežke.

Končno vrednotenje nam omogoča, da ugotovitve »sumiramo« (zaokrožimo) po določenih etapah izobraževalnega procesa oziroma realizacijah programa.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Zunanje vrednotenje je navadno širše in splošnejše. Vrednoti se npr. uspešnost dela celotne vzgojno-izobraževalne organizacije. Takšno vrednotenje praviloma opravljajo ustrezne strokovne institucije.

Notranje vrednotenje opravlja vzgojno-izobraževalna organizacija sama (učitelji, mentorji ...). Je pedagoško in psihološko zahtevno in občutljivo početje, ker v prvi vrsti zadeva udeležence in odnos med njimi in učitelji (mentorji). Notranja evalvacija, zlasti vrednotenje dela in napredka udeležencev, mora biti izvedena strokovno korektno, demokratsko, humano in objektivno.

Praviloma je proces tega vrednotenja sestavljen iz spremljanja, preverjanja in ocenjevanja.

Spremljanje je prvi korak pri vrednotenju. Da bi lahko celovito, objektivno in zanesljivo vrednotili nek pedagoški pojav (npr. stopnje realizacije izobraževalnih ciljev), moramo ta pojav na ustrezen način spremljati, tj. z ustreznimi tehnikami in instrumentariji zajemati oziroma zbirati ustrezne podatke o udeležencih, tudi učiteljih, pogojih učenja ...

Preverjanje je v bistvu primerjanje doseženega s predvidenim oziroma načrtovanim. S sistematičnim in načrtnim spremljanjem zbrane podatke (npr. o kakovosti in obsegu usvojenih znanj, spretnosti in navad) primerjamo z določenim (predpisanim) načrtom oziroma programom izobraževanja ter analiziramo dosežen uspeh oziroma slabosti in pomanjkljivosti v znanju udeležencev. Dosežene rezultate primerjamo in analiziramo ter ustrezno ukrepamo sproti oziroma etapno.

Ocenjevanje je najbolj zahteven in odgovoren del evalvacije. V tej fazi dosežene rezultate presojamo in ovrednotimo po določenih merilih in kriterijih na ustrezni (predpisani) ocenjevalni lestvici, tj. določimo jim številčno vrednost in stopnjo na lestvici. Ker je ocenjevanje neke vrste merjenje, mora vsebovati pomembne merske značilnosti:

- **veljavnost** – najpomembnejša merska karakteristika, ki pomeni, da merski instrument res meri tisto, kar želimo meriti (npr. če želimo meriti znanje, potem v oceno ne smemo mešati ocene o priljubljenosti ...);

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

- **zanesljivost** – pomeni, da merski instrument zanesljivo vedno meri tisto, kar želimo meriti (npr. če ocenjujemo znanje, moramo za isto znanje vedno dati isto oceno);
- **objektivnost** – na rezultat merjenja ne vplivajo subjektivni, ampak le objektivni dejavniki (npr. če več neodvisnih ocenjevalcev ocenjuje isto znanje, ga mora oceniti enako);
- **občutljivost** – instrument zazna oziroma pokaže tudi manjše razlike v pojavu, ki ga merimo (npr. če merimo znanje, moramo biti sposobni presojati tudi manjše razlike v znanju).

Glede na opisane merske značilnosti moramo ugotoviti (to so pokazale raziskave), da v šolskem ocenjevanju niso ravno preveč zastopane navedene merske karakteristike. V šolskih ocenah je veliko subjektivnosti in nezanesljivosti, pa tudi neveljavnosti in slabe občutljivosti (Rečnik 2004, 105).

Pomembno je, da ocena v kar največji možni meri in natančno prikazuje znanje in usposobljenost udeleženca, saj ima pomembno družbeno vlogo. Vsaka ocena mora imeti:

- **diagnostično vrednost** – čim bolj natančno izraža znanje in usposobljenost udeleženca;
- **prognostično vrednost** – mora omogočiti, da napovemo (predvidimo) uspeh v nadaljnjem izobraževanju oziroma uspeh pri delu;
- **motivacijsko vrednost** – mora tudi motivirati za nadaljnje delo in učenje;
- **informacijsko vrednost** – ponuditi mora ustrezne povratne informacije vsem zainteresiranim institucijam in posameznikom oziroma posameznicam.

Evalvacija kot sredstvo za izboljševanje kurikula

Evalvacija pa ni le sredstvo za merjenje učnih dosežkov udeležencev in udeleženk, ampak je pomembna za izboljševanje izobraževalnega programa in odločitev, ki zadevajo

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

posameznike in posameznice, pa tudi za administrativno urejanje, ki zadeva presojo kakovosti samega programa (Cronbach 1983, 2000, po Možina 2003, 175). Cronbach je prvi opozoril na soodvisnost različnih dejavnikov kurikula in njihov vpliv na končne učinke in dosežke udeležencev in udeleženk, s tem pa vpeljal nove razsežnosti v samo razumevanje kurikularne evalvacije. Le-te ne smejo biti več le poročanje o izobraževalnem programu in povprečnem dosežku v njem, ampak morajo biti v pomoč pri razumevanju dogajanj med izobraževalnim procesom (Cronbach 1983, 2000, po Možina 2003, prav tam).

Cilji, spremembe v stališčih, mišljenju in transferu znanja so pomembni učinki izobraževanja. Za njihovo spremljanje potrebujemo različne metode in instrumente. Pri tem je pomembna metoda »follow up«, s katero šele lahko resnično ugotavljamo, kakšen je resnični transfer znanja iz izobraževalnega programa v konkretne življenjske okoliščine, in sicer tako, da udeleženca spremljamo tudi kasneje, v življenju in pri delu (Možina, 2003, 176).

Evalvacija kot sestavina kurikula

Evalvacijo je treba pojmovati kot sestavino kurikula in ne od njega ločeno dejavnost. Gre za pomemben vidik, ki govori o tem, da je treba evalvacijo sistematično načrtovati in uresničevati hkrati z načrtovanjem in izpeljavo kurikula. Le tako lahko sproti zbiramo podatke in informacije, ki nam omogočajo odločitve o kurikulu v prihodnje (Možina 2003, 176).

Evalvacija in perspektive različnih akterjev

Z evalvacijo je treba poiskati čim več različnih pogledov na kurikulum, jih predstaviti in soočiti (Možina 2003, 177). Če želimo z evalvacijskimi postopki izslediti tudi kvalitativne vidike izobraževalnega procesa, morajo biti v evalvacijo enakovredno zajete tudi »prizadete«

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

osebe, učitelj in udeleženci. Te niso le vir informacij o dogajanju v izobraževalnem procesu, ampak vse bolj dejavni udeleženci dogovarjanja o načrtovanih korakih (Kroflič 1997, v Možina, 72).

VIRI

Adult Learning Theory and Principles. Dostopno na: <http://www.gotfc.edu.au/resource/index.html?page=65375> (pridobljeno: 17. 7. 2012).

Brookfield, S. (1986) Understanding and Facilitating Adult Learning. Jossey-Bass, San Francisco.

Jelenc, S. (1996). ABC izobraževanja odraslih. Dostopno na: www.student-info.net/.../292128_sabina_jelenc_abc_izobrazevanj... (pridobljeno: 17. 7. 2012).

Fidishun, D. (2000). Andragogy and technology: Integrating adult learning theory as we teach with technology. [Conference Paper]: 5th Annual Instructional Technology Conference. Retrieved April 4 2007.

Gaber, S. in Tašner, V. (2009) Vidna in nevidna pedagogika ter spopad v (srednjem) razredu. Sodobna pedagogika 1/2009, str. 282-299.

Goodlad's J. (2012). Principles of adult learning. Dostopno na: http://wcwpds.wisc.edu/mandatedreporter/adult_learning.pdf (pridobljeno: 17. 7. 2012).

Kaplan, P. S. (1990) Educational Psychology for Tomorrow's Teacher. Weat Publishing Company, St. Paul.

Knowles, M. S. (1970, 1980) The Modern Practice of Adult Education. Andragogy versus pedagogy, Englewood Cliffs: Prentice Hall/Cambridge.

Kelly, A. V. (1989) The curriculum: theory and practice. Pul Chapman Publ., London.

Kramar, M. (1999) Didaktična analiza izobraževalno-vzgojnega procesa. Ljubljana: Šola za ravnatelje.

Kroflič, R. (1992) Teoretski pristopi k načrtovanju in prenovi kurikuluma. UL, Center za razvoj univerze, Ljubljana.

Ličen, N. (2006) Uvod v izobraževanje odraslih. Izobraževanje odraslih med moderno in postmoderno. Filozofska fakulteta, UL, Ljubljana.

Lieb, S. (1991). Principles of adult learning, Phoenix,. AZ: Vision – South Mountain Community. College. Dostopno na: <http://honolulu.hawaii.edu/intranet/committees/Fa...> (pridobljeno: 17. 7. 2012).

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Marentič-Požarnik, B. (2008) Konstruktivizem na poti od teorije spoznavanja do vplivanja na pedagoško razmišljanje, raziskovanje in učno prakso. *Sodobna pedagogika*, 59, št. 4, str. 28–51.

Marentič-Požarnik, B. et al. (2003) Strokovna avtonomija in odgovornost pedagoških delavcev. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Marentič-Požarnik, B. (2000) Psihologija učenja in pouka. DZS, Ljubljana.

Marentič-Požarnik, B. (1998). Kako pomembna so pojmovanja znanja, učenja in poučevanja za uspeh kurikularne reforme. *Sodobna pedagogika* št. 3, str. 244–269 .

Marentič-Požarnik, B. (1995) Stili spoznavanja po Rancourtu. V: Izzivi raznolikosti, Educa, Radovljica. Str. 109–115.

Marentič-Požarnik, B. (1980) Dejavniki in metode uspešnega učenja. Ljubljana: Univerzum.

Možina, T. (2002) Evalvacija in razvoj izobraževalnih programov za odrasle. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Možina, T. (2003) Kakovost v izobraževanju. Od tradicionalnih do sodobnih modelov ugotavljanja in razvijanja kakovosti v izobraževanju odraslih. ACS, Ljubljana.

Nacionalni kurikularni svet (1997) Izhodišča za kurikularno prenovo izobraževanja odraslih in oblikovanje programov za izobraževanje odraslih.

Nolimal, F. (2011). Fleksibilni predmetnik – priložnost za izboljšanje kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela šol. V: Nolimal, F. et. al. Fleksibilni predmetnik – priložnost za izboljšanje ..., str. 10-30. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Nolimal, F. (2004). Kakovostne didaktične odločitve – posledica izkušenjskega učenja učiteljev. V: Marentič Požarnik, B. (ur.), Konstruktivizem v šoli in izobraževanje učiteljev. Ljubljana: Center za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete, str. 629–640.

Pastuović, N. (1978) Obrazovni cikel. Andragoški center Zagreb, Zagreb.

Pečjak, S., Tomec, E. in Peklaj, C. (2006) Kognitivni in metakognitivni procesi pri samoregulaciji učenja. *Psihološka obzorja*, 15, 1, str. 75–92.

Pečjak, S. in Gradišar, A. (2002) Bralne učne strategije. Ljubljana: zavod RS za šolstvo.

Pintrich, P. in De Groot, V. (1990) Motivational and Self-Regulated Learning Components of Classroom Academic Performance. *Journal of Educational Psychology*, 1990, Vol. 82, No. 1, 33-40.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE

– Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Plut Pregelj, L. (2008) Ali so konstruktivistične teorije učenja in znanja lahko osnova za sodoben pouk? *Sodobna pedagogika*, 59, št. 4, str. 14–26.

Pollard, A. (1996) *An Introduction to Primary Education*. London: Cassell.

Radovan, M. (2002) *Motivacija odraslih v izobraževanju: rezultati dveh raziskav*. Ljubljana: ACS.

Radovan, M. (2001) *Motivacija odraslih za izobraževanje: vrednotni, kongnitivni in socialno-kulturni vidiki motivacije brezposelnih za izobraževanje*. Ljubljana: ACS.

Rečnik, F. (2004) *Načrtovanje in izvajanje učnega procesa*. V: Rečnik, F. in drugi, *Pedagoško-andragoško usposabljanje*, ZRSŠ, Ljubljana. Str. 59 – 102.

Resnik Planinc, T.: *Učne oblike in učne metode*.
www.cpi.si/files/cpi/userfiles/TrajnostniRazvoj/Ucne_oblike_in_ucne_metode.pdf.

Sathya Sai Baba (2006) *Sathya Sai govori*. Ljubljana, Društvo za razvoj človeških vrednot »Sathya Sai Baba«.

Slivar, B. (2004) *Psihološke osnove*. V: Rečnik, F. in drugi, *Pedagoško-andragoško usposabljanje*, ZRSŠ, Ljubljana. Str. 9–58.

Stavanja, M. (2004) *Izobraževanje odraslih*. V: Rečnik, F. in drugi, *Pedagoško-andragoško usposabljanje*, ZRSŠ, Ljubljana. Str. 111–124.

Strmčnik, F. (2003). *Didaktične paradigme, koncepti in strategije*. *Sodobna pedagogika*, 54, št. 1, st. 80–92.

Strmčnik, F. (2001) *Didaktika. Osrednje didaktične teme*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Svetina, M. (1998) *Izobraževalni programi za odrasle: od načrta do izpeljave*. ACS, Ljubljana.

Timus, C. J. (1989) *Lifelong education for adults: an international handbook*. Pergamon Press, New York.

Ule, M. (1999) *Protislovna vloga izobraževanja v modernih družbah*. V: *Izobraževanje odraslih, socialna neenakost in socialna vključenost*, ACS, Ljubljana.

Valentinčič, J. (1983) *Sodobno izobraževanje odraslih*. Ljubljana: Univerzum.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Zimmermann, B. J. (1998) Developing self-fulfilling cycles of academic regulation: an analysis of exemplary instructional models. V: D. H. Schunk, B. J. Zimmermann (ur.) Self-regulated learning: from teaching to self-reflective practice. New York, London: The Guilford Press.

Zupančič, M (2001) Kognitivne spremembe v odraslosti. V: Zupančič, M., L. Marjanovič Umek: Razvojna psihologija – izbrane teme, Oddelek za filozofijo Filozofske fakultete, UL.

Žagar, D. (2009) Psihologija za učitelje. Center za pedagoško izobraževanje, Filozofska fakulteta, UL, Ljubljana.

Živec, M. (2007) Motivacija v izobraževanju odraslih. Ljubljana: FDV.

Izhodišča za pripravo e-gradiv - višješolskih učbenikov, projekt Impletum, 2010.

Guide to participatory training for trainers of primary health care workers.

A guide to facilitating adult learning.

Evaluation and application of andragogical assumptions to the online learning environment.

The World Cafe (2008) A quick reference guide for putting conversations to work ...
www.theworldcafe.com .

www.theworldcafe.com/method.html, www.theworldcafe.com/principles.html .

PRILOGA

SAMOEVALVACIJA NA RAVNI IZVAJALCA UČNEGA PROCESA

V nadaljevanju so navedeni primeri samoevalvacijskih področji in vprašanja za izvajalece izobraževanja.

Usklajevanje poučevanja

Pri veliki skupini udeležencev razvijem prikladen administrativen sistem za vodenje učinkovitih zapisov in pri tem uporabljam najprimernejšo tehnologijo, ki mi je na voljo.

Predavanja načrtujem tako, da omogočajo "učenje z aktivnostjo", bolj kot učenje z enostavnim poslušanjem mojega predavanja.

Razjasnim in razložim povezave med predavanji in drugimi elementi pouka, kot na primer praktično delo, projekti, delo pod vodstvom mentorja in seminarji.

Pri predavanju iste snovi v paralelnih razredih, ponavljajočih seminarjih ali diskusijskih skupinah zagotovim udeležencem enake izkušnje.

Udeležence v velikih skupinah obravnavam kot posameznike in tako, na primer ob različnih priložnostih uporabljam vsaj nekatera njihova imena.

Skrbim za redno dopolnjevanje oglasne deske (tradicionalne ali elektronske), tako da so informacije o dogajanju pri pouku lahko dostopne velikim skupinam udeležencev.

Spodbujam priložnosti, da bi članom velikih skupin pomagal, da se med seboj bolje spoznajo, formalno in neformalno.

Udeležencem priznam širino izkušenj in znanj, ki jih že imajo.

Udeležencem iz velikih skupin omogočim, da se z vprašanji in težavami individualno obrnejo name, na primer v luknji med urami ali po dogovoru.

Zagotavljam, da dobijo udeleženci v velikih skupinah povratno informacijo o ocenjenem delu pravočasno, tako da ima informacija še vrednost.

JZ Šolski center Ptuj je vpisan pri Okrožnem sodišču Ptuj, vložna številka 10070500, matična številka 5064678, davčna številka 23369809

EDUCARE – Razvoj in izvajanje novo razvitih programov za usposabljanje strokovnih delavcev, št. pogodbe: 3311-11-059048

Partnerji v projektu: HOLICENTER ANGELIKA, Zavod RS za šolstvo, Fakulteta za naravoslovje, in matematiko UM, ZRS Bistra Ptuj in Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Predavanje

Vnaprej pripravim in objavim povzetek ciljev in vsebine vsakega predavanja.

Na začetku vsakega predavanja pojasnim cilje in smotre ter razložim pričakovane učne rezultate.

Preverim, koliko udeležencev že ima kaj izkušenj s temo predavanja in te izkušnje, če je to mogoče, uporabim med predavanjem.

Udeležencem razdelim naloge in zadolžitve, ki naj jih opravijo med uro v diskusijskih skupinah ali posamično.

Za naloge, ki jih bodo udeleženci delali med uro, pripravim jasna navodila, na primer na prosojnico.

Od udeležencev zberem izdelke, ki nastanejo med poukom pri reševanju nalog za poročila diskusijskih skupin (npr. na Post-it lističih) in raziščem morebitne težave.

Pojasnim ocenjevalne kriterije, ki se nanašajo na temo predavanja in razložim, kaj pričakujem v izpitnih odgovorih.

Vsako predavanje postavim v perspektivo "velike slike", ki pokaže, kako se vsaka tema nanaša na že obravnavane teme in na teme, ki še pridejo.

Na predavanjih redno iščem povratno informacijo od udeležencev. Pri tem na primer uporabljam kratke vprašalnike ali vaje z lističi (Post-it), pri katerih spodbujam udeležence, da mi povedo, kaj bi moral prenehati, začeti ali nadaljevati delati.

Pripravim gradivo, ki vsebuje opis dejavnosti in vaje, da udeležencem ni potrebno zapisovati stvari, ki jih vidijo in slišijo.

Spraševati, ne pa povedati

- 1 To delam pogosto.
- 2 Delam včasih.
- 3 Delam, ko je potrebno.
- 4 Nisem še mogel delati tega.
- 5 Bi delal, če bi bil usposobljen.
- 6 Ne nameravam tega delati.
- 7 Ni mi potrebno tega delati.

Na predavanjih postavljam vprašanja in sprašujem, če lahko nanje kdo odgovori, raje kot pa da enostavno podam informacijo, ki jo udeleženci mogoče že vedo.

V majhnih skupinah skušam od udeležencev izvedeti vse, kar mi lahko povejo, raje kot da podam informacijo, ki jo mogoče že poznajo.

Udeležencem, ki odgovorijo na vprašanja, se zahvalim, tudi če so odgovori napačni, in ob tem razčistim morebitne težave.

Za udeležence pripravim spisek vprašanj, o katerih naj razmislijo in jih raziščejo, tako da lahko že pred predavanji in mentorskim delom ugotovijo nekaj stvari.

Preden podam informacijo, v pogovoru s posameznimi udeleženci ugotovim, kaj že vedo, in jih za to pohvalim.

Udeležence prosim, naj raje natančno postavljajo vprašanja, namesto da predvidevajo, da lahko uganem, kaj želijo vprašati.

Stvari, ki jih morajo udeleženci vedeti, spremenim v vprašanja, ki jih vključim v gradivo, ki ga morajo v svojem tempu sami predelati.

Udeležence opozarjam, da bodo čez nekaj časa ocenjeni na podlagi svojih sposobnosti odgovarjanja na vprašanja in jih spodbujam, da vadijo.

Pri delu z majhnimi skupinami le-te spodbujam, da si med seboj postavljajo vprašanja in jim, ko je potrebno, pomagam presoditi pravilnost odgovorov.

Udeležence spodbujam, da oblikujejo ocenjevalne naloge in izpitna vprašanja, da bi jim pomagal pojasniti, kaj se morajo naučiti.

Zagotavljanje referenčnega okvirja

S pomočjo ciljev, z opisi spretnosti, sposobnosti in pričakovanih učnih dosežkov povem udeležencem, kaj naj bi dosegli.

Hranim zbirko nalog udeležencev prejšnjega leta in jo uporabljam pri vajah, da bi pomagal udeležencem prepoznati ocenjevalne kriterije, s katerimi se soočajo.

Udeležencem pomagam ohranjati občutljivo ravnovesje energije, ki jo porabijo za moj predmet in za celotni predmetnik.

Z udeleženci razpravljam o tipičnih izpitnih vprašanih preteklih let in jim delim ocenjevalne kriterije, ki so jih uporabljali pri ocenjevanju.

Preden udeleženci dobijo nalogo, ki bo ocenjena, jim omogočim, da za povratno informacijo vadijo, morda z medsebojnim ocenjevanjem.

Na predavanjih pomagam udeležencem razumeti, koliko znanja morajo pokazati, da ga dokažejo.

Pri dajanju navodil za naloge jasno opišem dejavnike, ki se bodo upoštevali pri ocenjevanju.

Pri dajanju povratne informacije o nalogah udeležencem jasno pokažem, kakšna je primernost njihovega dela.

Spodbujam skupinsko delo, kjer udeleženci lahko odprto razpravljajo o svojih pogledih na zahtevnost dela, ki ga pričakujemo od njih.

Kjer je primerno in mogoče, se z udeleženci pogajam o standardih.

Obvladovanje vprašanj (1. del)

Udeležence na predavanjih povabim, da postavljajo vprašanja tako, da se ob tem počutijo dobro in niso v zadregi.

Na predavanjih se odzovem na spontana in na izzvana vprašanja in na večino zadovoljivo odgovorim.

Ko na vprašanje ne vem odgovora, to priznam in odgovor poiščem do naslednjega predavanja.

Udeležencem dam priložnost, da med predavanji napišejo svoja vprašanja (na primer na Post-it lističih) in tako dobim vprašanja od vseh udeležencev, ne le od najmanj plašnih.

Udeležencem predlagam, da prihajajo k mentorju s spiskom vprašanj (individualni ali skupinski seznam), da se o njih pogovorijo.

Udeležencem omogočim, da med poukom in mentorskim delom medsebojno odgovarjajo na postavljena vprašanja.

Med nekaterimi predavanji vključim postavljanje vprašanj kot skupinsko dejavnost (ko recimo vem, da je tema predavanja taka, da bo veliko udeležencev imelo vprašanja).

Na predavanja povabim kolege – strokovnjake, da odgovorijo na vprašanja, na katera npr., nisem znal odgovoriti na zadnjem predavanju ali ko je potrebno, da udeležencem osvetlimo zadevo tudi z druge plati.

Predavanja začnem s seznamom vprašanj ali problemov, ki so se pojavila pri prejšnjem predavanju in ga obdelam, preden nadaljujem z novo temo.

Udeležencem, ki postavljajo vprašanja skušam dati občutek, da vprašanja niso neprimerna, pač pa dobrodošla in cenjena.

Obvladovanje vprašanj (2. del)

Uporabljam tehnike, ki zagotavljajo, da vprašanj ne postavljajo vedno isti udeleženci.

Udeležencem omogočim, da najprej posamično napišejo vprašanja, potem izberem udeležence ali pa povabim prostovoljce, da vprašanja postavijo.

Vsako vprašanje ponovim in tako preverim, če sem ga pravilno razumel in če so ga vsi jasno slišali.

Ko dobim resnično pomembna vprašanja, napišem povzetek na prosojnico ali na tablo, tako da lahko vsi natančno vidijo, na kaj se bo odgovor nanašal.

Za vprašanja, ki jih ni mogoče postaviti v razredu, uporabljam druge načine, na primer sistem vprašalnih kartic in poštnega nabiralnika, namenjenega vprašanjem.

Na neresna in neumna vprašanja odgovarjam enako vljudno, kot na pametna.

Ugotovim, koliko udeležencev res zanima odgovor na pomembno vprašanje in jim pomagam razumeti, kako pomembna so taka vprašanja zanje.

Ko pri predavanju veliki skupini sodeluje več učiteljev, uredim, da le-ti pomagajo udeležencem oblikovati najpomembnejša vprašanja.

Organiziram ure "vprašanj in odgovorov", kjer sem z enim ali dvema kolegom del omizja, tako da udeleženci lahko med seboj primerjajo različne odgovore.

Preverim, ali so udeleženci, ki so postavili vprašanje, z odgovori zadovoljni in jih spodbujam, da povejo svoje pripombe.

Uvajanje novih udeležencev

Novim udeležencem svetujem in jim pomagam, da spoznajo stavbo, oddelek ter šolsko in bližnjo okolico.

Novim udeležencem pomagam ugotoviti, kje lahko najdejo ustrezne vire v knjižnici ali v drugih zbirkah informacij.

Udeležence opozorim na vire informacij in jim svetujem, kako naj razvijejo primerne učne spretnosti.

Udeležence seznanim z uslužbenci in z viri, ki jim lahko pomagajo pri razvijanju ali pridobivanju informacijsko tehnoloških spretnosti in spretnosti oblikovanja besedil.

Sodelujem pri pripravi fotografij uslužbencev šole in udeležencev za oglasno desko, da bi udeležencem pomagal, da se spoznajo med seboj in da prepoznajo uslužbence.

Da se udeleženci med seboj lažje spoznajo, uporabljam na začetnih predavanjih diskusijske skupine ali skupinske dejavnosti.

Da bi udeležencem pomagal pridobiti samozavest in jih spodbudil k sodelovanju, uporabljam na začetnih predavanjih ali pri mentorskem delu zabavne igre ali simulacije.

Izogibam se temu, da bi nove udeležence takoj, ko pridejo, zasul s predmetnim gradivom in se prepričam, da je gradivo, ki jim ga dam, primerno za takojšnjo uporabo.

Redno pripravljam in obnavljam šolsko publikacijo in tako pomagam udeležencem, da imajo vse najkorpornejše informacije o predmetu zbrane na enem mestu.

Nove udeležence opozarjam na pomoč, ki jo lahko dobijo v svetovalnih službah in posodabljam spisek imen ljudi, s katerimi se lahko posvetujejo o vsakodnevnih težavah in potrebah.

Priprava prosojnic

Jasno mi je, čemu naj vsaka prosojnica služi – za točke pri razpravi, za informacijo, za ilustracijo, za postavljanje vprašanj, za šaljiv dodatek, za naloge, za povzetke, itd.

Na vsako prosojnico dam ustrezno količino besedila ali informacij – ne pregosto in ne prereditko – na lasersko tiskanih prosojnicah uporabljam velikost črk 18 ali večje (velike tiskane črke velikosti 24 so visoke približno 6 mm).

Preučim vizualni vpliv prosojnic glede barve, izgleda, razločnosti teksta, ne glede na to ali so prosojnice tiskane lasersko ali pazljivo ročno izdelane.

Udeležencem jasno povem, kaj naj naredijo s prosojnico, ki jo vidijo (jo prepišejo, dopolnijo neizpolnjeno verzijo v svojem gradivu, naredijo zapisek itd.).

Pri vsakem predavanju pazljivo izberem najprimernejše zaporedje prosojnic.

Da se prosojnice ne pomešajo, jih označim ali oštevilčim, če pa jih uporabim za drugačno vrsto predstavitve, oznake zamenjam.

Jezik, ki ga uporabljam pri prosojnicah, je jasen, nedvoumen in primeren za vsebino, ki jo obravnava.

Vedno imam pri sebi nekaj praznih folij, ki jih po potrebi položim preko pripravljenih prosojnic, da lahko naredim dodatke ali dopolnila.

Uporaba in oblikovanje prosojnic

Preverim, ali se vse prosojnice zlahka bere iz zadnjih klopi, in pazim, da na prosojnice ne bi fotokopiral iz knjig, dokumentov ali časopisov.

Pri ročno napisanih prosojnicah uporabljam barve, ki se jih z lahkoto bere tudi pri močni dnevni svetlobi (v velikih predavalnicah se, na primer, izogibam oranžni, rumeni in celo rdeči barvi).

Za natisnjene prosojnice uporabljam formate namiznega založništva, pri katerih je natis precej večji in intenzivnejši, kot pri pisalnem stroju.

Da bi bile moje predstavitve raznolike in zanimive, uporabljam slikovni material (risanke, načrte, skice).

Prosojnice delno odkrivam (vsakokrat malo) samo, ko je to res potrebno in se izogibam temu, da bi udeleženci imeli občutek, da jih nadzorujem pri tem, kaj kdaj vidijo.

Pred vsakim predavanjem ali predstavitvijo uredim prosojnice v pravilno zaporedje.

Da bi udeležencevih oči preveč ne utrujal, uporabljam pri prosojnicah v vsakem razširjenem stavku ali naslovu raje male črke kot VELIKE.

Če je potrebno, pripravim ad hoc prosojnice kar med uro, npr. ko odgovarjam na vprašanja udeležencev ali ko naštevam probleme, ki so jih udeleženci odprli v diskusiji.

Vsebino važnejših prosojnic vključim v gradivo, ki ga dobijo udeleženci, ki tako med poukom ne izgubljajo časa s prepisovanjem velikih količin informacij.

Oblikovanje gradiva, ki ga dobijo udeleženci (1. del)

Za udeležence pripravim gradivo, da jim ni treba zapisovati stvari, ki jih povem.

V gradivo vključim informacije, ki jih prikažem na prosojnicah, tako da udeležencem ni treba vsega pisati.

V gradivu natančno opišem pričakovane učne rezultate, ki so povezani s temo gradiva.

V gradivo vključim komentirane bibliografske podrobnosti, kot pomoč udeležencem pri iskanju najkoristnejših virov nadaljnjih informacij.

Gradivo pripravim precej pred predavanji, tako da po nepotrebem ne obremenjujem kopirne službe s prekratki roki.

V gradivo vključim praktične vaje in dejavnosti, s katerimi se udeleženci izkušensko učijo, tako v razredu kot tudi kasneje.

Gradivo, ki ga pripravim za udeležence, je interaktivno, tako preprečim, da udeležencem upade pozornost, ko dobijo kopije.

V gradivu pustim dovolj praznega prostora, da lahko udeleženci med poukom dodajajo svoje pripombe, zabeležke in vprašanja.

Gradivo pripravim na računalniku, tako da lahko v naslednjo izdajo vključim vse povratne informacije, ki sem jih dobil o zadnji verziji.

Gradivo pripravim tako, da snov lahko dohitijo tudi udeleženci, ki so manjkali pri določeni uri.

Oblikovanje gradiva, ki ga dobijo udeleženci (2. del)

Moje gradivo je videti privlačno. Uporabljam presledke in besedišče, zaradi česar je berljivo in uporabno.

Jasno mi je, kakšen je namen gradiva; ali je njegov cilj poglobljeno branje, podajanje informacij in napotkov ali pa želi udeležencu prihraniti pisanje zapiskov med poukom.

Zagotavljam, da je vsebina gradiv točna, primerna in sodobna.

Gradivo redno dam tudi udeležencem, ki pri razdeljevanju gradiva niso bili prisotni.

V gradivo dam jasna navodila, kako naj ga udeleženci uporabljajo.

Gradivo jasno in sistematično številčim, tako da ga udeleženci z lahkoto arhivirajo.

V gradivu se izogibam pogosti uporabi daljših odstavkov dolgočasnega besedila.

Gradivo oblikujem tako, da ga udeleženci lahko uporabljajo pri nadaljnjem učenju; vključim, na primer vaje in vprašanja, na katera se bodo lahko obrnili kasneje.

Pri izdelavi gradiva mislim "zeleno" in ne porabim velikih količin papirja za pripravo gradiva, ki bi imelo za udeleženca le majhno vrednost.

Omogočim, da je gradivo dostopno tudi kolegom, da lahko natančno vidijo, kaj se udeleženci učijo na področju mojega predmeta.

Zbiranje dodatnega študijskega gradiva

Poiščem primerna objavljena gradiva, ki služijo kot vir in se neposredno nanašajo na vsebino mojih predavanj.

Odločim, kateri deli objavljenega gradiva so za udeležence najvažnejši in najbolj primerni za učenje.

Definiram pričakovane učne rezultate ali cilje, ki naj bi jih udeleženci dosegli pri učenju iz besedila.

Pričakovane učne dosežke in cilje primerjam z gradivi in udeležencem povem, kaj se morajo naučiti za doseganje vsakega cilja.

Napišem kratke povzetke, ki pomagajo udeležencu, da natančno ve, na kaj bi moral biti pozoren pri učenju iz vsakega besedila.

Napišem naloge, s katerimi udeleženci med učenjem iz nekega besedila sami preverjajo učinkovitost učenja.

Zberem povratne informacije, tako da lahko udeleženci ocenijo, kako učinkoviti so pri nalogah, ki se navezujejo na besedilo.

Pričakovane učne dosežke, povzetke, naloge in povratne informacije povežem v podporno gradivo za določeno besedilo.

Veljavnost in uporabnost študijskega gradiva preverim v testni skupini in ga primerno prilagodim.

Raziščem možnost, da bi študijsko gradivo spremenil v dokončen študijski komplet za samostojno učenje.

Priprava gradiva za “odprto” učenje

Jasno predstavim pričakovane učne dosežke, tako da lahko udeleženci natančno vidijo, kaj naj bi pridobili z uporabo gradiva za odprto učenje.

Orišem standarde in obseg pričakovanih učnih dosežkov, na primer, z opisom različnih načinov, s katerimi lahko udeleženci dokažejo svoje znanje.

V gradiva za odprto učenje vključim veliko učenja z dejavnostjo. Uporabljam vprašalnike za samoocenjevanje, vaje in mentorske naloge.

Poskrbim, da udeleženci dobijo iz gradiva uporabno povratno informacijo, tako da na vprašalnike za samoocenjevanje dobijo povratne odgovore (ne le odgovore na vprašanja).

Pazim, da so aktivnosti udeležencev tesno povezane s pričakovanimi učnimi rezultati gradiva.

Udeležencem zagotovim dovolj časa, da predelajo gradivo (ne pričakujem, da bodo to storili ob polni zasedenosti).

Udeležencem, ki imajo ob predelavi gradiva težave, zagotovim pomoč mentorja.

Vsebine gradiva za odprto učenje povežem z vsebinami ocenjenega celoletnega dela, tako da udeleženci vidijo, kako se teme, ki jih material vsebuje, skladajo s celotno sliko.

Povratno informacijo o učinkovitosti gradiva dobim z uporabo vprašalnikov in v pogovoru o težavah, s katerimi se udeleženci srečajo.

Gradiva redno posodabljam in izboljšujem na podlagi povratnih informacij, ki jih dobim od udeležencev ter med spremljanjem dosežkov pri ocenjevanju z gradivom povezanega znanja.

Komentirane bibliografije

Pazljivo izbiram gradivo, ki ga vključim v bibliografijo, tako da udeleženci niso zasuti s količino, ki jim je na voljo.

V bibliografiji navedem natančne podatke za vse članke, tako da jih udeleženci z lahkoto poiščejo.

Za vsak vir raje napišem komentar, ki je udeležencu v pomoč, kot pa znanstveno kritiko, ki bi zadovoljila moj ego.

V bibliografijo vključim podrobnosti, ki pomagajo udeležencem poiskati članke.

Komentirane bibliografije redno posodabljam. Spravljene imam na računalniku oz. disketi, tako da udeleženci lahko kadarkoli dobijo nove izdaje.

Člankom v bibliografiji določim prioriteto, tako da udeleženci dobijo nekaj občutka glede relativne pomembnosti člankov.

Vključim različne vire, tako da imajo udeleženci možnost slediti temu, kar jih zanima, in izbrati vire, ki jih bodo z največjim zadovoljstvom uporabljali.

Udeležence prosim, da predlagajo, kaj bi bilo potrebno dodati v komentirane bibliografije in jim pokažem, da cenim njihovo znanje in mnenje.

Pripravim skupinske vaje, kjer udeleženci izdelajo svoje komentirane bibliografije na določeno temo, nato jih združim z drugimi skupinami in ovrednotim njihovo uporabnost.

Zbiram pripombe in odzive udeležencev glede pomembnih virov in jih vključim (s primerno omembo oz. zahvalo) v svoje bibliografije.

Uporaba knjižnic in drugih virov informacij

Udeležencem pomagam, da znajo v knjižnici in drugje poiskati primerne vire informacij.

Udeležence spodbujam, da spoznajo, kakšno pomoč in podporo lahko dobijo pri predmetnih knjižničarjih.

Za udeležence pripravim uvajalno gradivo, delovne zvezke in vaje, s katerimi se naučijo učinkovito uporabljati knjižnična gradiva in vire.

Z uslužbenci knjižnice imam dobre stike, zaradi česar poznam v knjižnici dosegljive vire in lahko svetujem pri nabavi novih.

Za udeležence pripravim primerne praktične vaje, s katerimi razvijajo spretnost prepoznavanja in določitve primerne vira.

Pri pripravi bibliografije vključim le gradivo, ki je udeležencem lahko dosegljivo.

Za udeležence pripravim vaje, s katerimi razvijo spretnost uporabe indeksa citatov in podatkovnih baz, ki so jim na razpolago.

Udeležencem dam zadolžitve in projekte, pri katerih se dobro seznanijo z iskalnimi pripomočki, ki so jim na voljo v knjižnicah.

Pazim, da so uslužbenci knjižnice vnaprej seznanjeni z možnim povpraševanjem po določeni knjigi ali reviji.

Uslužbencem knjižnice redno predlagam, katere nove knjige in vire iz mojega področja bi bilo najbolj vredno kupiti.

Uporaba elektronske pošte in elektronskih konferenc

Elektronsko pošto uporabljam za komunikacijo s kolegi na oddelku in s kolegi znotraj institucije.

Elektronsko pošto uporabljam za akademsko in strokovno delo preko mreže s kolegi v drugih institucijah in državah.

Elektronsko pošto uporabljam za pošiljanje povratne informacije posamičnim udeležencem, na primer pripombe na njihovo pisno nalogo.

Elektronske konference uporabljam zato, da dam na oglasni deski informacije mojim udeležencem.

Udeležence spodbujam, da uporabljajo elektronsko pošto in elektronsko konferenco za komuniciranje med seboj in za razvijane spretnosti na tipkovnici.

Preko elektronske pošte in elektronske konference omogočim kolegom dostop do mojega učnega gradiva, kot so recimo zadolžitve, vaje in gradivo, ki ga pripravim za udeležence.

Elektronsko pošto preverim vsaj enkrat dnevno in nanjo takoj odgovorim.

Udeležencem dam take naloge, da s prispevki za oceno sodelujejo pri računalniških konferencah, na primer pri razpravi, kritiki knjige.

Elektronsko pošto in elektronsko konferenco izrabljam v polni meri. Preko elektronske pošte pošiljam posameznikom osebne pripombe, preko konferenc pa sodelujem pri reševanju skupnih težav.

Udeležence spodbujam, da oblikujejo skupine za samo pomoč, s katerimi bodo lahko iz elektronskega komunikacijskega sistema potegnili kar največ.

Uporaba multimedije in hiperteksta

Redno se seznanjam z uporabo nove strojne in programske opreme za multimedijo in hipertekst.

Ugotoviti skušam, kako bi lahko multimedija in hipertekst najboljše dopolnila učenje mojih udeležencev.

Raziskujem, katera področja učnega načrta so še posebno primerna za učenje iz multimedijskih in hipertekst paketov.

Oblikovati skušam svoje lastno gradivo za učenje preko multimedije in hiperteksta in zbiram povratne informacije kolegov in udeležencev.

Da bi razvil dobro strukturirano učno gradivo, eksperimentiram z uporabo avtoriziranih paketov, ki so na voljo.

Precenim dobre in slabe strani učenja preko multimedije in hiperteksta.

Preverim, ali se rezultati učenja preko komercialno dosegljive multimedije in hiperteksta skladajo s pričakovanimi rezultati mojih predavanj.

Udeležencem natančno razložim, kakšni bi morali biti rezultati učenja z multimedijo in hipertekstom in razložim, kakšen del predstavljajo ti rezultati v celoti.

Ovrednotim učno vrednost dosegljivih učnih paketov in izberem primerne pakete, ki zadoščajo potrebam udeležencev.

Od udeležencev sistematično zbiram povratne informacije o njihovih izkušnjah pri uporabi multimedije in hiperteksta, nanje reagiram in spremenim ter izboljšam uporabo takega vira.

Dajanje samostojnih učnih nalog

Udeležencem jasno povem, koliko časa bi bilo pametno porabiti za moj predmet v času, ko niso pri pouku.

Jasno prikažem povezavo med danimi samostojnimi nalogami in pričakovanimi učnimi rezultati ali cilji, ki naj bi jih udeleženci dosegli.

Pri vsaki nalogi predlagam, koliko največ oziroma najmanj časa naj bi ji udeleženci posvetili.

Naloge omejim s številom besed ali z drugimi kazalci, ki udeležencem kažejo, koliko naj vložijo v vsako nalogo.

Raje kot da dam ustna navodila, poskrbim, da dobijo udeleženci jasna navodila, natisnjena na listu ali na prosojnici.

Pojasnim, koliko (če sploh) bo vsaka naloga prispevala k celotni oceni.

Postavim natančne datume oz. roke, do katerih je potrebno oddati izdelek v oceno.

Opravičim udeležencem, ki zaradi tehtnega razloga (bolezen itd.) niso uspeli pravočasno oddati naloge.

Pazim, da dobijo udeleženci povratno informacijo o nalogah zelo hitro (objavim zglede odgovorov, ko npr. oddajo naloge).

Udeležencem pomagam uvideti, na kateri učni cilj se vsaka naloga nanaša in zakaj je zanje koristno, da nalogo naredijo.

Zagotavljanje pisne povratne informacije udeležencem

Izogibam se uporabi rdečega pisala, ker ga veliko udeležencev povezuje z nekonstruktivno kritiko.

Pišem čitljivo, tako da se udeležencem ni potrebno mučiti, da bi ugotovili, kaj jim želim povedati.

Pripombe napišem na list, ki ga dodam k nalogi, da bi se, kolikor je mogoče, izognil ponavljanju.

Uporabljam ustrezno zbirko izjav, kar mi omogoči, da lahko vsakemu udeležencu dam več povratne informacije, kot če bi moral vse na dolgo pisati.

Pri nalogi popravim napake, vendar ne v takem obsegu, ki bi udeleženca demoraliziral.

Udeležencem dam dovolj povratnih informacij, da si ustvarijo realno sliko o tem, kako pri svojem delu napredujejo in kako naj ga izboljšajo, če je potrebno.

Udeležencem dam priložnost, da se z menoj neformalno pogovorijo o svojih reakcijah na pisno povratno informacijo.

Udeležence vprašam (na štiri oči ali z vprašalnikom), kako uporabne in kakšne se jim zdijo moje pisne povratne pripombe.

Udeležencem predlagam, da pri oddaji pisne naloge v ocenjevanje označijo, v kakšni obliki bi še posebej radi dobili povratno informacijo.

Pri posebno pomembnih odlomkih pisne povratne informacije si naredim kopije. Tako se lahko hitro spomnim, za kaj natančno je šlo.

Dajanje pisne povratne informacije za ocenjeno delo

Pazim, da pri vsaki nalogi vključim pozitivne pripombe, prav tako pa tudi vsakršne kritične pripombe.

Udeležence seznanim z načini, s katerimi se na osnovi vsake naloge lahko izboljšajo in razvijejo.

Udeležencem dam namige, kje lahko dobijo več informacij, ki jim bodo pomagale pri pripravi nalog.

Udeležence pri delu usmerjam in vodim naprej, tako da imajo vedno priložnost svoje delo izboljšati.

Razložim vsako kratico ali simbol, ki ga uporabljam pri pregledovanju nalog.

Pazim, da je pri popravljanju udeležencevih nalog moja pisava čitljiva in njen pomen jasen.

Trudim se, da je povratna informacija namenska in koristna, ne pa le kritična.

Razložim, *zakaj* je nekaj narobe in ne le ugotovim, da je nekaj narobe.

Raje kot kljukice uporabljam fraze, kot so "dobro povedano", "strinjam se", "točno tako", "to je bistveno".

Trudim se, da na vsaki strani naloge napišem komentar, četudi zelo kratek.

Dajanje povratne informacije iz oči v oči

Pri dajanju povratne informacije si vzamem čas, da udeleženci ne bi imeli občutka, da se mi mudi.

Običajno začnem s pozitivno pripombo o udeleženčevem delu.

Pri dajanju povratne informacije sedem, se izogibam konfrontacijskemu ali hierarhičnemu vzorcu razporeditve povišanja (izogibam se, na primer, sedenju za visoko mizo).

Med pogovorom pazljivo opazujem reakcije udeležencev, da bi se izognil prenasičenosti z informacijami.

Za najpomembnejše stvari, ki jih povem udeležencem, pripravim pisen povzetek.

Udeležencem dam priložnost, da mi postavljajo vprašanja in jih spodbujam, da pripravijo vprašanja, s katerimi bodo dobili povratno informacijo.

Izogibam se temu, da bi se do udeležencev obnašal pokroviteljsko in tako, na primer, ne dokončam njihovih stavkov, ko vem, kaj mi želijo povedati.

Udeležence prosim, da mi povejo, kaj mislijo o mojem delu z njimi.

Ko moram dati še posebej kritično pripombo, dam udeležencu možnost, da jo izreče sam, tako, da ga recimo vprašam: "Kaj pa ti v *resnici* misliš o nalogi?"

Trudim se, da se vsak pogovor iz oči v oči konča s pozitivno noto in da udeleženci, če je le mogoče, zapustijo sestanek z nasmehom.

Pomoč udeležencem, da se naučijo ceniti skupinsko delo

Udeležencem prikažem dobre plati sodelovanja drugega z drugim, ki je boljše od stalnega tekmovanja med seboj.

Udeležencem prikažem koristi medsebojnega razlaganja snovi tako za "razlagalca" kot za "učenca".

Udeležence spodbujam, da med poukom delajo v skupinah, za kar uporabljam primerne naloge, ki se jih, z namenom sodelovanja, uporablja tudi pri delu v veliki skupini.

Za udeležence, ki niso vključeni v mentorske skupine, pripravim skupinske naloge, ki jih naredijo v prosti uri med predavanji.

Udeležencem pomagam ustanoviti študijsko združenje in oblikovati osnovna pravila za njegovo uspešno delovanje.

Z udeleženci se pogajam o kriterijih ocenjevanja izdelkov skupinskega dela, vključno s podrobnostmi o tem, kako bi ocenili individualne prispevke h končnemu izdelku.

Spodbudim sestavljanje skupin udeležencev za določene naloge in dejavnosti; uporabljam različne načine kroženja članov med skupinami pri različnih nalogah. S tem omogočam navzkrižno oplajanje zamisli (in težav).

Udeležencem predlagam, da vodijo dnevnik skupinskih dejavnosti, ki bo del dokaznega materiala pri ocenjevanju skupnega dela.

Udeležencem dam primere, na kakšne načine sam pomagam pri skupinskem delu in kako sam cenim sodelovanje.

Udeležencem, ki delajo v skupinah, pomagam, da dobijo občutek, da so avtorji dejavnosti skupine.

Organiziranje skupinskega dela

Določim dele predmetnika, ki se jih udeleženci lahko najboljše naučijo s sodelovanjem v skupini.

Udeležencem razložim cilje nalog, ki jih bodo delali v skupinah in jim povem, zakaj je te naloge najlažje narediti s sodelovanjem.

Za skupinske naloge napišem povzetke in razdelim naloge udeležencem, tako da lahko k delu pristopijo z jasnim ciljem.

Razložim dobre plati različnih skupinskih nalog, ki jih udeleženci istočasno rešujejo in rešitve navzkrižno obogatijo.

Ko je primerno, razdelim udeležence v skupine, ki vključujejo boljše in slabše udeležence.

Ko je primerno, sestavim skupine na osnovi udeleženceve zagnanosti in sposobnosti, tako da si sposobnejši udeleženci lahko pri delu zastavijo višje cilje.

Ko je primerno, dovolim udeležencem, da skupine sestavijo sami, (tako da lažje začutijo avtorstvo svoje naloge).

Udeležencem pomagam oblikovati osnovna pravila o tem, kako naj vsak član prispeva k delu skupine.

Udeležencem pomagam, da razmislijo o poteku dela v skupini ter da iz uspehov in napak potegnejo koristne izkušnje.

Udeležencem pomagam, da najdejo čas in prostor, kjer bodo v primernem okolju in s koristnimi viri lahko skupaj delali.

Organiziranje udeležencev za medsebojno ocenjevanje

Zagotovim, da so ocenjevalni kriteriji jasni, natančni in razumljivi vsakomur, ki jih bo uporabljal.

Udeležencem dam možnost, da oblikujejo kriterije, ki jih bodo kasneje uporabljali pri medsebojnem ocenjevanju.

Kolegom dam jasna navodila o organizacijskem poteku medsebojnega ocenjevanja udeležencev.

Udeležencem (in kolegom) jasno razložim, zakaj se medsebojno ocenjevanje uporablja.

Udeležencem omogočim, da pred začetkom medsebojnega ocenjevanja, kjer ocena šteje, vadijo.

Raje dovolim, da veljajo ocene, ki si jih dajo udeleženci, kot da jih spreminjam ali ne upoštevam.

S tem, da pojasnim naravo ocenjevalnih kriterijev in dokaze, ki so potrebni, skušam preprečiti primere precenjene ali podcenjene ocene za nalogo, ki jo lahko zagrešijo preveč lojalni ali zamerljivi udeleženci.

Pripravim medsebojne ocenjevalne sisteme, ki niso preveč zapleteni in jih ni težko uporabljati.

V polni meri izrabljam možnost povratne informacije pri medsebojnem ocenjevanju in spodbujam pogovor in "odgovarjanje nazaj".

Kot nepristranski posredovalec ponudim pomoč, če se med medsebojnim ocenjevanjem pojavijo različna mnenja.

Organiziranje udeležencev pri medsebojnem ocenjevanju

Udeležencem prikažem vrednost medsebojnega ocenjevanja kot sredstva za poglobljeno učenje.

Udeležencem dam možnost, da vadijo tako, da si izmišljajo ocenjevalne kriterije in jih uporabljajo pri ocenjevanju starih nalog.

Medsebojno ocenjevanje uporabljam v različnih primerih, na primer pri esejih, poročilih, plakatih, pri laboratorijskem delu, predstavitvah in testih.

Udeležencem pomagam, da določijo uporabne ocenjevalne kriterije za nalogo, ki se jo nameravajo lotiti.

Udeležencem pomagam, da določajo pomembnost svojih ocenjevalnih kriterijev in da razmislijo o tem, koliko je vsak element ocenjevanja res pomemben.

Udeležencem pomagam, da razjasnijo naravo dokazov, ki bodo primerni pokazatelji dosežka za posamezni kriterij.

Naredim mrežo kriterijev in njihove pomembnosti, ki so jo določili udeleženci in jim tako omogočim, da podatke o medsebojnem ocenjevanju zabeležijo.

Medsebojno ocenjevanje udeležencev spodbujam tako, da podatke skupaj zapisujemo v mrežo.

Z udeleženci sodelujem pri medsebojnem ocenjevanju in jim povem, da je njihova ocena v povprečju podobno tisti, ki bi jo dal sam ob uporabi znanih, dogovorjenih kriterijev.

Uspešno analiziram podatke medsebojnega ocenjevanja udeležencev in izračunam povprečno medsebojno oceno za vsako nalogo.

Ocenjevanje skupinskega dela

Poleg bolj tradicionalnih oblik ocenjevanja vključujem v pouk tudi ocenjevanje skupinskega dela.

Udeležencem pomagam ugotoviti, kakšne vrste dokazov bodo morali priskrbeti za delo svoje skupine.

Udeležencem pomagam razumeti, kakšni bodo kriteriji pri ocenjevanju njihovega skupinskega dela.

Udeležence spodbujam, da raziščejo, kako lahko na drugačen, a vendar enako veljaven način, prispevajo k delu skupine.

Udeležencem pomagam, da se soočijo z odgovornostjo, ki jo imajo v skupini do lenuhov.

Udeležencem pomagam, da razlikujejo med ocenjevanjem izdelka skupine in ocenjevanjem njihovega prispevka v skupini.

Ko je primerno, za razvijanje skupinskih spretnosti raje uporabljam ocenjene skupinske naloge kot pa ocenjevanje posameznikov.

Če se v skupini pojavi prepir glede vrednosti sodelovanja določenega udeleženca, spodbujam razpravo, ki naj težavo reši in ne diktiram rešitve.

V občasnih primerih, ko določen udeleženec zaradi upravičenih razlogov ne more primerno sodelovati v skupini, razmišljam o alternativnih načinih ocenjevanja.

Udeležencem pomagam prepoznati določene sposobnosti in spretnosti, od katerih je odvisno uspešno delo skupine.

Ocenjevanje velikih skupin

Da se udeleženci lahko na ocenjevanje primerno pripravijo, pojasnim ocenjevalne kriterije, ki se uporabljajo pri formalnem ocenjevanju.

Jasno povem, kakšen je namen vsakega preverjanja, ali je, na primer, poglavitni namen to, da dobi udeleženec povratno informacijo ali gre za ocenjevanje.

Ko kot mentor ocenjujem delo velike skupine udeležencev, objavim odgovore ali komentarje, tako da lahko udeleženci takoj dobijo povratno informacijo o svojem dosežku.

Takoj, ko mi večja skupina udeležencev predloži svoje delo v ocenitev, objavim ocenjevalne kriterije, ki jih bom uporabljal in jim tako omogočim, da lahko začnejo svoje poskuse ocenjevati sami.

Ko sestavljam ocenjevalne kriterije za ocenjevanje velike skupine, poiščem pri kolegih povratno informacijo o primernosti izbranih kriterijev.

Ko sestavljam izpitna vprašanja, pri kolegih poiščem povratno informacijo o jasnosti besedila in standardih vprašanj.

Kadar je mogoče, razširim povratno informacijo, ki jo dobi skupina udeležencev za ocenjeno delo, tako da pripravim in udeležencem razdelim vzorce odgovorov in komentarje iz razprav.

Udeležencem v večji skupini pomagam razumeti naravo formalnega ocenjevanja, na primer s predavanjem, pri katerem jih vodim skozi ocenjevanje izbranih odgovorov iz preteklih ocenjevanj.

Po formalnem ocenjevanju napišem povratno poročilo za udeležence (in bodoče udeležence), v katerem prikažem skupne probleme, na katere so udeleženci naleteli.

Kjer je mogoče, se s posameznimi udeleženci pogovorim o njihovem dosežku pri ocenjevanju in jim dam čim več povratne informacije kot pomoč pri nadaljnjem učenju.

Pravično in prijazno nadzorovanje pri izpitu

Budno spremljam potrebe udeležencev in skrbim, da jim ne zmanjka papirja ali drugega materiala.

Zagotavljam, da se izpiti točno začnejo in končajo ter imajo udeleženci vse, kar potrebujejo, že preden začnejo pisati odgovore.

Izogibam se vznemirjanju kandidatov in sem med nadzorovanjem čim bolj neopazen.

Zagotovim, da so ure v izpitnem prostoru točne in dobro vidne in pred koncem izpita udeležence vsaj dvakrat opozorim, koliko je ura.

Zavedam se načinov, s katerimi lahko udeleženci goljufajo in jih raje poskušam preprečiti že v začetku, kot pa da se z njimi soočam kasneje.

Na goljufanje med izpitom budno pazim in nanj hitro reagiram (ne da bi motil ostale kandidate).

V primeru nepričakovanih težav imam nadomestni načrt in vem, kako poiskati pomoč, ko je ta potrebna.

Hitro in pomirjujoče rešujem težave, ki jih imajo udeleženci med izpitom.

Ko je potrebno določeno vprašanje pojasniti in razložiti in je zato treba poiskati kolega, ki je vprašanje sestavil, predlagam vsem, ki so se ob vprašanju ustavili, naj pozornost medtem posvetijo drugim nalogam.

Če se spogledam z očitno prestrašenim in napetim kandidatom, se mu bodreče nasmehnem.

Spoznavanje imen udeležencev

Udeležence spodbujam, da se poimensko spoznajo med seboj in da imena uporabljajo med poukom (tudi med predavanjem veliki skupini).

Vem, kako žaljivo je, če koga napačno imenuješ ali pa ime na razrednem seznamu ali pri objavi napačno črkuješ, zato se trudim, da tega ne počnem.

Pri predavanju večji skupini dam udeležencem možnost, da svoja imena napišejo na primer na priponke, na trši papir, ki stoji na mizi ali celo na samolepilne lističe (vedo, kako se njihovo ime pravilno črkuje).

Podatkov o imenih udeležencev ne črpam le iz oddelčnega seznama, ampak sestavim svoj seznam, ki vključuje polna lastna imena in ne le njihovih začetnic.

Sprejemam željo nekaterih udeležencev, da se jih imenuje z drugim, neuradnim imenom in jih prosim, da mi povedo, kaj bi jim bilo ljubše.

Različne igre in spominske tehnike uporabljam zato, da bi si lažje zapomnil imena v skupini in da bi udeležencem pomagal, da si zapomnijo imena drug drugega.

Kadarkoli je mogoče, nagovorim udeležence po imenu in pazim, da sem pri tem natančen.

Udeležencem jasno povem, kako želim, da me imenujejo in v katerih primerih bi me veselilo, da me kličejo po imenu.

Imena nekaterih udeležencev težko izgovorim, vendar pazim, da udeležencev ne spravljam v zadrego in vadam, dokler njihovih imen ne izgovorim z enako lahkoto kot imen njihovih kolegov.

Rahločutno uporabljam imena svojih kolegov (preverim, na primer ali Tomaž res želi, da ga kličemo dr. Kranjc).

Biti osebni mentor (1. del)

Imam sistem, po katerem že v tednu ali dveh po začetku pouka prepoznam udeležence, ki jim bom osebni mentor.

Kar hitro se naučim, kdo so "moji" udeleženci, na primer s pomočjo fotografij.

Kmalu po prihodu udeležencev v novo okolje se prepričam, da se udeleženci, ki sem jim osebni mentor, počutijo dobrodošle in del šole.

Ne glede na moja osebna nagnjenja posvečam enako pozornost vsem udeležencem, ki sem jim osebni mentor.

Jasno prikažem razliko med mojo vlogo osebnega mentorja in vlogami drugih ljudi, kot so svetovalni delavci, učitelji in drugi svetovalci.

Poskrbim, da kot mentor opravljam vse dolžnosti do udeležencev in pri tem upoštevam načelo enakih možnosti.

Dovzeten in sprejemljiv sem za individualne potrebe udeležencev, ki sem jim osebni mentor.

Nevtravno ozemlje (na primer bife) izberem za razgovor takrat, ko moram udeležencem, ki sem jim osebni mentor, predati negativno kritiko.

Vzpostavim stike s kolegi in tako redno spremljam delo in napredek udeležencev, ki sem jim osebni mentor.

Biti osebni mentor (2. del)

Čas za mentorske aktivnosti si rezerviram vsak teden in ne samo, ko se pojavi težava.

Pazljivo izberem prostor, kjer bom imel srečanja z udeleženci in upoštevam njihovo udobje in varnost.

Z vsakim udeležencem se najprej sestanem posamično, da spoznam njegove glavne cilje in potrebe.

Aktivno spremljam napredek udeležencev, ki sem jim osebni mentor. Posvetujem se s kolegi, da bi ugotovil, ali obstajajo kakšne težave, kjer bi lahko pomagal.

Uravnoteženo postavim meje svoje vloge osebnega mentorja.

Vsakega udeleženca, ki sem mu osebni mentor, prosim, da me obvešča o spremembah naslova (ali urnika), in o vsakem vodim kartoteko.

Udeležencem, ki sem jim osebni mentor, ponudim, da kot pošten posrednik pomagam pri katerih koli težavah, ki jih imajo pri študiju ali pri predavanjih.

Samoiniciativno poiščem udeležence, za katere v pogovoru s kolegi ugotovim, da je njihovo napredovanje "v nevarnosti".

Vzdržujem stike s svetovalci in drugimi ljudmi, katerih pomoč včasih potrebujem in se ne pretvarjam, da poznam rešitve vseh problemov.

Poskrbim, da sem seznanjen s stanjem vsakega "svojega" udeleženca, da lahko na ocenjevalnih konferencah govorim v njegovem imenu, če bi bilo to potrebno.

Biti udeležencem na voljo

Udeležencem zagotovim, da lahko do mene pridejo posamično ali skupinsko, kadar koli se pojavi problem, o katerem bi se želeli z menoj posvetovati.

S pomočjo tajništva sporočim, ob katerih urah v tednu bom po dogovoru udeležencem na voljo.

Udeležence spodbujam, da napišejo vprašanja ali pripombe in mi jih dajo ali pošljejo, tako da jim lahko pripravim odgovore.

Vsako predavanje ali kakšno drugo učno dejavnost končam prej, tako da imajo udeleženci čas, da me vprašajo za nasvet ali mi postavijo vprašanje.

Udeležencem jasno povem, o kakšnih vprašanjih bi z njimi najraje razpravljal.

Potrudim se, da se udeleženci, ki me poiščejo zaradi nasveta ali vprašanja, ne počutijo prestrašene ali nezaželjene.

Udeležencem v skupinah predlagam, da naredijo seznam tem, o katerih bi se radi pogovorili in vprašanj, ki bi jih radi postavili.

Trudim se, da vnaprej dogovorjenih sestankov z udeleženci ne odpovem ali prekinem brez potrebe.

O sodelovanju z udeleženci vodim zapiske, tako da lahko ostalim udeležencem v razredu dam nasvet, če je treba ali jih obvestim o sprejetih odločitvah.

Če ob vnaprej napovedanem času nisem dosegljiv, prosim kolege, da namesto mene odgovarjajo na vprašanja.

Pomoč udeležencem pri reševanju težav

Udeležencem pomagam, da težavo pravilno ocenijo in da ohranijo občutek za velikost problema.

Za udeležence s težavami si vzamem čas in sprejemam dejstvo, da lahko težava, ki se meni zdi majhna, predstavlja udeležencem veliko oviro.

Udeležence spodbujam, da težave natančno definirajo, saj je to pogoj za iskanje praktičnih rešitev.

Udeležencem pomagam ugotoviti, čigave so težave v resnici. Opominjam jih, da težave lahko reši samo oseba, ki težave ima.

Udeležencem predlagam, da poskusijo za vajo narediti težavo še večjo, kar je način, s katerim prepoznajo možnosti, kako bi stvari izboljšali.

Udeležencem prisluhnem, ko razlagajo o težavah in se izogibam temu, da bi zavzel kakršnokoli stališče, ki bi si ga lahko razlagali kot sodbo.

Ko udeležencu v težavah ne znam pomagati, poskušam poiskati nekoga, ki ima potrebne izkušnje.

Udeležence skušam naučiti, da jemljejo težave kot pozitivne spodbude za učenje in kot priložnosti za pridobivanje novih spretnosti in sposobnosti.

Udeležencem dam vedeti, da se mi s svojimi težavami lahko brez strahu kadarkoli približajo in sem pri pogovoru odprt.

Ko je primerno, predlagam udeležencem medsebojno pomoč, ki je pri reševanju težav lahko dragocena in predlagam načine iskanja take pomoči.

Nadziranje projektov

Udeležencem pojasnim, kako pomembni so njihovi projekti v celotni vsebini njihovega študija.

Udeležencem pomagam načrtovati rezultate, ki jih nameravajo dobiti z individualnimi projekti in jim dam povratno informacijo o primernosti rezultatov.

Udeležencem pomagam pri tem, da je njihovo načrtovano projektno delo v zvezi s študijsko snovjo in da realistično načrtujejo cilj in obseg dela.

Udeležencem pomagam, da določijo roke, do katerih morajo končati delo v posamezni etapi in da se dogovorijo za sestanke ali razgovore, pri katerih lahko preverijo svoj napredek.

Udeležencem dam primerke starih projektov, tako da lahko ustrezno prilagodijo svoje namere in cilje.

Udeležencem pomagam razumeti kriterije, s katerimi bo ocenjeno njihovo projektno delo in jim razložim standarde, ki naj bi jih dosegli.

Da bi dobili povratno informacijo o svojem napredku pri projektnem delu, spodbujam udeležence, da se pogovarjajo med seboj.

Udeležencem, ki imajo s projektom resne težave, nudim ali organiziram nasvet in svetovanje.

Ko ocenjujem projektno delo, dam udeležencem povratno informacijo, ki jim bo pomagala pri kasnejših projektih.

Udeležencem, ki so zaradi resnično nepredvidenih vzrokov s projektim delom v zaostanku, podaljšam rok.

Organiziranje pomoči bolj izkušenih udeležencev/demonstratorjev manj izkušenim

Demonstratorjem se za njihovo delo zahvalim (na primer tako, da glede na vložen trud vključim v končno oceno mnenje o njihovem delu).

Udeležencem pojasnim, da je eden od najboljših načinov za poglobljanje lastnega razumevanja razlaganje snovi nekemu, ki je še ne razume.

Udeležence opozorim, da lahko nekdo, ki se je nekaj pred kratkim naučil, to bolje razloži, kot nekdo, ki stvar že dolgo pozna (in je pozabil, kako se jo je naučil).

Poskrbim, da udeleženci demonstratorskega dela ne jemljejo kot dela, ki se ga učitelji izogibajo, ampak kot dopolnilo lastnega učenja.

Da bi udeležencem pomagal razmisliti o učenju in ga poglobiti, izdelam mehanizme, s katerimi lahko manj izkušeni udeleženci ovrednotijo učinkovitost učenja s pomočjo demonstratorjev.

Demonstratorjem priskrbim vrsto uporabnih učnih virov (učna gradiva, video, bibliografije), s pomočjo katerih lahko izdelajo svoje strategije "poučevanja".

Sklicem sestaneke celotne skupine, na katerem se lahko predstavi in razreši vsako težavo, na katero naletijo demonstratorji in udeleženci.

Poskrbim, da so učni cilji tistih tem, ki naj bi se jih udeleženci naučili s pomočjo demonstratorjev, jasno izraženi, tako da demonstratorji in udeleženci vedo, kdaj je učenje uspešno.

Da se v primeru težav nihče ne bi počutil ponižan ali nespoštovan, poskrbim za alternativno pomoč.

Udeležencem priskrbim teste za samoocenjevanje, s katerimi se lahko prepričajo, ali je bilo njihovo učenje s pomočjo demonstratorjev uspešno.

Timsko poučevanje

Da bi zagotovili soavtorstvo gradiv, gradiva za poučevanje in učenje pripravljamo skupaj.

Kolege, ki delajo z nami, natančno seznanimo z načrti, še posebno laborante in tiste, ki niso polno zaposleni, ker ne morejo biti z nami med načrtovanjem.

Delo načrtujemo in organiziramo precej vnaprej in npr. uporabljamo diagram poteka, ki pokaže, kako se bodo naše vloge dopolnjevale.

Med seboj se obveščamo o tem, kaj počnemo in kako stvar poteka.

Vsak član tima pripravi kopije svojega dela za vse ostale člane – za vsak slučaj.

Da bi tudi izven službe uživali v medsebojni družbi, pripravimo družabna srečanja.

Ko se naši pogledi in mnenja razlikujejo, se izogibamo preprirom v navzočnosti udeležencev.

Dobre strani timskega poučevanja predstavimo kolegom in jim pomagamo začeti delati v timu.

Izkoriščamo priložnost osvajanje specialnega znanja in spretnosti eden od drugega, in se usposabljammo za opravljanje dela drugih članov tima, če je potrebno.

Vzamemo si čas, da odprto pregledamo delovni proces, v katerem skupaj delamo, in ga, če le moremo, razvijemo ter izboljšamo.

Biti dober, sodelujoč kolega

Držim se rokov skupnih nalog, ko se kolegi zanašajo, da se bom držal urnika.

Na sestanke pridem točno in se nanje ustrezno pripravim.

Kolege obveščam, kaj trenutno delam.

Izogibam se dajanju nujnih nalog kolegom v zadnji minuti.

S kolegi naredim načrt za slučaj, če bi nekaj nepričakovanega meni ali njim preprečilo normalno delo.

Dokler se to ujema z mojimi prioritetami, vložim v skupno delo precej časa, truda in energije.

Kolegom dam na voljo svoje učne pripomočke, vključno s prosojnicami, gradivi za udeležence in vajami.

Kolege povabim, da hospitirajo ali sodelujejo pri nekaj urah pouka, in jih prosim za komentar o poteku pouka.

Na povabilo ali prošnjo kolegov, naj prisostvujem njihovi uri, se odzovem in jim dam taktno in spodbudno povratno informacijo, če zanjo prosijo.

Kolege prosim za nasvete ali predloge (tudi ko jih ne potrebujem) in jim pokažem, da cenim in spoštujem njihovo pomoč.

Prepoznavanje osebnih močnih in šibkih področij

Prepoznavam svoja močna področja in ne zmanjšujem njihove vrednosti, češ da so nepomembna.

Zbiram in/ali hranim dokazila za vsako od svojih močnih področij, da bi lahko dokazal njihov obstoj in vrednost.

Raziščem svoja šibka področja in skušam natančno ugotoviti, kako vplivajo na moje delo.

Za vsako od svojih šibkih področij aktivno raziskujem, kako bi lahko preprečil njihovo delovanje ali vpliv na moje delo.

Prizadevam si, da bi šibka področja zaznal kot priložnost za razvoj, ne pa kot neuspeh.

Redno ocenjujem in vrednotim priložnosti za razvoj, ki se mi ponudijo.

Prednost dajem razvojnim možnostim in skušam proaktivno slediti najbolj ustreznim (na primer tako, da se udeležujem delavnic za usposabljanje).

Razmišljam o grožnjah mojemu poklicnemu delu in vplivih, ki bi ga lahko imele na moje delo.

Ugotovim izvor vsake grožnje mojemu poklicnemu delu in se skoncentriram na odpravljanje tistih, ki ležijo v meni.

Na grožnjo gledam kot na priložnost za osebni razvoj, če jo le lahko pozitivno razrešim.

Razvijanje osebnega znanja

Aktivno sledim objavljeni raziskovalni literaturi na svojem strokovnem področju.

Poskušam s pisanjem in objavljanjem na svojem strokovnem področju ter uporabljam svoje delo na tem področju

V drugih področjih razvijam nove strokovne interese, ter vzpostavljam stike.

S sošolci/kolegi delim svoje znanje procesov in pristopov, ki so uporabni pri raziskovanju in jih opogumljam, da jih uporabijo v svojih projektih.

S portfolijem sistematično beležim napredek na mojem strokovnem področju.

Da bi preveril, ali nisem zgrešil pomembnih novih prispevkov na mojem strokovnem področju v drugih delih sveta, občasno uporabljam iskalne pripomočke v knjižnicah.

Kadarkoli morem, si uredim, da prisostvujem pomembnejšim konferencam na mojem strokovnem področju in na njih aktivno sodelujem.

Pripravljam se, da me ocenijo

Dobro vem, kaj bi rad dobil iz ocenjevalnega procesa.

Izberem in pripravim ustrezne dokaze mojih dosežkov, ki naj se jih upošteva pri ocenjevanju.

Pretehtam, kako bi spodbudil dobro oceno mojega dela pri kolegih, ki delajo z mano ali zame.

Pošteno si priznam svoje uspehe in neuspehe, močna in šibka področja in razsežnost svojega dela, ki ga doživljam kot priložnost ali kot grožnjo.

Cilje prihodnjega leta določim tako, da bodo lahko dosegljivi, specifični in merljivi in sem pri tem realist.

Svoje cilje in načrte primerjam z načrti sodelavcev na oddelku in na šoli.

Določim dokazila, ki jih moram zbrati, da bi dokazal, da sem dosegel svoje cilje in prispeval k ciljem svojega podjetja.

Odločim se, katere programe "stalnega strokovnega spopolnjevanja" lahko uporabim kot pomoč pri doseganju svojih ciljev in načrtov.

Načrtovaje bodočega razvoja

Pretehtam ustrezne možnosti za "stalno strokovno spopolnjevanje" in za možne delavnice v prihajajočem letu.

Iščem priložnost za objavljanje in/ali priložnosti za predstavitev svojega dela na konferencah.

Izberem in hranim dokaze, ki jih potrebujem za napredovanje.

Vzamem si čas za študij novih tem, ki jih bom nekoč morda potreboval.

Vzdržujem in dopolnjujem seznam kontaktnih oseb z mojega področja v drugih institucijah (na primer za to, da na konferencah najdem sorodne duše).

S kontaktnimi osebami iz drugih institucij izmenjujem ideje in gradivo za strokovni napredek.

Določim osebne razvojne cilje in o njih razpravljam s kolegi.